

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Zadluženost obyvatel ČR v souvislosti s úvěry

Bc. Eliška Hendrychová

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Eliška Hendrychová

Podnikání a administrativa

Název práce

Zadluženost obyvatel ČR v souvislosti s úvěry

Název anglicky

Indebtedness of the Population of the Czech Republic in Connection with Credits

Cíle práce

Cílem práce je analyzovat problematiku úvěrů obyvatel ČR a zjistit tak obecně postoj této vybrané skupiny obyvatel vůči zadluženosti. Dílčím cílem práce je popsat problematiku zadluženosti obyvatel ČR v souvislosti s úvěry – příčiny, dopady a pojmy s tím spojené. Dalším dílčím cílem je zjistit, jaké faktory a jak silně ovlivňují pořizování úvěrů domácnostmi. Dílčím cílem je také zjistit finanční gramotnost vybrané skupiny obyvatel ve vztahu k zadluženosti.

Metodika

1. Vyhledávání a shromažďování informací z odborných zdrojů – knihy, periodika ze Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové, internetové zdroje z webových stránek bank, institucí a odborných ekonomických portálů. Studium odborné literatury a materiálů daného tématu. Konzultace s odborníky.
2. Analýza zadluženosti a úvěrů.
3. Ekonometrická analýza úvěrů domácností.
4. Zjištění finanční gramotnosti obyvatel dotazníkovým šetřením.
5. Zhodnocení výsledků a formulování závěrů.

Harmonogram:

Literární rešerše – 1. část: 1/2016 – 3/2016

Detailní metodika práce dokončení druhé části literární rešerše: 4/2016 – 5/2016

Vlastní práce – analytická část: 6/2016 – 9/2016

Vlastní práce – syntéza poznatků, návrhy a doporučení: 10/2016 – 11/2016

Odevzdání poslední verze práce vedoucímu práce ke konečnému posouzení: 12/2016

Doporučený rozsah práce

50 – 60 stran

Klíčová slova

Exekuce, finanční gramotnost, dluh, cena, peníze, půjčka, riziko, úrok, úvěr, věřitel, zadluženost

Doporučené zdroje informací

ČERNOHORSKÁ, Liběna. Komplexní pohled do bankovního světa. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, 170 s. ISBN 978-80-7395-863-3.

JANDA, Josef. Jak žít šťastně na dluh. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 176 s. ISBN 978-80-247-4833-7.

JÍLEK, Josef a Tomáš TYL. Finanční trhy a investování: řízení financí pro každého. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. Finanční trhy a instituce. ISBN 978-80-247-1653-4.

KALABIS, Zbyněk. Základy bankovníctví: bankovní obchody, služby, operace a rizika. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012, 168 s. ISBN 978-80-265-0001-8.

KOCIÁNOVÁ, Helena. Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co vás neměl kdo naučit. Olomouc: Anag, 2012, 151 s. ISBN 978-80-7263-767-6.

LIŠKA, Petr, Štefan ELEK a Karel MAREK. Bankovní obchody. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-510-8.

POLOUČEK, Stanislav. Peníze, banky, finanční trhy. V Praze: C.H. Beck, 2009, 415 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

REVENDA, Zbyněk. Peněžní ekonomie a bankovníctví: komentář. 5. aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7261-279-6.

SMRČKA, Luboš. Rodinné finance- Ekonomická krize a krach optimismu. 1. vydání. Praha: C. H. BECK, 2010. 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4.

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. Osobní finance: řízení financí pro každého. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4832-0.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Michal Steininger, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 5. 1. 2017

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 1. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 17. 02. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci "Zadluženost obyvatel ČR v souvislosti s úvěry" vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomovou práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. března 2017

Bc. Eliška Hendrychová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu Ing. Michalu Steiningerovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi byly nápomocny k vypracování diplomové práce a Ing. Jarmile Peterové, CSc., za odborné konzultace. Dále bych chtěla poděkovat svému manželovi a mým dětem za jejich podporu a nesmírnou trpělivost po celou dobu studia.

Zadluženost obyvatel ČR v souvislosti s úvěry

Souhrn

Cílem práce je analyzovat problematiku úvěrů obyvatel České republiky, jejich historii, specifikace jednotlivých úvěrů, a zjistit obecný postoj vybrané skupiny vůči úvěrům a zadluženosti. Dílčím cílem práce je popsat problematiku zadluženosti obyvatel ČR v souvislosti s úvěry – příčiny, dopady a pojmy s tím spojené. Dílčím cílem je také zjistit postoj vybrané skupiny vůči zadluženosti a její finanční gramotnost. Dalším dílčím cílem práce je zjistit jaké faktory a jak silně ovlivňují pořizování úvěrů.

V rešeršní části jsou zpracovány informace týkající se zadluženosti, úvěrů, finanční gramotnosti a tvorbě finanční ekonometrie. Praktická část je členěna do tří částí. V první části je analyzována zadluženost obyvatel ČR. Druhá část se zabývá dotazníkem, který je analyzován ze dvou pohledů. Jako celek bez ohledu na dosažené vzdělání a z hlediska závislosti na dosaženém vzdělání a vybranou otázkou. V třetí části je řešen simultánní ekonometrický model.

Bez ohledu na vývoj finančního trhu, bankovníctví, hospodářský vývoj, politický vývoj a finanční krizi analýza ukázala, že zadlužování českých domácností neustále narůstá. V roce 2015 dosáhlo zadlužení českých domácností 1,4 bilionu korun.

Z oslovených 200 respondentů zodpovědělo dotazník 184, což činí návratnost 89 %. Zkušenosti s úvěrem má 62,5 % dotázaných, z nichž 56,52 % respondentů si z něho pořizuje vlastní bydlení. Nejčastějším úvěrem, a to u 36,52 % dotázaných, je úvěr ve výši nad 1 000 001,- Kč, s měsíční splátkou 5 001 – 10 000,- Kč a v délce trvání 11 – 20 let.

Ekonometrická analýza ukázala, že hypoteční úvěry a úvěry ze stavebního spoření se navzájem ovlivňují neprůkazně a jsou na sobě nezávislé. Objem hypotečních úvěrů ovlivňuje nezaměstnanost a výše úrokové sazby. Objem úvěrů ze stavebního spoření ovlivňuje státní podpora ke stavebnímu spoření.

Klíčová slova: Exekuce, finanční gramotnost, dluh, cena, peníze, půjčka, riziko, úrok, úvěr, věřitel, zadluženost

Keywords: Seizure, financial literacy, debt, price, money, loan, risk, interest, credit, creditor, indebtedness

Indebtedness of the Population of the Czech Republic in Connection with Credits

Summary

The aim of the thesis is to analyze credit-based bank loans provided in the Czech Republic population, their history, their individual specifications and to look into the general attitude of a selected group towards bank loans and being indebted. The study describes issues connected with the debt of the Czech Republic citizens as linked to credit-based bank loans in terms of their causes, their impact and other factors connected with them. Also, one of the partial objectives of the study is to find out about the attitude of a selected group towards debt and look into their financial literacy. The study concentrates on the factors influencing credit-based bank loans acquisitions and on the extent to which they influence these acquisitions.

The research part of the study processes information on debt, credit-based bank loans, financial literacy and econometrics. The practical section of the study is divided into three parts, with the first one describing the debt of the Czech Republic citizens in general. The second part is based on a questionnaire analysis covering two possible approaches, and that is one as a whole regardless of the education degree completed and one taking into consideration the completed education degree plus a focused question. Finally, the third part deals with the simultaneous econometric model.

Regardless of development in the areas of financial market, banking, economy, politics and financial crisis, the analysis shows increasing debt of Czech households. In 2015, the level of debts in Czech households reached 1.4 trillion Czech crowns.

There were 200 respondents in the research, out of which 184 respondents provided their answers, which places questionnaire returnability at 89 %. Bank loan experience was shown in 62.5 % of respondents. Further, 56.52 % of the respondents in this group used their bank loans to obtain their own home. The most frequently acquired bank loan is a credit loan for the amount of more than CZK 1,000,001 with monthly payments between CZK 5,001 and CZK 10,000 payable within 11 to 20 years. This is true for 36.52 % of the respondents. Econometric analysis showed that mortgage loans and construction loans interact inconclusively and are independent of each other. The volume of mortgage loans affects the unemployment rate and the interest rate. The volume of building saving based bank loans changes depending on the state financial support for building saving contracts.

Obsah

Obsah	8
Seznam zkratk	9
1 Úvod	10
2 Cíl a metodika	11
3 Přehled řešené problematiky	13
3.1 Zadluženost	13
3.2 Banka	20
3.3 Úvěrová problematika.....	22
3.4 Členění úvěrů.....	28
3.5 Krátkodobé úvěry	30
3.6 Střednědobé a dlouhodobé úvěry.....	35
3.7 Speciální úvěry	41
3.8 Finanční gramotnost	44
3.9 Teorie finanční ekonometrie.....	45
4 Analytická část	50
4.1 Analýza zadluženosti obyvatel ČR	50
4.1.1 Vývoj zadluženosti českých domácnosti 1990 – 2015.....	52
4.1.2 Objemy úvěrů a vkladů domácnostem	58
4.2 Výzkum finanční gramotnosti v souvislosti s úvěry.....	64
4.2.1 Celková analýza dotazníku finanční gramotnosti a zadlužení bez ohledu na vzdělání.....	65
4.2.2 Analýza finanční gramotnosti a zadlužení s ohledem na vzdělání.....	80
4.3 Ekonometrický model.....	101
4.3.1 Identifikace faktorů.....	101
4.3.2 Simultánní model.....	108
5 Zhodnocení výsledků	115
6 Závěr	120
7 Seznam použitých zdrojů	122
8 Seznam grafů.....	127
9 Seznam obrázků.....	129
10 Seznam tabulek	129
11 Seznam příloh.....	130

Seznam zkratek

- BRKI** Bankovní registr klientských info.
CRÚ Centrální registr úvěrů
ČNB Česká národní banka
ČOI Česká obchodní inspekce
ČR Česká republika
ČS Česká spořitelna
ČSOB Československá obchodní banka
HDP Hrubý domácí produkt
EU Evropská unie
FMF Federální ministerstvo financí
FO Fyzická osoba
HZL Hypoteční zástavní list
KB Komerční banka
KČ Koruna česká
MF Ministerstvo financí
NBCA Nová basilejská kapitálová dohoda
NRKI Nebankovní registr klientských info.
p. a. per annum
p. q. per quartan
p. m. per mensem
PO Právnícká osoba
p. s. per semestre
RPSN Roční procentní sazba nákladů
Sb. Sbírka
SBČS Státní banka československá
ŽB Živnostenská banka

1 Úvod

České domácnosti jsou důležitým sektorem státu, který se významně podílí na tvorbě hrubého domácího produktu a prosperitě ekonomiky státu. Tato práce slouží k zamyšlení, z jakých zdrojů si české domácnosti své potřeby financují a zároveň se zabývá trendem narůstající zadluženosti.

Před rokem 1990 byly jednoznačně zdrojem financí pravidelné příjmy ze zaměstnání a úspory. Dostupnost úvěrů byla nízká a dlužit peníze nebylo příliš obvyklé. Zadlužení České republiky z postkomunistických zemí bylo na nejnižší úrovni.

Dluhy se začaly výrazně navyšovat s příchodem třetího tisíciletí. Domácnosti se staly pro banky velkým úvěrovým potenciálem. Spotřebitelé změnili své preference na spotřebu a způsob života. Reakcí bank bylo rozšíření jejich nabídky a tím došlo ke zvýšení poptávky po úvěrových produktech. Byl tak odstartován fenomén zadlužování.

Domácnosti se naučily využívat úvěry velmi rychle. K zadlužování je přiměla všudypřítomná reklama i snadná dostupnost úvěrů, větší výběr zboží a služeb, za něž mohli utrácet. Statistiky ČNB ukazují, že zatímco v roce 1990 výše úvěrů českých domácností u bank dosahovala celkem cca 30 miliard korun, v roce 2015 už překonala 1,4 bilionů korun. Statistiky přitom nezahrnují splátkový prodej, leasing či hotovostní úvěry u nebankovních firem a půjčky od soukromých subjektů. Podle odhadů dosahují více než sta miliard korun. Celkové zadlužení českých domácností stále roste z důvodu jistoty ve splácení dluhů a jejich jistota je podporována nízkou nezaměstnaností, rostoucími mzdami a spotřebitelskou poptávkou.

Dluhy českých domácností jsou stále na poměrně nízké úrovni v poměru k zemím EU i proto, že Česká republika má poměrně krátkou tradici hypoték. Hlavní podíl dluhů tvoří hypotéky a úvěry na bydlení, které představují tři čtvrtiny z celkového objemu úvěrů. Spotřební úvěry tvoří pětinu celkových dluhů. Se současným tempem zvyšování dluhů domácností, ale může být Evropa brzy dohnána.

2 Cíl a metodika

Cílem práce je analyzovat problematiku úvěrů obyvatel České republiky, jejich historii, specifikace jednotlivých úvěrů, a zjistit obecný postoj vybrané skupiny vůči úvěrům a zadluženosti. Dílčím cílem práce je popsat problematiku zadluženosti obyvatel ČR v souvislosti s úvěry – příčiny, dopady a pojmy s tím spojené. Dílčím cílem je také zjistit postoj vybrané skupiny vůči zadluženosti a její finanční gramotnost. Dalším dílčím cílem práce je zjistit jaké faktory a jak silně ovlivňují pořizování úvěrů.

Pro vypracování teoretické části diplomové práce je potřeba vyhledat, nashromáždit a prostudovat informace z knižní literatury odborného charakteru prostřednictvím Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové, čerpat z elektronických zdrojů webových stránek bank, institucí a odborných ekonomických portálů a v neposlední řadě konzultovat problematiku ohledně sestavení ekonometrického modelu s odborníky.

Analytická část diplomové práce je členěna do tří částí. V první části je zpracována analýza zadluženosti obyvatel České republiky od roku 1990 do roku 2015 z hlediska faktorů, které ovlivňují zadluženost. Mezi ně patří inflace, výše hrubé mzdy, vývoj HDP, míra nezaměstnanosti, úroková sazba. K lepšímu pochopení bankovního prostředí, jevů a mechanismů dané doby napomáhá analýza v Příloze 5.

Ve druhé části je pomocí dotazníkového šetření řešena problematika zadluženosti a finanční gramotnosti. Před samotným výzkumem se provede tzv. pilotáž, jejímž účelem je zjistit, zda dotazovaný porozumí kladeným otázkám a jejich řazení. Tento předvýzkum pomůže přeformulovat zavádějící otázky. Dotazník bude předložen vybrané skupině obyvatel města Hradec Králové ve věku nad 18 let a proběhne formou přímého dotazování a přímého kontaktu s dotazovanými. Důvodem použití této metody je zajistit co největší návratnost dotazníků. Dotazování bude probíhat od října 2016 do prosince 2016 a bude určeno pro 200 respondentů. Získané odpovědi se zpracují v programu MS Excel a MS Word do přehledných tabulek a grafů s komentářem. Dotazník obsahuje 28 otázek různého charakteru uvedené v Příloze 1. Jsou zde segmentační otázky, které se týkají osoby samotné např. věk, pohlaví, dosažené vzdělání a sociální status. Dalším typem jsou otázky týkající se finanční gramotnosti a třetím typem se dojde ke zjištění postoje vůči úvěrům.

Dotazník obsahuje také filtrační otázky (č. 9 a 19) na jejichž základě je respondent přesměrován na logicky navazující otázku. Tyto filtrační otázky ovlivňují průběh dotazníku.

Dotazník bude analyzován jako celek bez ohledu na dosažené vzdělání a z hlediska závislosti mezi dosaženým vzděláním a vybranou otázkou. Hladina významnosti se stanoví na $\alpha = 0,05$. Absolutní četnosti respondentů, se uspořádají do kontingenční tabulky a vypočítají se teoretické četnosti podle vzorce:

$$n_{oj} = \frac{n_{j \cdot} \cdot n_{\cdot j}}{n}$$

Pro testování závislosti se použije χ^2 -test, výpočet dle vzorce:

$$\chi^2 = \sum \sum \frac{(n_{ij} - n_{oj})^2}{n_{oj}}$$

Vypočtená hodnota testovacího kritéria χ^2 se porovná s hodnotou ve statistické tabulce kritické hodnoty χ^2_{α} rozdělení. Jestliže vypočtená hodnota χ^2 převýší hodnotu v tabulce kritické hodnoty χ^2_{α} rozdělení, prokáže se, že mezi kvalitativními znaky existuje statisticky významná závislost. V případě prokázání statisticky významné závislosti se určí její síla pomocí Cramerova kontingenčního koeficientu podle vzorce:

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n(q-1)}}, \text{ kde } q = \min(k, m)$$

V třetí části se budou sledovat faktory ovlivňující zadluženost. K tomu je vypracován simultánní ekonometrický model. K predikci jsou využity ekonomické teorie a matematicko-statistické metody. Pro vypracování je třeba vyhledat a nashromáždit data, převážně časové řady ARAD ČNB A ČSÚ, která jsou zpracována v programu MS Excel a MS Word. V první fázi jsou deklarovány proměnné modelu, formulován ekonomický model, který je popsán slovně, graficky, algebraicky a poté je převeden na ekonometrický model přidáním náhodné složky u . V druhé fázi jsou zpracovány podklady a jsou odhadovány parametry ekonometrického modelu dle vzorce:

$$\hat{Y}_2 = X(X^T X)^{-1} X^T Y_2$$

Následuje ověření modelu, zda jsou odhadnuté parametry v souladu s výchozími hypotézami a zda mají ekonomické, statistické a ekonometrické charakteristiky. Hladina významnosti byla stanovena na 95 %. V závěru je hodnocení aplikace ekonometrického modelu nebo jeho zamítnutí.

3 Přehled řešené problematiky

3.1 Zadluženost

Dluh označuje povinnost splnit závazek. Je předmětem vztahu mezi věřitelem a dlužníkem. Věřiteli vzniká pohledávka, to je oprávnění požadovat od dlužníka vyrovnání dluhu nebo plnění pohledávky. Dlužníkovi vzniká závaz vůči věřiteli. Dluh je chápán nejčastěji jako peněžní částka, ale může jít o povinnost plnění. Stvrzuje se písemným potvrzením a bývá doplněn splátkovým kalendářem. Dlužník získává peněžní prostředky nebo plnění. Pro splnění závazků se stanoví oboustranně schválený horizont. Za půjčení se platí úrok. V makroekonomii je sledován státní dluh, veřejný dluh, zahraniční dluh. Zadluženost jako ekonomický pojem, označuje skutečnost, že podnik, lidé používají k financování svých aktiv a potřeb cizí zdroje (Dluhová problematika, 2007).

S pojmem zadluženost se podnik setkává v kontextu poměrovými ukazateli zadluženosti. Slouží k porovnání firem z hlediska úvěrového zatížení firmy. Do určité míry je žádoucí, ale nesmí zatěžovat chod firmy vysokými náklady. Mezi ukazatele zadluženosti firmy patří celková zadluženost, poměr vlastního kapitálu k celkovým aktivům, poměr cizího kapitálu k vlastnímu kapitálu, doba splatnosti cizího kapitálu, úrokové krytí a další viz Tabulka 1, Příloha 4. Mezi ukazatele patří také ukazatel rentability, likvidity a aktivity (Jílek, 2009).

Historie zadlužování

Zadlužování přichází z dob, kdy docházelo k výměnným obchodům tzv. barterům. Rodiny si vzájemně vyměňovaly potraviny, kterými disponovaly. Protože nebylo vždy možné najít takového spotřebitele, který by měl zájem o danou věc, poprvé se objevily peníze. S nástupem peněz se začalo rozvíjet i zadlužování. Obecná zadluženost je popisována v prastaré kronice z 15. Století. Mezi nejčastější dlužníky patřila nižší šlechta, která dlužila výnosy ze statku a statky samotné. Od tohoto období se část chudých přesouvá do měst a rozšiřuje se loupení, zadlužování. Na zadlužení poukazuje i komedie Wiliama Shakespeare „Kupec benátský“. V příběhu jde o dlužní úpis. V této době byly drobné dluhy běžné a předznamenaly tak rozvoj bankovníctví (Smrčka, 2010).

Úvěrování obchodu a výroby bylo klíčové, což se projevovalo po protimonarchistických převratech v 17. a 18. století, díky nim začaly státy moderně válčit a zadlužovat se. Rostoucí životní úroveň, stěhování lidí, zavedení papírových státovek vyvolávalo inflaci. Růst cen za zboží a tím znehodnocování měny a snižování kupní síly se staly standardem života. Tradiční společnost pomalu erodovala a obě světové války a holocaust znamenaly změnu v myšlení moderní společnosti. Změna spotřebitelských návyků, mechanismů rozhodování, preferencí, to vše změnilo svět. Od 60. let se viditelně rozpadá starý systém, který představoval zadluženost rodiny jako vnitřní sociální problém. K blížícímu se konce století byl stále výraznější příklon k zadlužení v západní společnosti. Napomohly tomu vládní programy dotací do hypotečních úvěrů, podpory stavebního spoření nebo výhodné půjčky mladým rodinám na podporu kvalitního bydlení dostupného každému. Rozdíl také mezi zeměmi tzv. západního bloku a v komunistickém bloku (Jílek, 2009).

Zadlužení rodin ve vyspělých zemích přichází až s moderní ekonomikou v období po 2. světové válce a v zemích bývalého komunistického bloku až od 90. let. Pověštinu nešlo o nabídku bankovních produktů, ale z dnešního pohledu šlo o lichvu, zastavárenskou činnost nebo leasing. Nepůjčovalo se na stroje, ale na potraviny, oblečení a obuv. Některé firmy umožňovaly získávat malé půjčky za výhodných podmínek. Vždy šlo o velmi menšinové situace a pro většinu společenských skupin bylo zadlužení nepřijatelné (Smrčka, 2009).

V naší zemi v období 1945 – 1990 nebylo zadlužení rodin tak významné. Pro občany sloužila státní spořitelna, současná Česká spořitelna a ostatní funkční banky ČSOB a ŽB. Neprovozovaly retailové služby a působily spíše jako agenti státu. Úvěrování podniků zajišťovala Československá státní banka. Do konce roku 1990 byly přijaté úvěry domácností ve výši 31,75 mld. Kč a ty převážně tvořily novomanželské půjčky poskytované na 25 let s úročním pod jedno procento nebo půjčky na individuální bytovou výstavbu. Pojem spotřebitelský úvěr prakticky neexistoval. Novomanželská půjčka byla vázaným spotřebitelským úvěrem, byla vyplácena proti potvrzení, ale omezena z hlediska „dostatkivosti“ nebo „užitkovosti“. U půjček na výstavbu jde o podobný pohled. Hotovostní půjčky na cokoli byly naprostou výjimkou a nákup na splátky organizovala pouze jedna společnost Multiservis s obdobnými pravidly. Socialistický ekonomický systém podrobil tuto oblast nepředstavitelnou regulací (Jílek, 2009).

Přežívání bankovního socialismu zpomalilo nástup zahraničních ústavů na český trh. Ještě do 90. let minulého století převážně platilo „dokud na to nenaspořím, tak si to nekoupím“. Což nyní z velké části neplatí. V roce 1991 se objem úvěrů neuvěřitelně a asi neopakovatelně zdvojnásobil. Od té doby se zvýšil ještě několikrát, i když ne v tak velkém rozsahu. Pro peněžní ústavy to znamenalo vysoké nároky na zvládnutí poskytnutí úvěru a na dodržování pravidel obezřetnosti, které byly v mnoha případech porušovány. Později se ukázalo mnoho úvěru jako problémových. Banky byly nuceny zpřísnit pravidla poskytování úvěrů. Proto došlo k rozvoji poskytování úvěrů od nebankovních institucí a soukromých společností, což hraničilo s lichvou (Smrčka, 2009).

Jak již bylo zmíněno, od roku 2002 se české finančníctví změnilo. V roce 2009 představovaly úvěry více jak bilion korun. Banky přijaly nový způsob myšlení a přístupy k rizikům plynoucích z úvěrů.

Americký přístup banky je expanzivní a nereflekтуje téměř na žádná rizika, a když tak velmi omezeně. Půjčuje v podstatě každému, kdo si o úvěr požádá, přičemž výše úrokové sazby se promítne do úvěrové historie klienta.

Tradiční evropský přístup banky se absolutně odlišuje od amerického přístupu. Banka pečlivě zkoumá klientův scoring neboli bonitu klienta. Tento konzervativní přístup se postupně opouští a přibližuje se k americkému přístupu, i když ne na takovou úroveň benevolence (Jílek, 2009).

Spojené státy i Evropská unie dosáhly poměrně dynamického růstu, kdy inflace nebyla vyšší jak 2 % ročně. To mělo za následek expanzi dluhu rodin, přičemž většina úvěrů byla hypotečních, dluh byl směřovaný do nové výstavby. Tento stav byl podporován faktem, že majitel nemovitostí se bude vyhýbat extremismu, bude chodit do práce a řádně splácet úvěr. Druhým faktem je, že podporou dojde ke snížení rozdílu mezi bohatými a chudšími díky změně úrovně bydlení. Rozhodujícím důvodem růstu zadlužení rodin jsou v posledních letech nízké úroky. To je umocněno růstem průměrných reálných mezd a celkovou optimistickou atmosférou (Smrčka, 2009).

Současný dluh ke konci března 2016 domácností tvoří víc jak 1,4 bilionu korun, nejvíce dominuje úvěr na bydlení (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17]).

Příčiny zadlužování

Proč se lidé zadlužují, je snaha ukázat ostatním, že na to mají. Tato skupina obyvatel řeší především to, jak je vnímá okolí. V podstatě jde o potvrzování vlastního statusu. Lidé tak neřeší zadlužením praktické záležitosti, ale jde o ryze splnění snu. Snaží si zvýšit životní úroveň a sociální status s cílem, odlišit se např. pořízením exotické dovolené, lepším vybavením domácnosti, zviditelněním se drahým oblečením a chytrými mobily s neomezeným voláním, předplacenými televizními kanály, novým vozem. Proč by měli lidé šetřit, když si to mohou kopit hned na dluh. V současné době se většině Čechů nedaří spořit a k zadlužování přispívá fakt, že dlužníci při zadlužování málokdy vidí oběživo. Lidé masivně ovlivňuje reklama na půjčky a úvěry a utvrzuje je, že teď je ten správný čas na jejich pořízení. Neřeší, že vyšší standard musí být zaplacen a často i přeplacen (Janda, 2013).

Důvody zadlužení lze rozdělit do několika skupin, přičemž se mohou vzájemně překrývat, doplňovat a ovlivňovat, jako nulová či minimální finanční gramotnost lidí. Patří mezi nejčastější samostatný důvod zadlužování. Lidé sjednávají půjčky bez rozmyslu, protože nedovedou spočítat úrok, splátku, jak dlouho budou splácet a o kolik úvěr přeplatí. Zřejmě peníze vydělat umí a na co nemají, na to si půjčí. Finanční negramotnost spojená s dluhovou spirálou začíná být prvotní problém. Každý dluh představuje dluhovou past. Těžko se z dluhové pasti utíká, natož mění styl myšlení.

Nejsmutnějším důvodem zadlužení je potřeba půjčky nebo úvěru na platbu nájmu, anebo na nákup potravin a základních životních potřeb. Stojí za tím tristní příjmy části společnosti, ale i chyba samotných dlužníků. Řešením je navýšení příjmů, úprava výdajů, obstarání menšího bytu. Půjčky a úvěry na udržení či zvýšení životní úrovně nepatří mezi ty dobré. (Jílek, 2009).

Hypotéka nebo úvěr ze stavebního spoření k pořízení, opravě, rekonstrukci nemovitosti je dalším důvodem zadlužení. Úvěry na bydlení patří do skupiny „dobrých úvěrů“. Důležité je zvážit všechna pro a proti a mít finanční rezervu pro případ rizika finančních problémů. Přijít o nemovitost kvůli krátkodobým finančním problémům je nemilé (Janda, 2013).

Dalším důvodem zadlužení je podnikání. Zanechává za sebou dlužníky, jejichž podnikatelský plán někdy doprovázený nulovou gramotností, se po čase ukázal jako chybný. Pro rozjezd podnikání je nutné vytvořit byznys plán, v ideálním případě až na tři roky, a mít vlastní finanční rezervu, protože firma generuje vlastní peníze až za několik měsíců či let. Je tak potřeba činnost firmy dotovat z vlastních rezerv. Naprosto nepřipustné je zastavení vlastního majetku na získání úvěru pro rozjezd byznysu. Nejedem podnikatel svou neuváživostí o ni přišel (Janda, 2013).

Lidé vybavují své domácnosti zbytečnostmi nad rámec přiměřeného základu nebo takovými věcmi, které lze najít v přiměřené kvalitě, avšak za nižší cenu. Spadá sem spotřební elektronika, ale i vybavení bytu, které je ještě pochopitelné. Absurdní je pořídit si půjčku na koupi těchto věcí. Osudovou chybou bývá pořízení půjčky na půjčku. Dlužník si tak v podstatě kupuje čas, který oddaluje pád. Mnohdy volí půjčku s nevýhodnou úrokovou sazbou, vyššími poplatky a špatnými podmínkami splácení. Člověk by měl vždy důkladně zvážit, zda půjčku potřebuje (Smrčka, 2009).

Během života dlužníka dochází k celé řadě situací, kterým musí čelit. Na některé se může připravit vytvořením dostatečné finanční rezervy, třeba na ztrátu zaměstnání, odchod do důchodu, nebo když vypovědí službu důležité domácí spotřebiče. Dalším vhodným opatřením je uzavření vhodného pojištění na zdravotní rizika, na majetek, na živelné události. Existují i situace, na které se nelze dostatečně připravit, protože se s nimi nepočítá. Mezi ně patří úmrtí partnera či partnerky, rozvod (Brabec, 2016).

Jak se správně zadlužit

Pokud je nutné pořídit si úvěr, je nutné vyvarovat se několika situací a snažit se využít služeb renomovaných bank s dobrými referencemi. Je dobré si rozmyslet půjčku nebo úvěr a její výši, nerozhodovat se impulzivně, nezastavovat nemovitost pokud nejde o hypoteční úvěr, kde je zástava nutná. Informovat se o úrocích, splátkách, nesjednávat rozhodčí doložku, nepřehánět to s ručením. Riziko přechodu závazku na ručitele je vysoké. Nikdy nekontaktovat pochybné splátkové společnosti nebo fyzické osoby, jejichž nabídky jsou v novinách, na ulici. Půjčování v rodině a mezi přáteli bývá také rizikové. Je třeba se vyvarovat nebezpečným půjčkám od lichvářů nebo rychlým půjčkám před výplatou (Jílek, 2009).

Řešení problémů se závazky

V případě, kdy závazky jsou tak velké, že dlužník nemá na splátky, může tento problém řešit různými způsoby. Konsolidace úvěrů, tj. sloučení více úvěrů do jednoho, je jeden z možných způsobů řešení. Aby bylo možné co nejlépe konsolidovat své úvěrové portfolio, je nutné znát podmínky jednotlivých úvěrů, půjček, hypoték. K základní podmínce konsolidace patří to, že jednotlivé produkty umožňují předčasné splacení anebo mimořádnou splátku. Mezi největší výhody konsolidace patří zejména snížení měsíčních splátek, upravení splátkového kalendáře a nižší úrokové sazby. Nespornou výhodou je také založení pojištění proti nenadálým situacím. Konsolidovat ovšem nemůže každý. Je nutné, aby dlužník nebyl v bankrotu a banka umožňovala konsolidaci. Často se ke konsolidaci používá americká hypotéka. Konsolidace také může probíhat prostřednictvím třetí osoby, která na základě plné moci provádí nezbytné právní úkony. V tomto případě je nutné, aby si dlužník nechal předkládat průběžné zprávy. Před samotným procesem konsolidace je na místě prostudovat podmínky, ne všechny půjčky, úvěry, hypotéky musejí být tak nevýhodné (Janda, 2013).

Další způsob řešení obtíží je refinancování. Refinancován může být hypoteční úvěr nebo spotřebitelský úvěr popřípadě jiný. Podstatou je sjednání úvěru, kterým je splacen předchozí úvěr. Není to však „vytloukání úvěru úvěrem“. Účelem refinancování je umoření původního závazku a současně snížení splátky a možný přechod k jiné bance. Dlužník tento způsob využívá, především tehdy, když mu končí fixace úrokových sazeb u úvěru, protože poté banky většinou úrokovou sazbu zvyšují (Smrčka, 2009).

Pokud dlužník nemá peníze na splátku, je dobré komunikovat s věřitelem. Pokud se tak neděje, obrací se věřitel na příslušný soud o vydání platebního exekučního rozkazu. Exekuci může provádět soud, soudní exekutor, obecní a krajský úřad, finanční úřad. Smyslem exekuce je vymáhání peněžitého dluhu, čemuž předchází jedno či dvě soudní řízení. První o tom, zda dluh existuje a současně stanovuje dlužníkovi dobu na uhrazení. Druhé stání se koná, pokud dlužník neplní závazky a je nařízena exekuce na návrh věřitele. Na věřiteli tak zůstává volba, jestliže dlužník neplní, zda se obrátí na soud a požádá o exekuci. Je-li vydán exekuční rozkaz, je dlužníkovi obstaven běžný účet, zabaven majetek. Exekuci ukládající zaplacení peněžité částky lze provést srážkou ze mzdy, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí a nemovitostí a prodejem podniku (Janda, 2013).

Exekuci lze také provést vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci nebo provedením prací a výkonů. Výše uvedené způsoby jsou možné kombinovat. Veškeré náklady exekuce nese dlužník. K nim patří odměna exekutora, náhrada hotových výdajů, náhrada ztráty času, doručení písemností a další. Obranou proti exekuci je odvolání od rozhodnutí soudu o nařízení exekuce nebo návrh na zastavení exekuce (Smrčka, 2010).

V případě neschopnosti splácet řádně splátky a vyčerpání celé řady možných řešení, lze zadlužení řešit insolvenčním řízením s povolením oddlužení neboli osobním bankrotem. Institut pro insolvenční existuje od roku 2008, od platnosti nového insolvenčního zákona (Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobu jeho řešení).

Návrh na oddlužení je oprávněn podat pouze dlužník. Návrh se podává soudu a musí obsahovat seznam majetku, seznam závazků, listiny dokládající příjmy dlužníka za poslední 3 roky a také očekávané příjmy. Mimo jiné musí obsahovat označení, kterému soudu je návrh adresován, kdo ho podává, ověřené podpisy zúčastněných zahrnující dlužníka, manžel/ka, ručitele, ale i rozsah případných vyživovacích povinností. Dlužník musí splnit podmínku, že splatí nejméně 30 procent svých závazků ve lhůtě pěti let. Návrh může soud zamítnout nebo povolit. Přezkoumá, zda byly vyčerpány všechny možnosti řešení problému. Pokud návrh povolí, oddlužení je možné buď jednorázovým zpeněžením majetku dlužníka nebo plněním splátkového kalendáře. V tomto případě se objeví jméno dlužníka v insolvenčním rejstříku a dochází k zastavení exekucí a vymáhání pohledávek ze strany věřitelů (Janda, 2013).

Jednorázové oddlužení je realizováno peněžními prostředky zpeněžením věci movitých, nemovitostí nebo podniku a soboru věcí, obchodními podíly, vkladními knížkami, vkladními listy, akciemi, směnkami, pohledávkami. Nemohou být zpeněžené věci, které dlužník nezbytně potřebuje. V rámci splátkového kalendáře je dlužník povinen platit určitou měsíční splátku nezajištěným věřitelům ve sjednaném rozsahu. Výše splátky se rozdělí mezi věřitele podle poměru jejich pohledávek. Zajištění věřitelé jsou uspokojeni zpeněžením majetku, který provede insolvenční správce (Smrčka, 2010).

Oddlužení insolvenční s sebou nese náklady za právní radu do výše 5 000,- Kč a za podání návrhu, které se mohou vyšplhat až do výše 50 tisíc korun. Avšak ve většině případů se odpouští. Osobní bankrot dává šanci dlužníkovi vymanit se ze svých dluhů, věřiteli dává uspokojení splacení ve výši alespoň 30 % jejich pohledávek (Janda, 2013).

3.2 Banka

Obchodní banka, dále jen „banka“, patří mezi nejvýznamnější zprostředkovatele tržní ekonomiky. Banka je podnikatelský subjekt se specifickými rysy. Jedná se o právnickou osobu se sídlem v České republice, která je akciovou společností. Podle nařízení Evropské komise č. 2157/2001 může mít také podobu evropské společnosti (Societas Europaea). Podmínky pro vznik banky, stanovení pojištění vkladu, regulační rámec, stanovení bankovního prostředí je upraveno v zákonu o bankách. Činnost bank se řídí přísnými pravidly a k výkonu činností je zapotřebí bankovní licence. Bankovní licence je základní oprávnění pro existenci banky. Je to povolení, které uděluje Česká národní banka. Žádost může předložit akciová společnost, zakladatel nové akciové společnosti, spořitelni a úvěrové družstvo. Pro udělení licence musí být splněny kapitálové požadavky v podobě minimální výše základního kapitálu 500 mil. Kč, požadavky důvěryhodnosti, odborné způsobilosti osob, požadavky technické povahy, požadavky na osoby propojené a také požadavky na umístění sídla (Liška, Elek, Marek, 2014).

Základním cílem banky je maximalizace zisku. Banka přijímá vklady od veřejnosti. Svěřené peněžní prostředky představují závazek vůči vkladateli jakýkoliv vyplatit zpět. Poskytuje úvěry v jakékoliv formě. Základní funkcí bank je finanční zprostředkování. Přijaté zdroje umísťují tam, kde přinášejí nejvyšší zhodnocení. Banky emitují bezhotovostní peníze, tj. v podobě zápisů na bankovních účtech, provádějí platební styk a zprostředkovávají finanční investování. Rozhodne-li se zahraniční banka se sídlem mimo území České republiky poskytovat bankovní služby na území ČR, musí splnit podmínky stanovené českými právními předpisy. Banka dále poskytuje záruky, vydává platební karty, investuje do cenných papírů, otevírá akreditiv, obstarává inkasa, poskytuje investiční služby a bankovní informace, pronajímá bezpečností schránky, provádí administraci investičním fondům a zajišťuje směnářskou činnost (Kalabis, 2012).

Svou podstatou patří banky do sféry služeb. Jednotlivé služby banky pro své klienty většinou provádějí za úplaty a označují se jako bankovní produkty. Banky se navzájem odlišují, ale mají společné rysy, dualismus, vzájemná propojenost a podmíněnost. Z nehmotného charakteru vyplývá neskladovatelnost, abstraktnost, nejsou patentově chráněny (Polouček, 2013).

Aktivní bankovní obchody

Aktivní bankovní obchody se odrážejí v aktivech rozvahy banky. Banka je v postavení věřitele, vznikají jí různé pohledávky nebo určitá vlastnická práva. Primární aktiva jsou aktiva nejvyšší likvidity. Banka je má v držbě, aby mohla vyrovnávat případné výraznější výkyvy. Zahrnují pokladní hotovost, což představují bankovky a mince včetně zahraniční měny, rezervy bank, proplacené šeky. Sekundární aktiva posilují likviditu banky. K nim patří vklady u centrální banky a ostatních bank, státní pokladniční poukázky a reeskontované směnky, pohledávky za bankami, úvěry klientům, bankovní investice do cenných papírů, hmotný a nehmotný majetek banky. Mezi základní aktivitu patří poskytování úvěrů. Z většiny aktivních bankovních obchodů plynou bance především úroky. (Polouček, 2013).

Pasivní bankovní obchody

Pasivní bankovní obchody se vztahují k pasivům v bilanci banky. Slouží k financování aktivních obchodů, především k poskytování úvěrů. Banka je v postavení dlužníka a naopak musí úroky platit. Patří sem obchody, které zvyšují zdroje, především vklady. Pro ně se používá název depozita, proto i depozitní operace. Mezi depozitní operace patří vklad na viděnou, termínované vklady, revolvingové termínované vklady, vkladní knížky. Banka získává také zdroje na kapitálovém trhu, emisí vlastních akcií, emisí obligací. Dále mezi pasivní obchody patří prodej cestovních šeků, depozitních certifikátů, také přímá úvěry na mezibankovním trhu nebo od centrální banky (Revenda, 2012).

Neutrální bankovní obchody

Neutrální bankovní obchody nemají vliv na bilanci, protože banka není ani ve věřitelském ani dlužnickém postavení. Obchody jsou rozvahově neutrální. Tyto obchody představují poskytované služby bankou. Jedná se o správu majetku, poskytování záruk, zprostředkovatelskou činnost, poradenskou činnost, operace s devizovými prostředky, pronajímání bankovních schránek, úschovu a správu cenností, informační služby. V našich podmínkách má nejdůležitější místo zprostředkování platebního a zúčtovacího styku prostřednictvím účtu klienta, a to z důvodu, že převážná část platebních prostředků má bezhotovostní formu (Černohorská, 2015).

3.3 Úvěrová problematika

Úvěr patří mezi nejvýznamnější bankovní aktivity banky, které jsou účetně zobrazeny na straně aktiv rozvahy (bilance) banky. Úvěr je zapůjčení peněz za úplatu, nejčastěji za úrok s časovým omezením. Přijaté úroky jsou významným zdrojem výnosů banky. Poskytnutím úvěru vzniká pohledávka za klientem, složená z jistiny úvěru a ceny, která je tvořena úrokem a příslušenstvím (poplatky za správu úvěru). Z ekonomického hlediska dělíme úvěry na obchodní úvěry a finanční úvěry. Obchodní úvěry neboli dodavatelské či zbožové úvěry mají podobu odkladu placení ceny nebo splátkový prodej. Finanční úvěr je dočasné půjčení peněžních prostředků. Úvěr je definován v občanském zákoníku, zákoně o bankách a devizovém zákoně, spotřebitelském zákoně. Může nabývat různé právní formy. Přičemž nejčastější je smlouva o úvěru, smlouva o peněžité zápůjčce, dluhopis, eskontní úvěr a kontokorentní úvěr (Liška, Elek, Marek, 2014).

Smlouva o úvěru, se řídila do 31. 12. 2013 obchodním zákoníkem a od 1. 1. 2014 je pravena v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Na spotřebitelský úvěr se navíc vztahuje zákon o spotřebitelském úvěru č. 145/2010 Sb. Občanský zákoník nově označuje smluvní strany smlouvy jako „úvěrující“ a „úvěrovaný“. Forma smlouvy o úvěru není zákonem předepsaná. Předmětem úvěru mohou být jen peněžní prostředky. Dále zákon vymezuje v § 2395 podstatné náležitosti a nepodstatné náležitosti smlouvy o úvěru. Mezi podstatné náležitosti patří výše úvěru. Může být sjednán v české měně nebo i v cizí měně. Účel úvěru je nepodstatnou náležitostí smlouvy. Je na smluvních stranách, zda bude sjednán (Občanský zákoník 89/2012 Sb.).

Poskytnutí úvěru

Faktické poskytnutí úvěru je převedení peněžních prostředků v hotovosti nebo bezhotovostně na úvěrujícího nebo na třetí osobu. Při podání žádosti o úvěr klient předkládá doklady o své právní existenci, potvrzení o výši příjmů od zaměstnavatele a doklady k zajišťovacím instrumentům. Klient je posouzen úvěrovou analýzou, která zkoumá majetkové poměry. Úvěruschopnost je nejdůležitějším faktorem ovlivňující poskytování úvěru. Dalším rizikem schválení úvěru je lhůta splatnosti narůstající v čase, úrokové sazby, poptávka po úvěrech, konkurence na úvěrovém trhu. To vše je ovlivněno úvěrovou strategií a politikou banky (Kalabis, 2012).

Úroková sazba

Úrok je odměna za poskytnutí peněžních prostředků vyjadřována úrokovou mírou neboli úrokovou sazbou. Doba splatnosti úvěru ovlivňuje výši úrokové sazby. Čím dlouhodobější úvěr, tím vyšší úroková sazba, banka si tak do ceny půjčky započítává vyšší riziko splácení půjčky a dlouhodobé snížení likvidity. Tím se nevylučuje, že může nastat i opačná situace. Úroková míra z úvěru se také může odlišovat v různých odvětvích nebo dle bonity klienta. Dalším ovlivňujícím faktorem úrokové sazby je nabídka a poptávka po penězích. V úvěrové smlouvě může být stanovena fixní (pevná) úroková sazba nebo pohyblivá úroková sazba z úvěru (Radová, Dvořák, Málek, 2009)

V prvním případě se jedná o fixní sazbu po celou dobu splatnosti úvěru, a proto jsou úvěry vhodné především pro krátkodobé obchodní případy. V druhém případě se mění sazba během splatnosti úvěru, která se tvoří prostřednictvím pevné nebo neměnné odchylky např. PRIBOR nebo LIBOR. Nejčastěji se stanovuje úroková sazba roční (p. a.). Kreditní karty bývají úročeny měsíční úrokovou sazbou (p. m.). V praxi je možné se ještě setkat s pololetní (p. s.) a čtvrtletní (p. q.) úrokovou sazbou. Úrokové období je obvykle kalendářní měsíc mimořádně čtvrtletní, pololetí nebo rok, kdy je zaúčtován úrok na vrub v případě úvěru na účet klienta (Revenda, 2008).

Úročení úvěrů

Peníze mají jinou hodnotu dnes a jinou hodnotu zítra. Touto problematikou se zabývá finanční metoda časové hodnoty peněz. Ta umožňuje porovnat dvě finanční částky v různých časových obdobích. Metoda pracuje s pojmy úrok a úroková sazba. Úrok je odměna pro věřitele za půjčku, kterou poskytl dlužníkovi, pro něhož úrok představuje cenu, za kterou si mohl peníze půjčit. Úročení je způsob připisování úroků k jistině (kapitálu), které se dělí na jednoduché a složené úročení (Radová, Dvořák, Málek, 2009).

Jednoduché úročení je takové, při kterém se připisované úroky dále neúročí a je používáno zpravidla u produktů se splatností do 1 roku, tj. produkty peněžního trhu.

Složené úročení připisované úroky se dále úročí a je využíváno pro výpočet úroků u produktů dlouhodobějšího charakteru, tj. produkty kapitálového trhu.

Podle termínu výplaty úroků rozlišujeme úročení polhůtní úrok je vyplacen až na konci úrokového období a předlhůtní úrok je vyplacen již na začátku úrokového období (Jílek, 2009).

Čerpání úvěru

Právo na čerpání úvěru patří mezi základní práva úvěrovaného, nemá však povinnost úvěr čerpat. Smlouva může upravovat v případě nevyčerpání úvěru kompenzaci za nevyčerpaný úvěr. Důvodem této skutečnosti je, že úvěrující subjekt musí rezervovat finanční prostředky a tím mu plynou určité náklady. Čerpání úvěru může být najednou (tj. v celku) nebo postupně v několika částech (tzv. tranších). Existuje čerpání bez omezení, u tzv. opakovaného čerpání a splácení úvěru, což je typické pro revolvingový úvěr, kontokorentní úvěr nebo úvěr z kreditní karty. Podmínky pro čerpání úvěru obsahuje sjednané smlouvy, ačkoliv to zákon nestanovuje (Liška, Elek, Marek, 2014).

Během čerpání úvěru jsou průběžně kontrolovány podmínky dodržení úvěrové smlouvy. Banka kontroluje, zda jsou splátky připsány řádně a včas, jestli je úvěr používán na sjednaný účel, jestli se nesnižuje reálná hodnota zajišťovacích instrumentů a další stanovené podmínky banky. Mezi varovné signály porušení podmínek patří nedodržení splátkového režimu úvěru, neochota při poskytování informací, obtížná komunikace s klientem, výskyt neobvyklých transakcí, negativní zprávy z okolí, zvýšený počet dotazů na klienta (Kalabis, 2012).

Zajištění úvěrů

K zajištění úvěru jsou používána různá opatření prováděná bankou s cílem zajistit řádné splacení úvěru včetně úroku. Banky se snaží předcházet špatným úvěrům posouzením bonity klienta, stanovením limitů výše úvěru a kontrolou úvěrového subjektu a objektu. K zajištění banka používá řadu instrumentů, pro případ, že by klient nedostál svým závazkům. Úvěrové zajištění se dělí podle formy zajištění na osobní a věcné, viz Tabulka 2, Příloha 4. Podle svázanosti lze zajištění klasifikovat na akcesorické, které je plně svázáno s pohledávkou a v případě zániku pohledávky zaniká. A na abstraktní, jenž je nezávislé od zajišťované pohledávky. Při jejím zániku zajištění nezaniká a subjekt má právo na vrácení. Abstraktní ručení je jednostranné prohlášení ručitele (třetí osoby) v písemné formě (záruční listinou) vůči věřiteli (bance), že uspokojí její nároky v případě, že dlužník nesplní svůj závazek. Banka prověřuje bonitu potencionálního ručitele a k tomu vyžaduje doklad o výši příjmu. Pokud ručí více ručitelů, ručí každý za celý dluh (Černohorská, 2015).

K jištění úvěru je možné použít bankovní záruku, v které se ručící banka zavazuje uspokojit věřitelskou banku. Tato záruka je poskytována bankovním klientům, se kterými má dobré dlouhodobé zkušenosti. Za poskytnutí záruky je klientovi účtován poplatek, který odráží výši rizikovosti.

Jinou formou je využití směnky. Směnkou se rozumí směnečné ručení. Směnka může být využita při poskytnutí obchodního úvěru nebo jako prostředek zajištění (depozitní směnka).

Nejčastější zajištění úvěru je využití zástavního práva na nemovitou věc či cenný papír, movitou věc nebo pohledávku. Věřitel (banka) má právo v případě nesplnění závazku uspokojit svoji pohledávku zpeněžením zástavy. Zástavní právo k nemovitosti je jeden z instrumentů, který je možný použít u hypotečního úvěru, proto ho využívají téměř všechny banky. Banka musí nejdříve prověřit, není-li již k nemovitosti vázáno jiné zástavní právo. U movitých věcí musí splňovat určité požadavky jako specifikovatelnost zástavy, relativně stabilní hodnota, možnost zpeněžení a fyzické předání zástavy. Pro vznik zástavního práva je nutné, krom sepsání zástavní smlouvy, u movitých věcí odevzdání zastavené věci věřiteli u nemovitosti vklad zástavního práva do katastru nemovitostí a u cenných papírů odevzdání nebo registrace zástavního práva v Centrálním depozitáři cenných papírů (Revenda, 2008).

Způsob splácení úvěru

Povinnost vrátit poskytnuté peněžní prostředky je podstatnou náležitostí smlouvy. Mezi způsoby splacení úvěru patří platba v hotovosti, bezhotovostně na účet nebo inkasem z účtu. V případě nestanovení termínu doby splacení zákon stanovuje vrátit peněžní prostředky do měsíce ode dne, kdy byl úvěrující o to požádán. V praxi se termín výslovně sjednává. Zákon umožňuje předčasné splacení úvěru, tj. před sjednanou splatností úvěru vymezeno v § 2399 odst. 2 občanském zákoníku, a to jak celého úvěru, tak i jeho části. V případě této možnosti je ve smlouvě ujednána za finanční kompenzace. Banka argumentuje tím, že přichází o předpokládaný úrokový příjem a musí platit úroky svým věřitelům, protože poskytuje úvěry z cizích zdrojů. Při částečném splacení úvěru se zkracuje doba splácení úvěru a snižuje se částka, ale musí se o tom smluvní strany dohodnout. Zákon upravuje obecné důvody odstoupení od smlouvy, tak i zvláštní důvody odstoupení v případě smlouvy o účelovém úvěru. (Liška, Elek, Marek, 2014).

Nejčastějším způsobem splacení úvěru je platba ve splátkách. Jednotlivá splátka úvěru se skládá z vlastního dluhu (jistiny) a splátky úroku (úmoru) Obrázek 1, Příloha 3, přičemž úrok se počítá z nesplacené půjčené částky. Metoda splacení úvěru je sjednána v úvěrové smlouvě. Další možností splatit úvěr po uplynutí výpovědní lhůty. Splacení postupně probíhá buď pravidelných (měsíčních, čtvrtletních, pololetních nebo ročních) splátkách nebo nepravidelných. Kolik skutečně klient zaplatí za úvěr, zjistí podle RPSN (roční procentuální sazba nákladů). Udává podíl z dlužné částky, kterou klient musí zaplatit za období jednoho roku v souvislosti se splátkami a správou a dalšími výdaji. (Revenda, 2008).

V rámci pravidelných splátek je možné využít systém degresivních splátek, kdy úmor se stanoví jako pevná konstantní částka po celou dobu splatnosti. Výhodou systému je jeho průhlednost a jasnost a dlužník zaplatí celkově nejméně na úrocích. Nevýhodou jsou velmi vysoké splátky na počátku splacení úvěru. Proto se přistupuje k možnosti odkladu splátek úmoru. Další možností je lineární anuitní splátka, která probíhá v pravidelných splátkách neboli anuitách, které jsou po celou dobu konstantní. Úmor roste úměrně k poklesu úroku. Charakteristická je neměnná výše splátek, proto se využívá u dlouhodobých hypotečních a spotřebitelských úvěrů. Progresivní splacení je založeno na rychlejším růstu splátek úmoru. V počátku jsou splátky poměrně nízké a po dobu jednoho roku jsou konstantní. Nepravidelné splátky dávají dlužníkovi možnost přizpůsobit se vlastnímu finančnímu plánu. Ovšem pro banku to znamená riziko v podobě nepřehlednosti v hospodaření a platební morálky klienta. Možné je i splacení najednou (Kalabis, 2012).

Opožděné splátky jistiny a úroku, nedodržení některých neplatebních závazků dlužníka jako, nesjednání pojištění poskytnutých zástav patří mezi méně závažné porušení smluvních úvěrových podmínek. Následkem jsou smluvní pokuty nebo sankční úroky. Řešení tohoto pochybení je v restrukturalizaci dluhu. Nabízí se snížení úrokové sazby, prodloužení doby splatnosti úvěru, odložení splátky úvěru nebo úroku, celková změna splátkového kalendáře a výše jednotlivých splátek, poskytnutí nového úvěru, podmíněné či nepodmíněné odpuštění dluhu. Úvěrový proces končí splacením úvěru včetně smluvených úroků a poplatků a následně uvolnění zajišťovacích instrumentů (Liška, Elek, Marek, 2014).

Úvěrové registry

Růst objemu spotřebních úvěrů, používání kreditních karet a klientů, kteří jsou riziková a nesplácejí úvěry, byl podmínkou ke vzniku úvěrových registrů. Prostřednictvím úvěrového registru, jenž představuje rozsáhlou databázi, si vyměňují banky a jiné instituce pozitivní a negativní informace o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce fyzických i právnických dlužníků. Informace obsažené v databázi umožňují bankám ověřit, má-li klient úvěr a mohou tak zabránit opětovnému půjčení. Banky také na základě informací mohou vyloučit poskytnutí úvěru osobě, která v minulosti úvěr u téže či jiné banky nesplátila. Nebo pokud se dostanou do problému se splácením úvěru, registr znemožní, aby jim jiná banka poskytla další úvěr. V ochraně jsou nejenom potencionální věřitelé, ale i potencionální dlužníci. Registr shromažďuje identifikační údaje o potencionálním klientovi o jeho bonitě a především úvěrovou historii. Ta obsahuje informace o všech úvěrech, které kdy klient v minulosti měl a zda dodržoval splátkový kalendář. Pozitivní historie klienta je zvýhodněna nižší úrokovou sazbou (Černohorská, 2015).

V České republice funguje Bankovní registr klientských informací (BRKI) pro informace o bankovních závazcích, který spravuje pět největších bank. Záznamy jsou uchovávány ještě 4 roky po ukončení úvěrového vztahu. Vedle bankovních registrů existuje Nebankovní registr klientských informací (NRKI) pro leasingové a úvěrové společnosti. Od roku 2006 si BRKI a NRKI vzájemně vyměňují informace a lze vysledovat dluh obyvatelstva v ČR. SOLUS, databáze zájmového sdružení právnických osob, registruje pohledávky právnických a fyzických osob (Jílek, 2009).

Specifické a rozhodující postavení v České republice, jenž spravuje ČNB je Centrální registr úvěrů (CRÚ). Shromažďování a sdílení úvěrových informací se opírá o ustanovení zákona č. 21/1992 Sb. o bankách ve znění pozdějších změn §38a. V CRÚ jsou soustředěny současné a potencionální úvěrové závazky právnických a fyzických osob podnikatelů. Registrovány jsou čerpané úvěry, včetně kontokorentů, poskytnuté záruky a ručení, debety na běžných účtech nad limit 2000 Kč, nečerpané úvěrové rámce a přísliby. Databáze CRÚ je měsíčně aktualizována a záznamy se uchovávají po dobu 10 let. Přístup k informacím CRÚ mají banky a pobočky zahraničních bank působící v ČR. Na výpis z CRÚ má klient právo a žádá o něj ČNB prostřednictvím formuláře v elektronické formě do datové schránky nebo v listinné formě na adresu provozovatele CRÚ (*ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA*, [online]. [cit. 2016-05-17]).

3.4 Členění úvěrů

Úvěry je možné členit z několika hledisek. Vzájemně se odlišují řadou charakteristik. Rozdíly v členění úvěrů jsou jak mezi jednotlivými zeměmi, tak mezi jednotlivými bankami ČR. Podle Ministerstva financí se úvěry dělí podle pěti kritérií, viz Tabulka 3, Příloha 4. Třídění úvěrů není jednoduchou záležitostí a sestavit přehled všech úvěrů v praxi se vyskytujících je takřka nemožné. Úvěry je možné rozdělit podle základního kritéria doby splatnosti na (*Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2016-05-16]):

- **krátkodobé úvěry** – splatnost do jednoho roku, např. kontokorentní úvěr, ručitelský úvěr, směnečný úvěr, drobný spotřebitelský úvěr, lombardní úvěr, kreditní karty
- **střednědobé úvěry** – splatnost od jednoho roku do čtyř let
- **dlouhodobé úvěry** – splatnost delší než čtyři roky.

Bankami je vyžadována doba splatnosti u dlouhodobého úvěru obvykle do 10 let, ale může být i více let. Střednědobé a dlouhodobé úvěry, do kterých patří úvěrový úpis, hypoteční úvěr, emisní půjčky, spotřebitelský úvěr, jsou často počítány jako jedna skupina.

Další členění je podle měny na korunové úvěry vedené v českých korunách a devizové úvěry vedené v zahraničních měnách. Podle způsobu zajištění dělíme úvěry na zajištěné např. určitou zástavou a nezajištěné úvěry, které jsou poskytovány prioritně prvotřídním klientům. Podle charakteru čerpání jsou úvěry jednorázové nebo splatné v několika splátkách, kdy tak klient čerpá úvěr v dohodnuté výši a termínu. V úvěrové lince si klient opakovaně půjčuje peníze od banky do stanoveného úvěrového rámce, aniž by musel opětovně žádat o úvěr (Meluzín, Zeman, 2014).

Podle subjektu dělíme úvěry z hlediska věřitele, tedy toho kdo úvěr poskytuje nejčastěji, jim bývá banka nebo jde o zprostředkování 3. osobou. Druhým subjektem může být dlužník, což je ten kdo úvěr přijímá např. domácnosti, vláda, živnosti, finanční, nefinanční subjekty. Dlužníka ovlivňuje přístup banky, druh úvěru a náležitosti s úvěrem souvisejících (Revenda, 2008).

Subjektem mohou být banky, které řeší vlastní fyzický nedostatek peněžní hotovosti z důvodu nedodržení likvidity mezibankovními úvěry. To znamená, že si v případě problémů půjčují od jiné banky nebo od centrální banky – České národní banky (Černohorská, 2015).

Úvěry také čerpá veřejný sektor. Krátkodobé úvěry na provoz a střednědobé a dlouhodobé úvěry na investiční záměry. Pro banky jsou méně rizikové než úvěry podnikatelům a občanům. Přesto se objevuje špatná platební morálka. Z důvodu reformy v ČR získala města a obce větší samostatnost, bohužel některá nedokázala včas splácet úvěr. V roce 1993 byl zaznamenán rychlý růst nesplacených dluhů měst a obcí. Nejvíce jsou zastoupeny úvěry, dluhopisy a přijaté návratné výpomoci a ostatní dluhy. V současné době je problémových obcí jen několik. Při poskytnutí úvěru banka prověřuje rozpočet obce, návratnost a zajištění úvěru. Obecní zastupitelstvo o žádosti o úvěr jedná mezi členy zastupitelstva a v konečném důsledku schvaluje čerpání (Polouček, 2013).

Občané čerpají převážně účelové spotřebitelské úvěry na nákup např. auta, bytu. Osobními úvěry řeší občané dočasný nedostatek finančních prostředků. Ten mohou řešit i pomocí tzv. kontokorentního úvěru nebo pomocí úvěrových karet (Revenda, 2012).

Podle účelu se rozlišují úvěry podnikatelské, pro domácnost, účelové, neúčelové patrné v Tabulce 4, Příloha 4. Podnikatelskými úvěry podniky financují provozní potřeby tzv. provozní úvěry na nákup zásob a výrobků a investiční potřeby tzv. investiční úvěry na nákup nových strojů, technologií, budov a další (Černohorská, 2015).

Úvěry lze také rozdělit do tří skupin podle krytí finanční potřeby klientů banky na (Revenda, 2012):

- **peněžní úvěry** – znamenají pro klienta získání finančních prostředků obvykle bezhotovostně. Ovlivňují likviditu banky, protože se přímo odrážejí v její rozvaze. Kromě podnikatelských úvěrů sem patří kontokorentní, eskontní, hypoteční a spotřebitelské úvěry.
- **závazkové úvěry a záruky** – klientovi banka poskytuje záruku tím, že se za něj zaručí a splní za něj závazek. Patří sem bankovní záruky, akceptační a avalový úvěr.
- **speciální úvěry** – jsou to takové úvěry, které umožňují získat finanční prostředky na základě speciálních podmínek tzv. faktoring, forfaiting a leasing.

3.5 Krátkodobé úvěry

Specifikací krátkodobých úvěrů je splatnost do jednoho roku. Mohu být optimálním řešením v neočekávaných situacích, která vyžaduje rychlé použití finančních prostředků, pokud klient jimi nedisponuje. Nutný je pravidelný příjem, který dává záruku, že bude úvěr bez problému splacen. Úvěry mohou být získány od banky nebo také od některé nebankovní společnosti.

Krátkodobé bankovní úvěry jsou určeny pro podnikatele na zajištění provozního kapitálu nebo krátkodobé spotřebitelské úvěry v podobě klasické půjčky nebo kreditní karty. Podmínkami pro poskytnutí je doložení totožnosti žadatele a doložení příjmů.

Krátkodobé nebankovní úvěry umožňují získat peníze klientům, kterým nechce banka půjčit. Populární jsou pro svoji lehkou získatelnost. Nevýhodou je vysoká cena půjčení finančních prostředků. Je na místě si tuto transakci velmi dobře rozmyslet (Revenda, 2012).

Avalový úvěr

Dobré jméno v ručitelském (avalovém) úvěru banky je dostačující zárukou za klienta v případě, že dlužník neuhradí ve stanovený termín závazek svůj nebo vůči třetí osobě. Banky avalový úvěr poskytují prvotřídním klientům s dobrou obchodní historií, za což si účtují avalovou provizi. Její výši jako procentní sazba odráží rizikovost úvěru (Meluzín, Zeman, 2014).

Kontokorentní úvěr

Klient banky může k běžnému účtu sjednat kontokorentní úvěr tzv. povolené přečerpání dle 145/2010 Sb., o spotřebitelském zákoně. Řadí se mezi nejvýznamnější neúčelové krátkodobé úvěry. Podstatou úvěru je sjednaný úvěrový rámec, což je finanční limit, do jehož výše si může klient peníze vypůjčit. Čerpáním úvěru přechází na běžném účtu z kreditního stavu do debetu, to znamená, že z běžného účtu čerpá více peněz, než je na něm uloženo. Výše úvěru vyplývá z bonity klienta a je čerpán zcela automaticky. Banka si za tuto službu účtuje poplatky v podobě úroků. Výše úroků patří v porovnání s jinými krátkodobými úvěry mezi vyšší. Za překročení úvěrového rámce banka účtuje navíc sankce, které mohou být i víc jak 30 % p. a. (Černohorská, 2015).

Směnečný úvěr

Směnečný úvěr rozlišuje dva základní druhy. Směnečný eskontní úvěr a akceptační úvěr. Od nich se odvozují další dva typy negociační a remboursní, používající se v zahraničním obchodě.

Směneční eskontní úvěr je krátkodobý úvěr, který je určen pro podnikatele s daňovou povinností a oprávněním podnikat na území ČR. Slouží k profinancování pohledávek z obchodního styku. Banka eskontuje (odkupuje) tuzemské směnky a zahraniční směnky a to jak v korunách, tak i v eurech a dalších měnách před dnem její splatnosti, přičemž si sráží úrok – diskont. Dává tím k dispozici držiteli směnky peněžní prostředky. Banka se stane věřitelem původního směnečného dlužníka, přičemž prodávající držitel se stane druhotným dlužníkem. Pro držitele směnky, která představuje aktivum, znamená prodej přeměnu těchto aktiv na peníze. Z tohoto důvodu nejde ve skutečnosti o úvěr, ale o obchodní operaci – přeměnu z jedné formy majetku do jiné. Na základě smlouvy o eskontním úvěru může banka zatížit účet žadatele o eskont o nezaplacenou částku, nezplatí-li akceptant v den splatnosti. Výše úroku, eskontní provize a ostatních poplatků se řídí platným sazebníkem v době poskytnutí úvěru příslušné banky. Diskont se sráží při eskontu směnky, který se vypočte dle vzorce (Revenda, 2012):

diskont

$$= \frac{\text{směnečná částka} \times \text{zbytková doba splatnosti ve dnech} \times \text{p. a. diskontní sazba}}{100 \times \text{počet dnů v roce}}$$

Při podání žádosti žadatel předkládá žádost, doklad prokazující právní subjektivitu, doklady prokazující obchodní charakter směnky, včetně příloh, které banka vyžaduje. Mimo jiné zkoumá bonitu, platební schopnost osob podepsaných na směnce z důvodu ručení a možnosti dalšího prodeje – tj. reeskontu (Meluzín, Zeman, 2014).

Negociační úvěr vzniká při přizpůsobení eskontu směnek při mezinárodních obchodních operacích. Dovozece (odběratel) předem vyřizuje zahraničnímu vývozci (dodavateli) u banky eskont směnky, která je vystavená dodavatelem na odběratele nebo banku. Odběrateli se tím odloží placení a dodavatel obdrží plnění pohledávky z eskontu. Eskontující bankou tzv. negociační bankou může být banka dovozce či banka v jiné zemi a odkupuje směnku zároveň s ostatními souvisejícími dokumenty (Kalabis, 2012).

Akceptačním úvěrem se rozumí, že úvěrující banka na žádost klienta (dlužníka) akceptuje směnku cizí, která je klientem vystavená na ni. V podstatě se zaváže zaplatit ji za dlužníka ve lhůtě splatnosti dohodnuté v úvěrové smlouvě. Banka akceptačním úvěrem nepůjčuje dlužníkovi peníze, ale přejímá jeho závazek, jde o půjčku úvěru.

Remboursní úvěr je určitou modifikací akceptačního úvěru používaný v zahraničním obchodě. Banka na žádost dovozce akceptuje směnku, kterou na ni vystaví vývozce. Předáním dokumentů v souvislosti s obchodní operací dojde k akceptaci směnky. Touto skutečností jsou splněny podmínky kontraktu (Černohorská, 2015).

Revolvingový úvěr

Svým charakterem se přibližuje kontokorentnímu úvěru s tím rozdílem, že není vázán na běžný účet a je úročen nižší úrokovou sazbou, než tomu je u kontokorentního účtu. Banka stanovuje výši a termín splatnosti úvěru a při včasné splatnosti úvěru je automaticky klientovi úvěr obnoven do výše úvěrového rámce (Meluzín, Zeman, 2014).

Úvěr z kreditní karty

Kreditní karta je vydávána k úvěrovému účtu nebo ke kontokorentnímu účtu. Každá transakce kreditní platební kartou znamená čerpání úvěru od banky oproti debetní platební kartě, která je emitovaná výhradně k běžnému účtu (Schlossberger, 2012).

Podmínkou vydání kreditní platební karty je mít stálý měsíční příjem a jeho doložení od zaměstnavatele, věk nad 18 let, občanství ČR. Při používání je výhodné sledovat bezúročné období, které se u jednotlivých bank liší. Minimální počet dní je 45, maximální 60. Při zmeškání splátky, byť o jediný den, po bezúročném období je dluh úročen velmi vysokým úrokem. Úroková sazba bývá stanovena jako měsíční p. m. (Kociánová, 2012).

Majiteli kreditní karty odpadá nutnost opakovaného podávání žádosti o úvěr a má okamžitě k dispozici celý úvěrový rámec. Svým charakterem má znaky revolvingového úvěru, což znamená, že klient může být neustále zadlužen, jen musí provést minimální splátky s úrokem každý měsíc. V současné době poskytuje kreditní platební kartu celá řada bank. Při výběru kreditní karty se klient rozhoduje na základě ceny, výše úvěrového rámce, úrokových sazeb, délkou bezúročného období a jiných doplňkových služeb (Schlossberger, 2012).

Lombardní úvěr

Lombardní úvěr je zajištěn zástavou movité věci nebo práva, který lze použít na úvěry na cenné papíry, směnky, zboží, drahé kovy, pohledávky apod. Úvěr banka poskytuje do výše tržní ceny zástavy. Problém může nastat u cenných papírů s vysokou volatilitou. Může dojít k poklesu jejich ceny a tím vzniká povinnost zástavu dorovnat jiným produktem. Při použití zboží jako zástavy je zboží umístěno do veřejného skladu oproti skladištním listům pro banku a klienta. Vydání zboží je podmíněno předložením obou skladištních listů zároveň. Komerční banky lombardní úvěr běžně nenabízejí. Když už se banka rozhodne nabízet tuto službu, tak pouze svým klientům a pouze na ta aktiva, která spravují, protože je mohou snadněji blokovat. Současná výše lombardní sazby je 0,25 % (Kalabis, 2012).

Spotřebitelský úvěr

Pojem spotřebitelský úvěr lze chápat jako odložená platba, zápůjčka, úvěr nebo jiná finanční služba. Poskytnutí úvěru se řídí zákonem 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru. Zákon vymezuje pojmy spotřebitel, věřitel, zprostředkovatel, informační povinnosti, formu a obsah smlouvy, důsledky jejich nedodržení a ustanovení a zároveň informuje o kompetencích, které nespádají do zmíněného zákona. Úvěrové smlouvy mají obvykle zjednodušený standardizovaný postup a obsah (Zákon 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru).

Spotřebitelské (osobní) úvěry pro fyzické osoby poskytují banky pod dohledem ČNB. Nebankovní poskytovatelé pod dohledem ČOI. Tyto úvěry slouží k financování nákupu spotřebních předmětů, ne na podnikatelské účely. Z hlediska užití plynou spotřebitelské úvěry ze spotřebních výdajů, proto úvěrovaný objekt přímo neprodukuje zdroje na splácení. Od komerčních úvěrů se odlišují informacemi poskytovanými bance v žádosti o úvěr, a podmínkami např. splácení ze strany banky (Revenda, 2008).

Úvěry mohou být účelové nebo neúčelové a jsou poskytovány jako nezajištěné úvěry. To znamená, že poskytovatel úvěru nepožaduje zajištění ani ručení třetí osobou. Při předložení žádosti o úvěr postačí předložit doklad totožnosti, doklad o zaměstnání a potvrzení příjmů. Poté poskytovatelé analyzují schopnost splacení úvěru, banka hodnotí informace o žadateli ohledně jeho příjmu, ale i majetku, dluhů a závazků vůči jiným subjektům (Kociánová, 2012).

Spotřebitel má právo na předčasné splacení části nebo celého úvěru. Věřitel může žádat náhradu objektivních nákladů, vzniklých v souvislosti s předčasným splacením, viz §15 odstavec 1 – 5 zákona o spotřebitelském úvěru (Vacek, 2015).

Pro spotřebitelské úvěry většinou platí, že jde o velmi drahý úvěr, protože je zde vyšší riziko nesplacení ze strany klientů. Náklady spotřebního úvěru spočívají ve vyšší úrokové sazbě, vyšší manipulačního poplatku, nákladů spojených se zasíláním upomínek, poplatků za vedení a správu účtu, administrativních poplatků a akontace. Proto by měl klient při rozhodování brát jako základní kritérium RPSN. Roční procentní sazba nákladu zahrnuje veškeré výše jmenované náklady, spojené s poskytnutím úvěru. Výjimkou jsou sankce a pokuty za neplnění, na roční bázi. Tím umožňuje žadatelům komparaci úvěrů nabízených od bank a nebankovních finančních institucí. (Srový, Tyl, 2014).

Základní rovnici pro výpočet RPSN na spotřebitelský úvěr určuje zákon 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru v příloze č. 5 tohoto zákona. Do výpočtu se obvykle započítávají úroky, provize, daně, poplatky, pojištění, je-li vyžadováno, a další poplatky. Na jedné straně stojí celková současná hodnota čerpání a na druhé straně celková současná hodnota splátek a poplatků. Výpočet se provede dle vzorce (Vacek, 2015):

$$\sum_{k=1}^m C_k (1 + X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m'} D_l (1 + X)^{-s_l}$$

kde: $X = \text{RPSN}$

$M = \text{číslo posledního čerpání}$

$k = \text{čerpání}$

$C_k = \text{čerpání}_k$

$t_k = \text{interval (v letech/ zlomcích) mezi prvním čerpáním a každým následným čerpáním; } t_1 = 1$

$m' = \text{poslední splátka}$

$l = \text{splátka}$

$D_l = \text{výše splátky}$

$s_l = \text{interval (v letech/zlomcích) mezi prvním čerpáním a každé splátky/ poplatků.}$

3.6 Střednědobé a dlouhodobé úvěry

Tyto typy úvěrů jsou většinou účelové a poskytují se na delší časový úsek a sjednávají se na vyšší částky. Převážně slouží pro potřeby pořízení, rekonstrukce, či modernizace majetku ať již podnikatelskými subjekty nebo veřejným sektorem, občany, vládou, bankovními a nebankovními institucemi.

Emisní půjčka

Emitent za účelem opatření dlouhodobých finančních prostředků vydává dluhopisy, které odkupuje věřitel. Emise dluhopisů se provádí prostřednictvím kapitálového trhu do anonymních klientů, výjimečně u předem známého věřitele. Emisní půjčka má formu listinného úvěru – obligace. Má předepsané náležitosti a formu. Skládá se z kupónového archu s talómem, který nárokuje vydání nového kupónového archu, neboť při dlouhodobé době splatnosti je počet poukázek nedostačující. Kupóny slouží k výplatě. Dlužník se zavazuje platit úroky a zaplacení dluhopisů ve stanoveném termínu. Půjčka bývá rozdělena na větší počet věřitelů a dlužník si tak může opatřit větší množství peněz, protože se může zavázat na delší dobu návratnosti půjčky. Emitovat dluhopisy nemůže každý, můžou tak učinit subjekty prověřené bankou nebo finanční institucí, obvykle se jedná o známé, velké a silné subjekty (Černohorská, 2015).

V praxi existuje několik druhů obligací. Průmyslové obligace slouží podnikům k financování majetku nebo splácení úvěrů. Peněžní subjekty emitují bankovní dluhopisy. Státní a komunální dluhopisy slouží ke snížení deficitu rozpočtu a pro velké investice. Další členění dluhopisů viz Tabulka 5, Příloha 4. Půjčku je možné zajistit s úsporou nákladů bez pomoci banky vlastními prostředky nebo využít cizí zprostředkování, nejčastěji profesionální institucí. Pro emisi jen nutný souhlas ČNB a ministerstva financí. Prospekt je důležitým nástrojem jak dát vědět věřitelům o existenci obligace. Jsou v něm uvedeny informace týkající se výše půjčky, splatnosti úroku, období prodeje dluhopisu, hospodářské výsledky klienta. Následně je půjčka uvedena na burzu a zveřejněna ve finančním věstníku. Úpis půjčky je veřejný. Zisk z obligací je dán pevným úrokem, pevnou sazbou nebo podílem na zisku společnosti. Úvěrový úpis je alternativou emisní půjčky, kterou banky poskytují na základě závazkové skupiny (Meluzín, Zeman, 2014).

Konsolidační úvěry

Jedná se o speciální úvěr poskytovaný bankou na záchranu dlužníka před insolvenčí nebo úpadkem. Existenční problémy se řeší pomocí restrukturalizace, nečastěji přeměnou krátkodobých a střednědobých úvěrů na dlouhodobé úvěry. Tato operace je vhodná tam, kde se očekává krátkodobá konsolidace dlužníka. Odkup již dříve poskytnutých úvěrů je vhodný, u nichž lze očekávat střednědobý časový horizont konsolidace. Operace provádí jiná než úvěrující banka. Pomocí sekuritizace běžících úvěrů dochází k přeměně pohledávek na kapitál dlužníka. Základní podmínkou poskytnutí úvěru konsolidace je naplňovat ozdravný program a zkonsolidovat hospodaření. Sanačním úvěrem se obvykle financují další dodatečné náklady (Kalabis, 2014).

Sanační úvěr

Sanační úvěr je poskytován v důsledku insolventnosti klientů nebo v situacích, kdy bezprostředně hrozí. Banka provede objektivní analýzu klientovy hospodářské a finanční situace s cílem zjistit, zda stáhnout poskytnuté úvěry a minimalizovat dopad na ztráty nebo podniku pomoci. V případě pomoci banka rozšíří úvěrovou aktivitu a úvěr dostane sanační charakter. To znamená, že pomáhá financovat veškeré náklady nápravných opatření, které obnovují likviditu. Sanační úvěr je buď, rozšíření stávajícího nebo zcela nový úvěrem, do něhož se převedou všechny stávající úvěry. Banka věnuje velkou pozornost zajištění úvěru, kontrole dodržování naplánovaných postupů a hospodaření firmy. Stanovení podmínek úvěru je individuální a sanace obvykle přesahuje více jak jeden rok. (Černohorská, 2015).

Úvěry rozvojové

Slouží k financování dlouhodobých programů na rozvoj infrastruktury. Z důvodu dlouhodobosti úvěru, náročnosti investic z hlediska objemu a době vložených finančních prostředků a nízké úrokové marži je návratnost úvěru prakticky nemožná. To vede k tomu, že úvěry poskytují specializované, tzv. rozvojové banky. Poskytují je na principu investičním s minimem komerce. Podporu při poskytnutí zajišťuje stát nebo nestátní národní či mezinárodní organizace jako jsou nadace, rozvojové fondy (Kalabis, 2014).

Konsorciální a syndikátní úvěry

Konsorciální úvěry poskytuje skupina bank, zastoupená navenek nejsilnější z nich, protože nelze dodržet zásadu obezřetnosti podnikání z důvodu objemově velkých projektů nebo velkého rizika. Konsorcium je vytvořeno na základě smlouvy o sdružení. Všechny zainteresované banky vkládají dohodnuté množství zdrojů a to buď na principu paritnímtudíž všichni poskytují stejné množství zdrojů, nebo na principu relativistickém – kdy každá banka poskytuje jiné množství zdrojů, čemuž odpovídá míra rizika a ručení. Syndikát znamená pevnější propojení obchodních bankovních skupin s vzájemnou kapitálovou účastí. K zdárnému dokončení investiční akce pomůže zainteresovanost ostatních účastníků, státu, obcí nebo soukromých investorů (Kalabis, 2012).

Hypoteční úvěr

Termín hypoteční úvěr představuje pohledávku zajištěnou zástavou. Naopak hypotéka je pouhé zajištění. V běžné mluvě oba tyto termíny splývají. Hypoteční úvěr, jehož charakteristickým rysem je způsob zajištění a to nejčastěji zástavou nemovitostí, patří mezi vysoce účelové úvěry. Dříve byl poskytován jen na existující nemovitosti. V současné době se poskytuje i na právě vznikající. Mimo jiné slouží k financování nákupu, výstavbě, rekonstrukci, modernizaci nebo na opravu nemovitostí, k vypořádání dědických a spoluvlastnických nároků. Délka úvěru se pohybuje od 5 do 30 let, v ČR je průměrná délka uzavírání 20 let, ve světě 13 let. V současné době úvěry poskytuje více bank např. ČS, ČSOB, Ge Money Bank, mBank, KB, Raiffeisenbank a další (Jílek, 2009).

Hypoteční úvěry upravuje zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. Platným se stává v den vzniku zástavního práva. Zastavená nemovitost musí být na území ČR nebo EU nebo v jiném státě Evropského hospodářského prostoru. Pohledávka obvykle nepřevyšuje dvojnásobek zástavní hodnoty zastavené nemovitosti. Na nemovitosti nesmí váznout jiné zástavní právo třetí osoby a žádné břemeno bránící užívání. Banky neakceptují zástavu nemovitosti jen z části, musí být možná zástava celé nemovitosti. Do zástavy lze dát i rozestavěnou nemovitost, přičemž banka uvolňuje finanční prostředky postupně, podle toho jak cena nemovitosti roste v důsledku výstavby. Banka může vyžadovat vinkulaci pojištění ve svůj prospěch nebo životní či úvěrové pojištění žadatele (*Finance.cz* [online]. [cit. 2016-06-13]).

Hypoteční úvěry jsou v podstatě všechny úvěry zajištěné nemovitostí, podle zákona o bankách č. 21/1992 Sb. je smí poskytovat licencovaná banka. K úvěru banka vydává hypoteční zástavní listy (HZL) a jejich výnosy použije k financování hypotečních úvěrů. Ke krytí jmenovité hodnoty HZL mohou být použity pouze pohledávky nepřevyšující 70 % ceny zastavených nemovitostí. HZL mohou být také kryty náhradními prostředky, většinou hotovostí, státními dluhopisy nebo vklady u ČNB. Z těchto důvodů patří mezi nejbezpečnější cenné papíry a jsou vhodné pro konzervativní investory (Liška, Elek, Marek, 2014).

Hypoteční zástavní listy jsou specifické svojí jistotou, protože jsou zajištěny zástavním právem reálně existující nemovitosti a patří tak mezi bezpečné investice jako třeba vkladní knížky nebo státní dluhopisy. Přijaté úroky představují čistý výnos a po celou dobu trvání obvykle bývají fixní. Nepodléhají dani z příjmu jako termínované vklady nebo vkladní knížky. HZL jsou obchodovatelné cenné papíry na pražské burze nebo na RM-Systemu a majitel je může kdykoliv prodat. Právní úprava se řídí zákonem č. 190/2004 Sb., o dluhopisech a zákonem č. 591/1992 Sb., o cenných papírech. K zakoupení potřebuje mít fyzická osoba s sebou občanský průkaz, případně výpis ze Střediska cenných papírů a právnická osoba výpis z obchodního rejstříku a plnou moc k zastupování. Platba probíhá hotově nebo převodem z účtu. Účelové hypotéky mají díky HZL lepší podmínky v délce splatnosti, úrokových sazeb a procentech zastavené nemovitosti pokud je porovnáme se spotřebitelskými úvěry (Jílek, 2009).

Základní charakteristikou hypotečního úvěru je dlouhodobost, relativně nízká rizikovost a zajištění zástavním právem k nemovitosti. Výše úrokové sazby, vzhledem malému riziku bývá nižší než u alternativních úvěrů. Může být po celou dobu splatnosti stanovena jako pevná sazba nebo jako pohyblivá sazba v závislosti na vývoji tržních úrokových sazeb. V současné době je nabízejí banky fixní úrokovou sazbu s garancí stejné výše úrokové sazby po stanovenou dobu fixace. Výše sazby se odvíjí od délky fixace. Čím delší fixace, tím vyšší úroková sazba. Nejčastěji bývá fixace na jeden, tři a pět let, ojediněle deset a třicet let. Po uplynutí fixační doby lze navýšit nebo snížit výši splátek nebo upravit dobu fixace, případně přejít k jiné bance s lepšími úvěrovými podmínkami. Částku zaplacenou na úrocích může účastník úvěrové smlouvy dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, sníženou o státní příspěvek, odečíst ze základu daně z příjmu fyzických osob a to až do výše 300 000,- Kč ročně (Polouček, 2009).

Splatnost úvěru se pohybuje od 5 do 45 let. Žadatel by měl být po celou dobu splácení v produktivním věku. Jinak banka vyžaduje dalšího mladšího spoludlužníka. Z hlediska poměru výše splátky a nákladů na úvěr je považováno za optimální dobu splácení 15 – 20 let. Klient může splácet stále stejnou výši měsíční splátky, tzv. anuitní splátkou. Progresivní splátkou klient platí zpočátku nižší měsíční splátky v průběhu let se, ale zvyšují. Degresivní splátky, představují ze začátku vyšší měsíční splátky zpočátku, a jejich postupně snižování. Výše úvěru, kterou může klient získat je dána procentem z hodnoty zastavené nebo pořizované nemovitosti. Pohybuje s od 60 % a až do výše 100 %. Úvěr může být čerpán jednorázově či postupně (Polouček, 2013).

Rozlišují se dva základní typy úvěrů. Účelové úvěry s použitím na předem definované účely, nejčastěji na zajištění potřeb bydlen a neúčelové hypoteční úvěry, u kterých není klient omezován. Existují i kombinované, americké a australské hypotéky, již jsou modifikací hypotečního úvěru. Kombinovaná hypotéka využívá účelový úvěr na bytové potřeby a neúčelový úvěr na vybavení domácnosti, případně na náklady vzniklé při výstavbě. Americká hypotéka je typický neúčelový úvěr poskytnutý na cokoli proti zástavě nemovitosti. Klienti tak pořizují automobily, studium v zahraničí nebo dovolenou. Úvěr patří mezi dražší hypoteční, ale levnější než spotřebitelský úvěr. Australská hypotéka vychází z výše poskytnuté částky. Čím vyšší půjčená částka, tím nižší úroková sazba. Banky nabízejí často hypoteční úvěry v kombinaci se stavebním spořením nebo s životním pojištěním, případně s jinými produkty. Peníze jsou zaslány na účet klienta, popřípadě banka přímo proplácí dodavatelské faktury (Kalabis, 2012).

Mezi základní doklady, které banka vyžaduje, je doložení výše příjmu potvrzením žadatele, spolužadatele či ručitele. Dále vyžaduje ocenění zastavované nemovitosti, zápis do katastru nemovitostí a vinkulaci životního či úvěrového pojištění ve prospěch banky. Z pohledu využití jsou bankou vyžadovány v případě koupě nemovitosti kupní smlouva, výpis z katastru nemovitostí o existenci stavby. V případě výstavby, rekonstrukce nebo opravy je vyžadováno stavební povolení, projektová dokumentace, rozpočet stavby, smlouvy s dodavateli a výpis z katastru nemovitostí. Výčet dokladů v závislosti na použití úvěru se může u jednotlivých bank lišit. Existují hypotéky bez dokládání příjmů, hypotéky sjednávané částečně po internetu apod. (*Finance.cz* [online]. [cit. 2016-06-13]).

O hypoteční úvěr může požádat fyzická osoba občan, podnikatelé právnické a fyzické osoby a obce a města. Před podáním žádosti o úvěry klient pečlivě vybírá banku. Rozhoduje se na základě několika kritérií, především dle výše úroku a délky fixace. Informace získává z internetu a při návštěvě banky, kde dostane základní informace, seznam všech potřebných dokladů a orientační propočet úvěru. Po výběru banky je třeba zkompletování veškeré potřebné doklady a vyplnit a odevzdat žádost o poskytnutí úvěru. Banka začne zpracovávat žádost, přičemž si ponechává určitý čas na ověřování skutečností. Pokud banka úvěr schválí, je klient vyzván k podpisu úvěrové smlouvy, zástavní smlouvy a ke splnění dalších podmínek. Po jejich splnění může klient začít čerpat úvěr. Po splacení úvěru je klientovi zasláno oznámení o ukončení čerpání úvěru. Má-li klient sjednanou fixaci úrokové sazby, je během splácení informován o její změně a má možnost částečně nebo úplně úvěr splatit (*Finance.cz* [online]. [cit. 2016-06-13]).

Úvěr ze stavebního spoření

Pro získání úvěru od stavební spořitelny je potřeba splnit podmínky zanesené ve smlouvě o stavením spoření. Klient musí mít naspořenou určitou částku, plnit smlouvu nepřerušovaně stanovenou dobu a získat určitou bodovou hodnotu. Při nesplnění těchto podmínek je možnost uzavřít tzv. překlenovací úvěr. Ten běží paralelně se smlouvou o stavebním spoření. Klient nadále spoří. Klient nesplácí úvěr, nýbrž platí pouze úroky. Od splnění podmínek začíná standardní úvěrové umořování. Cílem tohoto úvěru je překlenout období, než klient splní všechny podmínky pro získání řádného úvěru. Výhodou je nižší vyžadovaná akontace a možnost odepsat zaplacené úroky od základu daně. Nevýhodou jsou podstatně vyšší úrokové sazby než u standardního úvěru. Poskytnutí standardního úvěru ze stavebního spoření nastává po skončení spořicí fáze a splnění zmiňovaných podmínek. Úvěr je možné poskytnout pouze na bytové potřeby klienta (Janda, 2013).

3.7 Speciální úvěry

Speciální úvěry patří mezi alternativní způsob financování. Shodně končí příponou – ing: faktoring, forfaiting, leasing. Tyto produkty umožňují snadnější přístup k penězům a tím rychlejšímu financování podnikatelských aktivit, což se může odrazit na celkovém hospodaření podniku a zlepšení cash flow. V úplných počátcích podnikání je firmy nevyužívají, proto jsou vhodné především v době expanze společnosti (Revenda, 2008).

Faktoring

Produkt zajišťuje financování krátkodobých pohledávek z obchodního styku nebo i záruku proti platební neschopnosti odběratelů. Představuje zajímavou možnost jak zajistit provozní financování. Dodavatelé, kterým nejsou proplaceny faktury, využívají služeb faktora. Je to specializovaná faktoringová společnost, která na trhu funguje buď samostatně nebo jako součást velké finanční skupiny, která se zabývá faktoringem. Faktor garantuje úhradu části, většinou 80 až 90 % výjimečně 100 %, nesplacených faktur (Jílek, 2009).

Při faktoringovém financování je potřeba sepsat smlouvu a to ještě před vystavením faktury. Smlouva musí obsahovat oznámení o postoupení pohledávky tzv. cesní klauzuli, aby ji mohl faktor převzít. Před sepsáním finanční smlouvy se zkoumají finanční poměry společnosti, množství odběratelů, zejména těch pravidelných, bonita podnikatele a zákazníků. V drtivé většině případů vyžadují poskytovatelé faktoringu dosažení minimálního obratu 10 mil. Kč (Revenda, 2008).

Trh zná i regresní faktoring. Riziko zůstává na dodavateli, ale při problému s proplacením faktur odběrateli, požaduje banka navrácení zálohy. Bezregresní faktoring je historicky mladší. Při něm riziko přebírá finanční společnost. Pro klienta je výhodnější, nemusí vracet zálohy. Faktoři poskytují i další služby. Mezi ně patří rizikové pojištění, správa a inkaso pohledávek, vymáhání pohledávek. Faktoring lze použít i k financování zahraničních obchodů. Princip zůstává stejný, s tím, že vstupuje do procesu další subjekt tzv. importní faktor. Funguje jako zprostředkovatel mezi exportním faktorem a dovozcem. Řeší jazykové, právní a jiné bariéry. Důležité je, aby v zemi, kam je export směřován, byl stabilní politický a právní řád. (Jílek, 2009).

Faktoring je poměrně drahý, v jeho ceně jsou zahrnuty úroky, faktoringový poplatek, popřípadě rizikový příplatek a další příplatky. Výše úroku se pohybuje na úrovni běžných kontokorentních úvěrů. Po proplacení všech závazků vztahujících se k dané smlouvě zašle faktor vyúčtování. Faktoring není vhodný pro podnikatele, kteří dodávají zboží v pravidelných intervalech více odběratelům. Vhodnějším nástrojem jsou pro ně dlouhodobé investiční úvěry. Faktoring používají spíše finančně slabší podniky, které nemohou získat financování jinou cestou. V České republice nabízí faktoring Bibby Financial Services, ČSOB Faktoring, Faktoring České spořitelny, Faktoring KB a UniCredit Factoring (ČLFA [online]. [cit. 2016-06-14]).

Forfaiting

Základní princip forfaitingu je stejný jako u faktoringu. Liší se jen v některých aspektech. Forfaiting je zaměřený hlavně na zahraniční obchodování a delší dobu, proto se o něm hovoří jako o exportním forfaitingu. Jedná se o úplné postoupení v budoucnu splatných pohledávek. Forfaiteři odkupují střednědobé a dlouhodobé v podstatě několikaleté pohledávky. Pohledávka musí být zajištěna směnkou, bankovní zárukou nebo akreditivem. Výše pohledávek bývá vyšší, proto forfaiter odkupuje zpravidla jen jednu pohledávku od každého dodavatele. Za své služby si naúčtuje úrokovou sazbu a marži za riziko spojené s neproplacením závazků ze strany odběratele a administrativní poplatek. Vše je závislé na bonitě vystavujícího dokumentárního akreditivu, na výši pohledávky a délce splatnosti pohledávky. Pomocí tohoto nástroje lze snížit objem pohledávek v účetní rozvaze, zlepšit finanční ukazatele společnosti a zvýšit tak konkurenceschopnost při získávání zakázek. Schéma forfaitové transakce je patrné na Obrázku 2, Příloha 2. Forfaitingové kontrakty probíhají na sekundárních trzích např. v Londýně (Revenda, 2012).

Bankovní záruka

Patří mezi hojně užívaný produkt zejména v mezinárodním obchodě. Začíná se využívat i v tuzemských podmínkách. Banka se zavazuje zaplatit oprávněné osobě tj. beneficiantovi, určitou peněžní částku. Rozlišuje se záruka platební a neplatební. Platební zárukou ručí banka za splnění zaplacení faktury atd., neplatební záruka je kauční nebo akontační zárukou (Revenda, 2012).

Leasing

Leasing se řadí mezi alternativní způsoby financování provozních potřeb firmy. Dříve se používal zejména k pořízení automobilu. V současné době se tímto způsobem financují kromě dopravních prostředků také stroje a zařízení, zemědělská technika, zdravotnická technika nebo nemovitosti (Janda, 2013).

Finanční leasing patří mezi nejoblíbenější produkty jak podnikatelů, tak i občanů na pořízení movité věci, nejčastěji auta. Leasingová společnost koupí předmět a na určitou dobu ho klientovi pronajme. Po celou dobu trvání smlouvy je movitá věc majetkem leasingové společnosti. Výše pravidelné měsíční splátky je ovlivněna akontací, první splátkou, délkou leasingu a výší zůstatkové ceny. V ceně, kterou klient zaplatí je zahrnuta kupní cena předmětu a úroky, případně další poplatky. Pořízení auta na leasing je ještě dražší o povinné havarijní pojištění. Po uplynutí doby pronájmu se pronajímaná věc může stát součástí majetku klienta za odkup zůstatkové ceny (Jílek, 2009).

Operativní leasing je v podstatě jen prostým dlouhodobým pronájmem. Nájemce neodkupuje věc do svého vlastnictví, ale má ji k dispozici i s dalšími dohodnutými službami. Leasingová společnost hradí vše, co s provozem předmětu souvisí. V případě auta krom pohonných hmot, silniční daň, poplatků za rádio a zákonné pojištění, pneumatiky, servis, dálniční poplatky. Klient nenese rizika a platí pouze amortizaci, dohodnutou částku, která všechny služby a náhradní díly zahrnuje. Délka leasingu se pohybuje od 24 do 60 měsíců, výjimkou nejsou i kratší doby (*Finance.cz* [online]. [cit. 2016-06-15]).

Full-service leasing je nadstavba operativního leasingu. Lze o něm hovořit jako o outsourcingu v oblasti vozového parku. Leasingová společnost zajišťuje další služby jako tankovací karty, asistenční služby, náhradní vozidlo, on-line reporting, monitor pomocí GPS, vedení knihy jízd, elektronickou fakturaci a další. Cílem je zajistit klientovi maximální komfort, flexibilitu a bezrizikové fungování. Produkt využívají velké nadnárodní korporace i tuzemské firmy, podnikatelé a živnostníci. Mimo jiné leasingové společnosti nabízí správu vozového parku známou pod názvem fleet management, jež jsou ve vlastnictví zákazníka. Operativní leasing strojů a zařízení je řešen obdobným způsobem. Firma tak ví, kolik ji bude pronájem stát měsíčně a vyhne se zatížení rozpočtu poměrně vysokou akontací. (*ČLFA* [online]. [cit. 2016-06-15]).

3.8 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost lze definovat jako soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana k financím. Finančně gramotný občan je schopen porozumět problematice peněz a cen, umí spravovat osobní i rodinný rozpočet včetně správy finančních aktivit a závazků. Finanční gramotnost je součástí ekonomické gramotnosti. Ta navíc zahrnuje schopnost občanů zajistit si příjem, orientovat se na trhu práce, dostát svému finančnímu rozhodnutí a uváženě rozhodovat o výdajích, orientuje se v daňové oblasti (Brabec, 2016).

Finanční gramotnost se propojuje s gramotností numerickou, informační, právní a zahrnuje tři složky: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou. Peněžní gramotnost řeší správu hotovostních, bezhotovostních peněz, platebních nástrojů a transakcí s nimi spojených. Cenová gramotnost se zabývá cenovými mechanismy a inflací. Rozpočtová gramotnost zahrnuje schopnost občanů vést rozpočet, stanovovat finanční cíle, vhodně alokovat finanční zdroje, zajistit si pojištění, řešit úvěry nebo leasingy. Občané musí umět jednotlivé produkty a služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem ke své životní situaci (Noveský, 2009).

Úroveň finanční gramotnosti se promítá do orientace v ekonomické oblasti, ale i do odolnosti vůči klamavým nabídkám a manipulacím. Nutná je ekonomická zodpovědnost za sebe a za rodinu a ochota nést za svou finanční situaci odpovědnost v budoucnu. Nespolehat se na stát. Téma současné doby je bezesporu zadlužování českých domácností a firem, řešení zadlužení, případně předlužení domácností a s tím související klesající finanční gramotnost a proto je potřeba finančního vzdělávání (*Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2016-06-20]).

3.9 Teorie finanční ekonometrie

Termín finanční ekonometrie se používá pro jakoukoliv kvantitativní analýzu finančních dat a to jak na úrovni mikroekonomie tak makroekonomie. Představuje statistické zpracování finančních dat, statistickou analýzou, identifikaci, odhad a verifikaci modelu, testování hypotéz a konstrukci předpovědí z dostupných ekonomických informací. Následuje hodnocení výsledků a dopadů na finanční realitu, burzy, banky, investiční firmy, penzijní fondy apod. Významné je také propojení finanční ekonometrie s klasickou finanční matematikou (Brooks, 2011).

Vedle pojmu finanční ekonometrie se používá ekonometrická analýza finančních dat, ekonometrie finančních trhů nebo analýza finančních časových řad a další. Tato pojmosloví si vyžádala praxe, neboť až 90 % z objemu dat mají finanční charakter, proto se nemluví o statistické analýze, ale o analýze ekonometrické. Zdrojem dat jsou profesionální finanční agentury, nadnárodní finanční instituce, statistické úřady, centrální banky, burzy, banky, pojišťovny, penzijní fondy, obchodníci s cennými papíry, auditorské, účetní a realitní firmy a mnoho dalších. Důležitou součástí finanční ekonometrie je analýza časových řad, která se soustřeďuje na dynamiku finančních jevů (Cipra, 2013).

Ekonometrické modely, podle možnosti a cílů zkoumání, obsahují buď jednu rovnici, která má charakter regresních modelů, nebo jsou tvořeny systémem rovnic s různě složitými vztahy mezi proměnnými. V ekonometrickém modelu jsou zkoumány závislosti mezi endogenními a exogenními proměnnými, kdy endogenní jsou vysvětlované a exogenní vysvětlující. Dalšími proměnnými, které se rozlišují, jsou predeterminované proměnné a náhodné proměnné (Krkošková, Ráčková, Zouhar, 2010).

Endogenní proměnné jsou obvykle značeny (y) s příslušnými indexy, umožňující jednoznačnou identifikaci. Z obecného zápisu (y_{it}) vyplývá, že se jedná o i -tou endogenní proměnnou v čase (t).

Exogenní proměnné jsou zpravidla značeny písmenem (x). Obecným zápisem (x_{jt}) je zřejmé, že se jedná o j -tou exogenní proměnnou v čase (t).

Predeterminované proměnné tvoří soubor exogenních proměnných, zpožděných exogenních a zpožděných endogenních proměnných (Brooks, 2011).

Protože jsou hodnoty dány právě vnějším prostředím, modely jsou pro svoji dynamizaci mezi proměnnými upravovány s použitím zpožděných proměnných a to jak endogenních tak i exogenních. Zahrnutím zpožděné proměnné je vyjádřeno, že hodnoty závisí na čase (t) například $x_{j(t-1)}$.

Náhodná složka, která je rovněž zahrnuta v modelu, a je označena obvykle písmenem (u), obsahuje chyby měření a vliv dalších proměnných, které v modelu nejsou zahrnuty či zkreslení plynoucí z nevhodně zvoleného typu funkce (Cipra, 2013).

Dynamizace modelu

Model, který nezachycuje změny proměnných v čase, je model statický. Většina ekonomických veličin se vyvíjí v čase, je proto dobré do modelu zahrnout faktor času. Tento proces se nazývá dynamizace modelu a tím se model stává dynamickým. Model může být dynamizován těmito úpravami (Krkošková, Ráčková, Zouhar, 2010):

- zahrnutím zpožděných proměnných
- diferencí proměnných
- přidáním časového vektoru
- zahrnutím umělé proměnné – dummy proměnné.

Dummy proměnné nabývají hodnot [0, 1], přičemž 0 reprezentuje situaci nebo jev, který nenastává, 1 informuje, že efekt nastává. Respektive dummy proměnné posouvají hodnotu vysvětlované proměnné.

Předpoklady lineárního regresního modelu (LRM)

LRM musí splňovat určité předpoklady, aby platilo, že odhadnuté parametry ekonometrického modelu mají nejlepší, nestanné a konzistentní vlastnosti. Mezi podstatné předpoklady patří neopomenutí podstatné vysvětlující proměnné, volba správného modelu, nulový průměr náhodné složky, homoskedasticita, nepřítomnost autokorelace reziduí, neexistence perfektní multikolinearity, normální rozdělení náhodné složky (Cipra, 2013).

Zásady a identifikace simultánních modelů

Vzájemné vazby mezi vysvětlující a vysvětlovanou proměnnou můžou být simultánní (oboustranné kauzální), tzn., že jedna rovnice je zapotřebí pro vysvětlení y pomocí x a druhá rovnice pro vysvětlení x pomocí y . Lze-li tento jev předpokládat, musí být při konstrukci zohledněn, jinak je v modelu specifická chyba. Vztahy mezi proměnnými lze popsat pomocí matice Beta (B) a Gama (Γ), přičemž matice B je čtvercová a má nenulové prvky nad i pod hlavní diagonálou. Je-li simultánní model řešitelný je nutné provést identifikaci modelu, pro každou rovnici zvlášť (Cipra, 2013):

$$k^{**} \geq g^* - 1$$

k^{**} – je počet predeterminovaných proměnných, které jsou obsaženy v jiných rovnicích modelu než právě identifikovaná rovnice

g^* – je počet endogenních proměnných, která jsou zahrnuty v modelu v identifikované rovnici.

Výsledek:

- identifikovaná (předidentifikovaná) – platí je-li k^{**} větší
- přesně identifikovaná – nastává při rovnosti
- neidentifikovaná (podidentifikovaná) – neplatí nerovnost $k^{**} \geq g^* - 1$.

Multikolinearita

Představuje vyjádření závislosti mezi dvěma nebo více vysvětlujícími proměnnými na pravé straně rovnice. Perfektní multikolinearita nastává tehdy, když je závislost mezi párovými korelačními koeficienty rovna nebo koeficient vícenásobné korelace roven 1. V takovém případě nelze model odhadnout. Výši multikolinearity lze identifikovat vyčíslením korelační matice dle vzorce (Baltagi, 2011):

$$\underline{X}'^T \underline{X}'$$

Za vysokou multikolinearitu se považuje hodnota párových korelačních koeficientů 0,8 a vyšší. Snížení lze dosáhnout použitím dummy proměnné, vyjádřením proměnných v postupných nebo relativních diferencích, v krajním případě vypuštěním proměnné, která způsobuje vysokou multikolinearitu (Krkošková, Ráčková, Zouhar, 2010).

Odhad modelu

V lineárním regresním modelu se pro odhad parametrů využívá metoda nejmenších čtverců (BMNČ) dle vzorce (Cipra, 2013):

$$\gamma = (X^T X)^{-1} X^T y .$$

Příčemž podstatou použití tohoto vzorce je minimalizace součtu čtvercových odchylek teoretických hodnot vysvětlované proměnné od jejich skutečných hodnot.

Pro odhad parametrů ekonometrického modelu, který je tvořen systémem rovnic (simultánní model) se nejčastěji používá dvojstupňová metoda nejmenších čtverců (DMNČ), přičemž odhad parametrů se provádí pro každou rovnici modelu zvlášť dle vzorce (Gujarati, 2007):

$$\hat{Y}_2 = X(X^T X)^{-1} X^T Y_2 .$$

Podstatou použití DMNČ je aplikace BMNČ, a to nejprve pro teoretické hodnoty vysvětlujících endogenních proměnných v dané rovnici a poté k vlastnímu odhadu strukturálních parametrů této rovnice (Cipra, 2013).

Verifikace ekonometrického modelu

Cílem verifikace je ověření reálnosti modelu z hlediska (Baltagi, 2011):

- ekonomického
- statistického
- ekonometrického
- matematického.

Ekonomická verifikace ověřuje správnost znamének a velikost číselných hodnot odhadnutých parametrů, zejména směr a intenzitu vysvětlujících na vysvětlovanou proměnnou.

Součástí statistické verifikace v posouzení reálnosti parametrů i celého modelu je provedení testování hypotéz. Provádí se pomocí t-testu, kdy se porovnávají tabulkové hodnoty s podílem odhadu parametru a standardní chyby. F-test slouží k ověření statistické významnosti modelu jako celku (Krkošková, Ráčková, Zouhar, 2010).

Ekonometrická verifikace ověřuje podmínky nutné pro aplikaci konkrétních ekonometrických metod, testů a technik.

Matematická verifikace je založena na zkoušce průměrů, kdy se musí rovnat průměrná hodnota vysvětlované proměnné teoretické hodnotě (Dougherty, 2007).

Aplikace modelu

Přijatelný ekonometrický model je možné využít pro prognostické účely, strukturální analýzy a simulaci efektů a různých scénářů.

Odhadnutý parametr je absolutním vyjádřením vlivu vysvětlující proměnné na vysvětlovanou proměnnou, tj. v jednotkách, v jakých jsou obě proměnné sledovány.

K aplikaci se často využívá i koeficient pružnosti (elasticity) v %, který umožňuje porovnat intenzitu vysvětlujících proměnných na vysvětlovanou proměnnou, tj. porovnání při odlišných jednotkách.

Cenová, křížová, příjmová pružnost dokazuje, jestli je proměnná konkurentem či doplňkem. Slušná pružnost se pohybuje od -3 % do 3 % (Cipra, 2013).

4 Analytická část

Analytická část se člení na tři části. V první části bude analyzován vývoj zadluženosti obyvatel ČR a bankovního sektoru viz Příloha 5, od roku 1990 do roku 2015, který bude rozdělen do třech dílčích etap. V druhé části se bude práce zabývat dotazníkem finanční gramotnosti z hlediska zadlužení a úvěrů bez ohledu na vzdělání a s ohledem na vzdělání. V třetí části bude zpracován simultánní ekonometrický model, s faktory, které mohou ovlivňovat objem hypotečních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření.

4.1 Analýza zadluženosti obyvatel ČR

Míra zadlužení českých domácností se měří pomocí třech nejpoužívanějších metod. První metoda porovnává objem přijatých úvěrů a aktuální výši finančního majetku rodiny, do kterého patří např. bankovní vklady, podílové listy, akcie a obchodní podíly. Výsledkem je procento objemu finančního majetku. Metoda sleduje schopnost rodiny uhradit jednorázově dluh z dostupných aktiv.

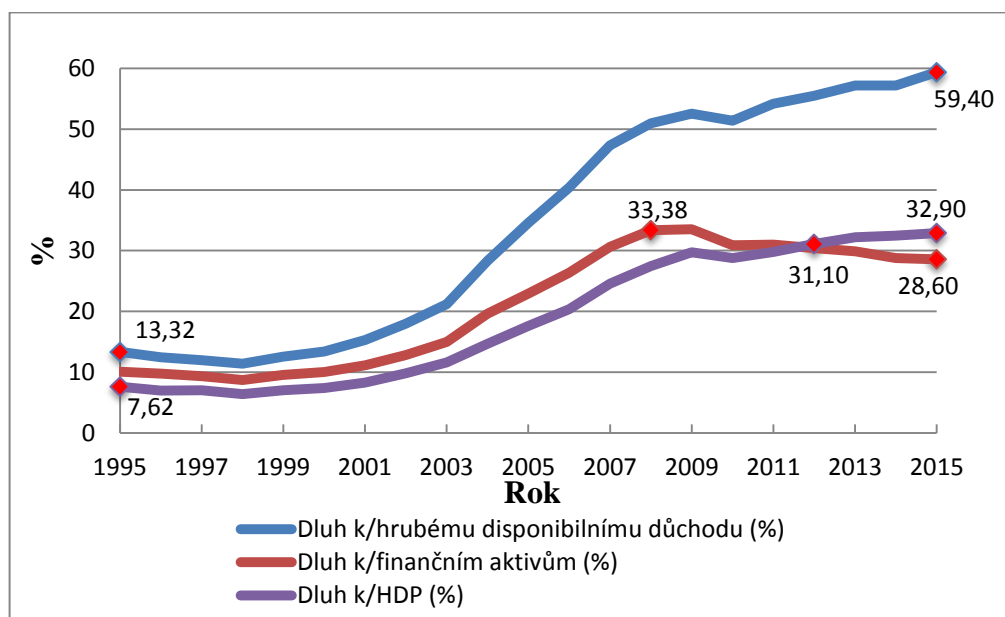
Druhá metoda je založena na sledování podílu dluhové služby na disponibilním důchodu domácnosti. Vychází z částky, kterou kolik musí domácnost ze svého celkového příjmu zaplatit na jistinu a úroky.

Třetí metoda zaznamenává podíl objemu dluhu na ročním disponibilním důchodu domácností, přičemž je to poměr objemu přijatých úvěrů s celkovým ročním čistým příjmem domácnosti.

Uvedené metody se mohou často prolínat. V řadě zemí nejsou pojmy používány pro stejné významy a to ztěžuje komparaci mezi státy. Navíc nemusejí využívat všech metod v jednotlivých zemích, což ztěžuje možnost porovnání vývoje zadluženosti. V poslední době se prosazuje především třetí způsob definování zadlužení rodin. Ale ten nevypovídá o reálné schopnosti splácet dluh. Tuto schopnost ovlivňuje vývoj reálných mezd, vývoj úrokových sazeb, podstatná je také nezaměstnanost a další faktory (Smrčka, 2010).

Dluh vůči hrubému disponibilnímu důchodu v roce 2015 vzrostl na 59,40 %, což je vzhledem k trendu pomalý růst, patrné z Grafu 1. V roce 1995 podíl dluhu k finančním aktivům tvořil 10,08 %. Do roku 2009 měl tento ukazatel stoupající tendenci a v roce 2015 se snížil na 28,60 %. Podíl dluhu na HDP v roce 1995 činil 7,62 %, v roce 2012 už dluh k finančním aktivům činil 31,1 % a v roce 2015 se zvýšil na 32,90 %.

Graf 1: Ukazatelé zadluženosti domácností

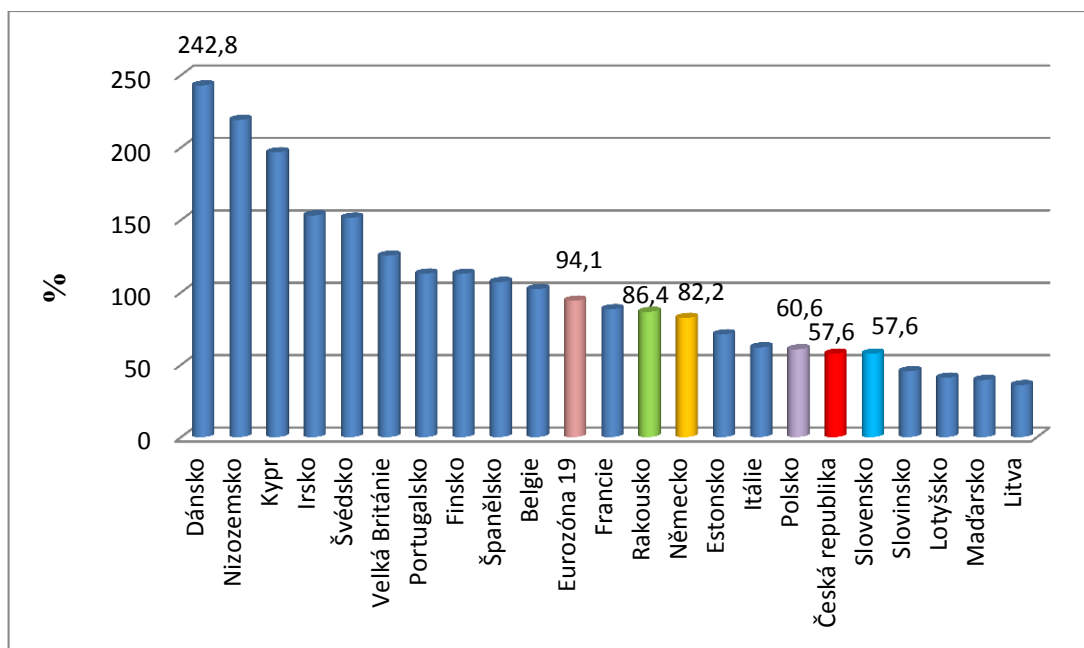

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Hlavní fáze boomu zadlužení připadá na období 2004 – 2007, kdy se podíl na HDP zvýšil o 9,87 p. b., když na počátku roku 2004 představoval 11,58 % HDP v běžných cenách. Objem úvěrů v závěru roku 2007 v celém segmentu domácností (včetně živností) činil 875,3 mld. Úvěry domácnostem rostly v průměru tempem 31,7 %. Od roku 2008 se tempo růstu začalo v důsledku finanční krize snižovat, ale přesto se domácnosti dál zadlužovaly. Tempo růstu zadlužování se v roce 2015 snížilo na 5,74 %, viz Graf 5. V roce 2016 dosáhl objem úvěrů poskytnutých domácnostem cca 1,4 bilionu korun.

Míra zadlužení domácností v mezinárodním porovnání, i přes výrazný nárůst, se nejvíce jako vážný problém. Ačkoliv z 11,7 % v roce 1997 dosáhla v roce 2015 míra zadlužení českých domácností výše 57,6 %, je nesrovnatelně nižší oproti zemím Eurozóny (EA19), kdy dosáhla míra zadlužení téhož roku 94,1 %, viz Graf 2.

Graf 2: Míra hrubého zadlužení domácností EU v roce 2015

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. [cit. 2017-02-27], vlastní zpracování

4.1.1 Vývoj zadluženosti českých domácností 1990 – 2015

Před rokem 1990

Před rokem 1990, tj. v období centrálně plánované ekonomiky, bankovníctví podléhalo centrálnímu řízení a funkce existujících bank byly výrazně omezeny. Státní banka československá (SBČS) byla emisní bankou a poskytovala úvěry hospodářským subjektům, vedla jim účty a plnila funkci obchodní banky. Přitom úkony podléhaly státnímu plánu. Běžný občan při shromažďování svých úspor využíval pouze Českou (Slovenskou) státní spořitelnu. Tehdy Československá obchodní banka působila pro zajišťování zahraničního obchodu. Živnostenská banka a Investiční banka působily ve velmi úzce vymezeném prostoru spíše jako agent státu (Revenda, 2008).

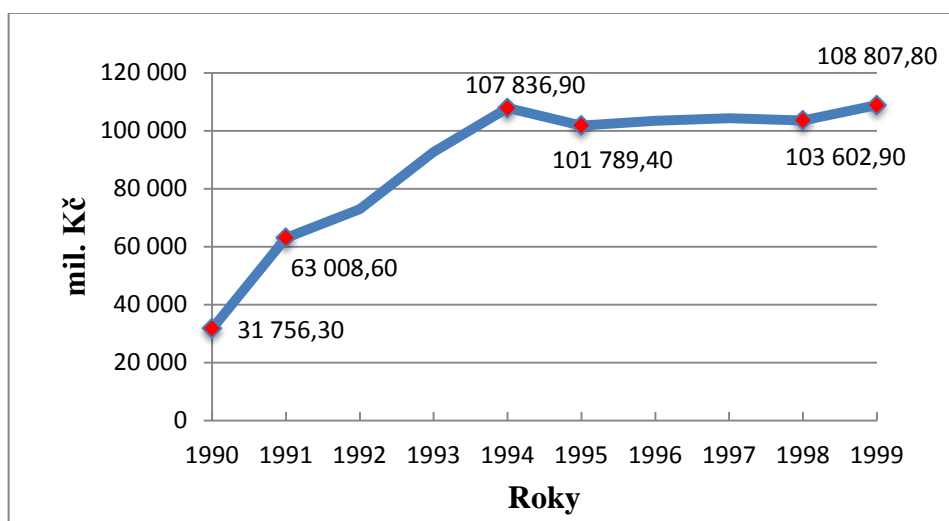
Zadlužení domácností tedy od roku 1945 do 1990 nehrálo významnou roli. V podstatě neexistovala výrazná nabídka a tudíž ani poptávka po produktu, jímž by se české domácnosti zadlužovaly. Dle České národní banky do roku 1990 tvořil objem přijatých úvěrů 31,75 miliard korun, přičemž se z větší části jednalo o novomanželské půjčky řízené státem poskytované na 25 let a úročené pod jedno procento.

Vývoj zadluženosti domácností od roku 1990 – 1999

V průběhu tohoto období dochází sice k nepřetržitému růstu úvěrů, který stoupl z 31 756,3 mil. Kč na 108 807,8 mil. Kč, ale v některých fázích zadlužení i mírně pokleslo a to v roce 1995 na 101 789,4 mil. Kč a v roce 1998 na 103 602,9 mil. Kč, viz Tabulka 6, Příloha 4.

Z pohledu na Graf 3 je patrné dvojnásobné zvýšení úvěrů z 31 756,3 mil. Kč v roce 1990 oproti roku 1991 na 63 008,6 mil. Kč. Pravděpodobně tomu napomohly privatizační úvěry fyzickým osobám, které byly vedeny jako osobní půjčky a právě v tomto období byly poskytovány. Od počátku transformace ekonomiky v 90. letech vzrostly úvěry 3,4 násobně, přičemž tento skok je nejpatrnější v letech 1990 – 1994. Od počátku roku 1995 do roku 1999 přibyla na úvěrech jedna miliarda, úvěry vzrostly z 107,85 miliard na 108,86 miliard.

Graf 3: Objem úvěrů domácnostem 1990 – 1999 v mil. Kč

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

V roce 1994 zaznamenala ČR kulminaci bankovních ústavů, kdy jejich počet činil 55 bank a šest stavebních spořitelen. Patřily k nim Českomoravská stavební spořitelna, Modrá pyramida stavební spořitelna, Stavební spořitelna České spořitelny, Wüstenrot – stavební spořitelna, Raiffeisen stavební spořitelna a HYPO stavební spořitelny.

I přes nárůst bank byl vývoj úvěrů brzděn souběhem několika faktorů. Především šlo o období poměrně vysoké inflace, která se pohybovala kolem 10 %, vyjma roku 1991, kdy činila 56,8 % a roku 1993 kdy byla 20,8 %, viz Tabulka 7.

Dále se nabízí zvláštní ukaz porovnání inflace a reálné mzdy uvedené v Tabulce 7. V devadesátých letech minulého století rostly průměrné reálné mzdy rychleji než v první dekádě 21. století a přesto se lidé nezadlužovali, i když schopnost splácet, bez ohledu na inflaci, která ovlivňuje výši úrokové sazby, formálně a matematicky rostla.

Tabulka 7: Faktory 1990 – 1999

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Inflace %	9,7	56,8	11,1	20,8	10,0	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1
Reálný růst mezd %	n/a	n/a	n/a	n/a	7,8	8,7	8,7	1,3	-1,4	6,2
HDP %	0,3	-11,6	-0,5	0,1	2,9	6,2	4,5	-0,9	-0,2	1,7

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Domácnosti si nepůjčovaly tak často peníze z důvodu přetrvávající konzervativní nedůvěry v zadlužování, nerozvinuté nabídky bankovních produktů, zaměření bank na oblast podnikání a neochoty bank půjčovat drobným klientům, neznalost bankovního systému a celkové nedůvěry v budoucí vývoj. K zadlužování je nepřiměřely ani navyšující se reálné mzdy.

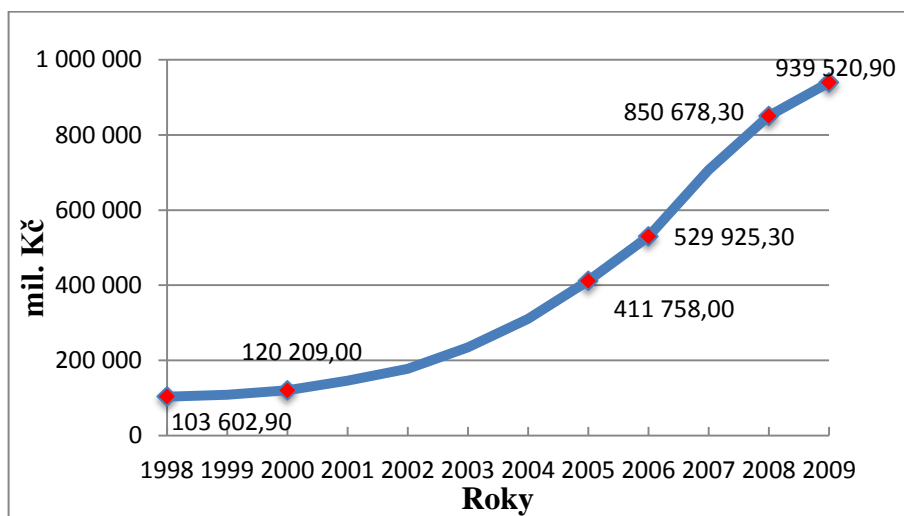
Vývoj zadluženosti domácností od 2000 – 2009

K růstovému zlomu zadlužení českých domácností došlo přibližně v polovině roku 2000. Úvěrový zlom, který dosáhl výše 120 209,0 mil Kč, lze pozorovat v Grafu 4. Roční růst zadlužení se pohyboval okolo 30 %. Ten setrval až do plného propuknutí finanční krize. Tento fakt lze považovat za velmi dynamický. Nicméně se zvýšilo také procento úvěrů, které se později ukázaly jako problémové. Domácnosti financovaly část svých výdajů spotřebitelskými úvěry. Výrazněji v tomto období uzavíraly také ve větší míře úvěry na bydlení.

Během 5-ti let, 2000 do konce roku 2005, se celkový objem úvěrů zvýšil na 411 758 mil. Kč tj. 3,8násobě a již daleko z vyššího základu než v letech 1990 – 1994.

Pokud se rok 2005 srovná s rokem 1990, znásobil se objem poskytnutých úvěrů třináctkrát v roce 2008 již třicetkrát a to na 850 678,30 mil. Kč. Mezi lety 2006 a 2008 se úvěry znovu téměř zdvojnásobily, viz Tabulka 8, Příloha 4. Tyto růsty byly z podstatně vyššího základu než předešlý skok. Například, v roce 1990 tvořil celkový dluh domácností 30 mld. Kč, ale v některých měsících 21. století se takový objem peněz podařilo půjčit za jediný měsíc.

Graf 4: Objem úvěrů domácnostem 2000 – 2009 v mil. Kč

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Příčinou masivního zadlužení mezi roky 2004 – 2007 byl (Tabulka 9) příznivý 7 % vývoj hrubého domácího produktu – ekonomický boom, který přispěl ke spotřebě domácností. Spotřební chování domácností bylo ovlivňováno nejen růstem jejich disponibilního důchodu, i když reálný růst mezd klesal, ale také nižší inflací, jež představovala i 1,9 %, uvolněním trhu s bydlením, nízkými úrokovými sazbami z úvěrů a vkladů. Klíčovým faktorem ovlivňujícím zadluženost byla výše inflace. Tabulka 9 ukazuje, že čím nižší je míra inflace, tím vyšší je ochota přijímat úvěry.

Do roku 1990 byl z hlediska poskytování úvěrů aplikován tradiční evropský přístup. To znamená, že byl založen na zkoumání klienta, jeho scoringu, tedy jeho schopnost splácet úvěry. Pokud úvěr pro ni znamenal riziko, banka odmítla jeho poskytnutí. Tento konzervativní přístup erodoval před finanční krizí, kdy se praxe poněkud přiblížila k americkému modelu, který v podstatě nereflektoval rizika.

Finanční krize v roce 2007, nepřinesla v počátku České republiky závažné problémy. Ty se začaly projevovat následně.

Po stagnaci v roce 2008 se koncem tohoto roku dostala ekonomika do recese. Hrubý domácí produkt v roce 2009 znamenal propad -4,5 %, což bylo způsobeno hlavně omezením exportu, viz Graf 9. Firmy se dostávaly do existenčních problémů. Spotřeba domácností začala v polovině roku 2009 klesat v důsledku zvyšující se nezaměstnanosti a zpomalení růstu mezd.

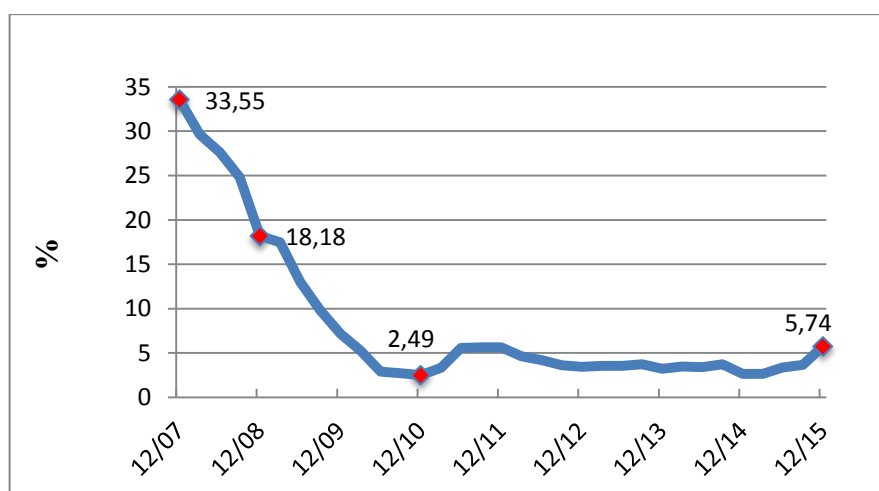
Tabulka 9: Faktory 2000 – 2009

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Inflace %	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3	1,0
Reálný růst mezd %	2,4	3,8	5,4	6,5	3,7	3,3	3,9	4,4	2,2	2,3
HDP %	4,2	3,1	2,1	3,8	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,5

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Finanční krize a pokles ekonomiky se projeví v prudkém snížení meziročního tempa růstu zadlužení z počátku krize z 33,55 % na 7,15 %, viz Graf 5.

Graf 5: Tempo růstu úvěrů celkem

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Míra inflace se výrazně snížila na 1 % a ČNB pokračovala ve snižování základních úrokových sazeb. Přesto zadlužení domácností stoupl na 939 520,90 mil. Kč. Některé domácnosti měly problém se splácením úvěrů a začaly je splácet novými úvěry.

Vývoj zadluženosti od roku 2010 do 2015

V roce 2010 představovalo zadlužení domácností výši 1 026 889,9 mil. Kč, Tabulka 10. Tempo růstu zadlužení bylo 2,49 % Graf 5. V roce 2015 se tempo zadlužení pohybovalo v průměru kolem 5 % a představovalo zadlužení 1 319 007,1 mil. Kč.

Tabulka 10: Objem úvěrů domácností 2010 – 2016

Rok	Objem úvěrů domácnostem v mil. Kč
2010	1 026 889,9
2011	1 093 721,2
2012	1 130 311,4
2013	1 178 979,9
2014	1 226 232,4
2015	1 319 007,1
2016	1 405 589,5*

*odhadnutá data

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Tabulka 11: Faktory 2010 – 2016

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Inflace %	1,5	1,9	3,3	1,4	0,4	0,3	0,7*
Reálný růst mezd %	0,7	0,6	-0,6	-1,3	2,5	2,4	3,5*
HDP %	2,5	1,7	-1,2	-0,9	2,0	4,3	2,9*

*odhadnutá data

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Od roku 2010 začíná pozvolný ekonomický růst. Mezi roky 2012 - 2013 dochází dokonce, viz Tabulka 11, k poklesu HDP až na -0,9 % a poklesu reálné mzdy až na -1,3 % a mírnému nárůstu nezaměstnanosti na 7,2 %. ČNB od 2013, v rámci oživení ekonomiky, přistoupila ke snížení základní úrokové sazby až k úrovni 0,05 %. Také intervenovala na devizovém trhu, aby zabránila přílišnému posílení koruny pod úroveň 27 CZK/EUR, zatímco slabší stranu nechala volně pohybovat. Tato opatření trvají doposud.

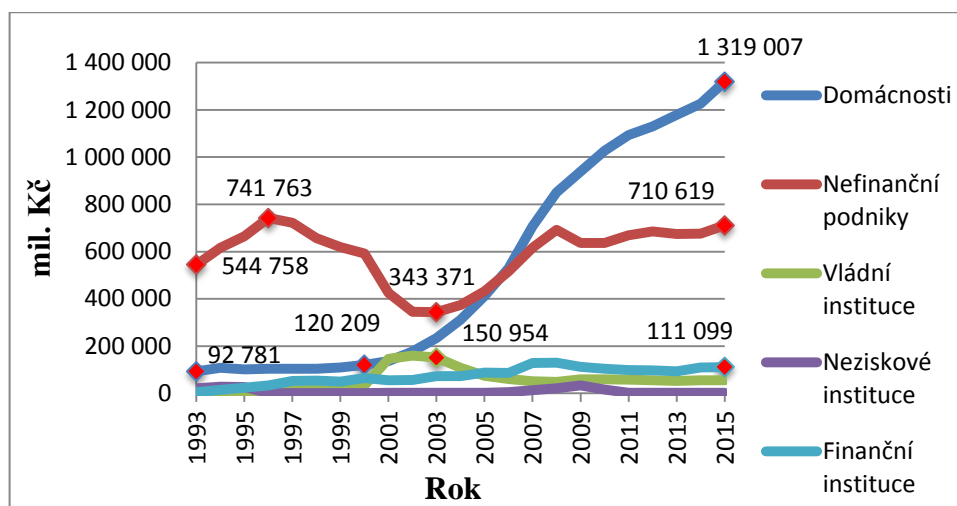
Úvěry domácnostem ke konci roku 2016 vzrostly a dosáhly 1 405,5 mld. Kč. Nárůst se projevuje v poptávce po hypotečních úvěrech, čemuž přispěl pokles úrokových sazeb a vývoj cen na trhu nemovitostí. V celé historii poskytování hypoték ČR je to zatím nejvíce.

4.1.2 Objemy úvěrů a vkladů domácnostem

Klientské úvěry podle sektoru

Na začátku 90. let minulého století tvořily úvěry ve výši 544 757,7 mil. Kč nejvýznamnější položku v nefinanční sféře, viz z Grafu 6. Od roku 1996 začaly úvěry klesat až na 343 370,5 mil. Kč a od roku 2004 se jejich objem zase začal zvyšovat.

Graf 6: Klientské úvěry podle sektoru

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

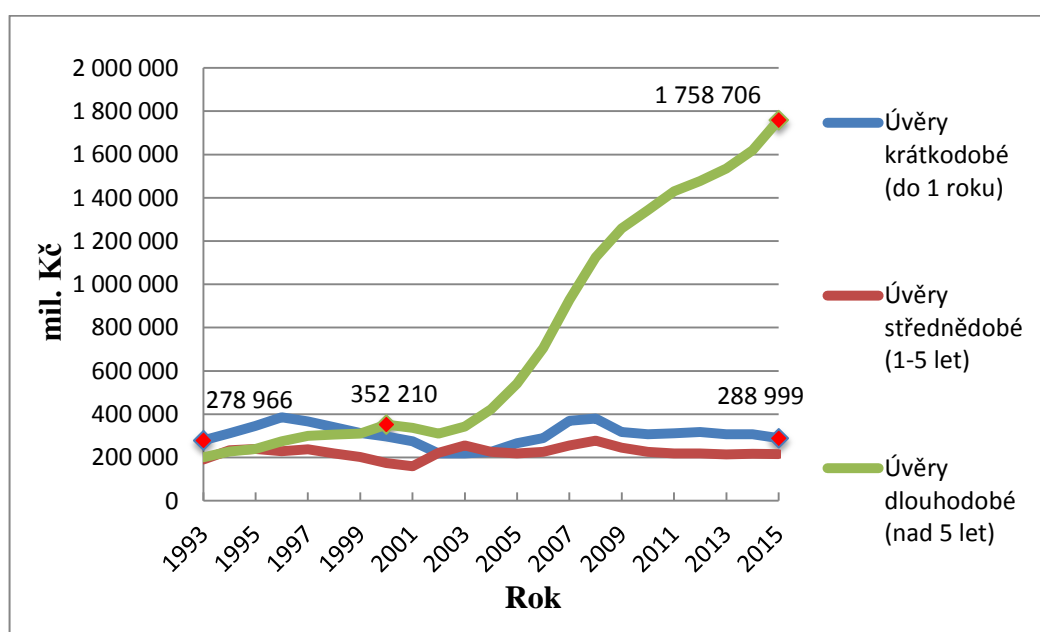
V roce 2015 se dostaly úvěry na hranici 710 619,3 mil. Kč. Nezanedbatelné byly úvěry u finančních institucí ve výši 5 531 mil. Kč a 1 799,8 mil. Kč u vládních institucí.

Úvěry domácnostem tvořily v roce 1993 pouze 14 % (92 781,1 mil. Kč) z celkového objemu klientských úvěrů. Zvrat nastal od roku 2000, kdy se úvěry domácností, tehdy ve výši 120 209 mil. Kč, začaly zvyšovat tempem okolo 30 %. Ke konci roku 2006 úvěry domácností, které tvořily objem 529 925,3 mil. Kč, převýšily úvěry nefinančních podniků ve výši 516 602,5 mil. Kč. V roce 2015 se úvěry domácností vyšplhaly na více jak 60 % z celkového objemu poskytnutých úvěrů a atakovaly hranici 1,3 mld. Kč.

Klientské úvěry podle doby splatnosti

Podle časového hlediska jsou rozlišovány úvěry krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (1 – 5 let), dlouhodobé (nad 5 let).

Graf 7: Klientské úvěry podle časového hlediska

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Ze statistiky České národní banky a pohledu na Graf 7 vyplývá, že mezi lety 1993 – 1999 všechny tři kategorie úvěrů dle časového hlediska měly relativně stejný finanční objem, který se držel u krátkodobých na 312 619 mil. Kč, u střednědobého na 201 599 mil. Kč a dlouhodobý na 310 243 mil. Kč.

Od roku 2000 nastal výrazný nárůst objemu dlouhodobých úvěrů nad 5 let. Ten se skokově zvýšil z 352 209,9 mil. korun a má viditelně patrnou z Grafu 7 stále strmě stoupající tendenci. V roce 2015 tvořil objem úvěru v této kategorii 1 758 706 mil. Kč.

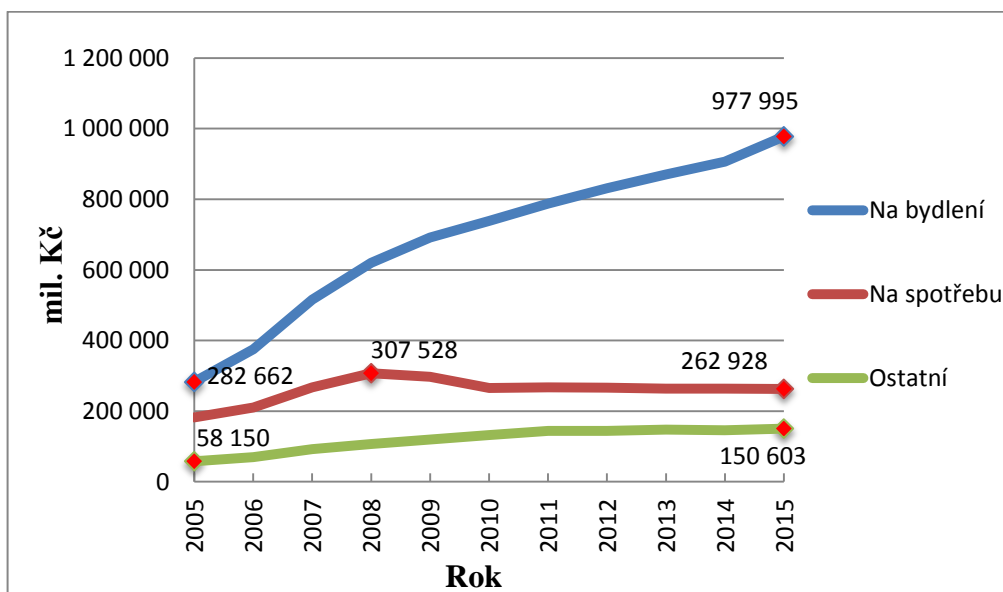
Naopak v roce 2000 objem úvěrů krátkodobých do 1 roku a střednědobých 1 – 5 let mírně poklesl a mají doposud setrvalou tendenci a nepřekročil hranici 400 000 mil. Kč.

Úvěry domácností podle účelu pořízení

Úvěry domácností z hlediska účelu pořízení se rozlišují úvěry na bydlení, na spotřebu a ostatní úvěry, viz Graf 8, dřívější data nebyla k dispozici.

Úvěry na bydlení jednoznačně převyšují zbývající typy úvěrů. V roce 2015 tvořily 282 622,2 mil. Kč, v roce 2015 již 977 995,1 mil. Kč.

Graf 8: Celkové zadlužení domácností podle účelu

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Úvěry na spotřebu v roce 2005 tvořily 182 036,4 mil. Kč. Do roku 2008 se zvyšovaly až na hranici 307 528,2 mil. Kč a následně začaly klesat a klesají doposud. V roce 2015 byla výše úvěru 262 927,7 mil. Kč.

Ostatní úvěry se od roku 2005, kdy byly ve výši 58 149,7 mil. Kč, pozvolna nepatrně zvyšují. V roce 2015 se dostaly na 150 602,9 mil. Kč.

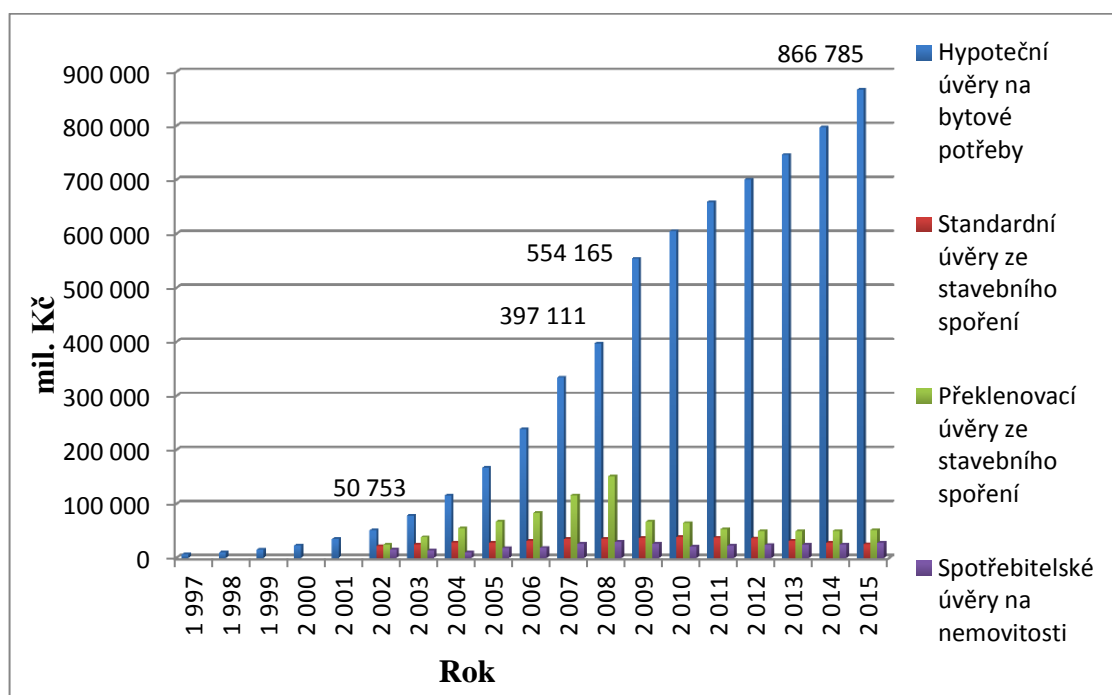
Z porovnání Grafu 6 a Grafu 7 vyplývá ještě další skutečnost. Nejvíce poskytnutých úvěrů je dlouhodobých nad 5 let a téměř identická křivka říká, že nejvíce se zadlužují domácnosti. Z Grafu 8 je zřejmé, že nejčastěji preferovanými úvěry jsou ty na bydlení.

Úvěry na bydlení

Úvěry na bydlení lze rozdělit na hypoteční úvěry na bytové potřeby, standardní úvěry ze stavebního spoření, překlenovací úvěry ze stavebního spoření, spotřebitelské úvěry na nemovitost.

Z Grafu 9 jednoznačně vyplývá, že dominujícím úvěrem na bydlení, je hypoteční úvěr na bytové potřeby. Objem hypotečních úvěrů v roce 1997 byl 6 150,8 mil. Kč.

Graf 9: Úvěry na bydlení

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

V roce 2000 nastal zlom a nárůst na 23 241,60 mil. Kč. Největší skok v nárůstu objemu nastal mezi roky 2008 a 2009, kdy přibýlo 157 053,6 mil. Kč za rok, výše úvěru byla 554 165 mil. Kč. Rok 2015 představoval objem hypotečních úvěrů 866 784, 9 mil. Kč a má stále zvyšující tendenci.

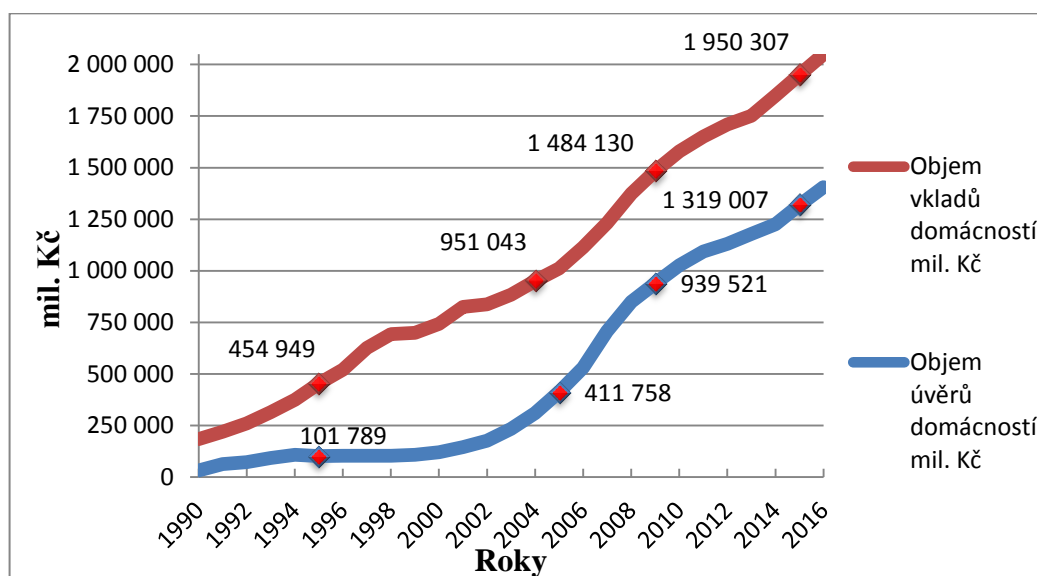
V roce 2008 zaznamenaly překlenovací úvěry ze stavebního spoření kulminaci až na 151 124,1 mil. Kč, z původních 24 100,1 mil. Kč v roce 2002. Kulminace byla zapříčiněna zvýšením úrokové sazby u hypotečních úvěrů. Následně dochází k poklesu na současných (2015) 51 667,8 mil. Kč.

Standardní úvěry ze stavebního spoření a spotřebitelské úvěry mají setrvalou tendenci. Do roku 2008 mírně rostly a následně začaly klesat. Nyní (2015) dosahují standardní úvěry ze stavebního spoření 31 343,34 mil. Kč a spotřebitelské úvěry 21 568,61 mil. Kč.

Vklady českých domácností

Přijímání vkladů od klientů patří mezi pasivní bankovní operace. V období 1990 – 1999 z hlediska vkladů je zajímavý sloupec index vkladů domácností v Tabulce 12, Příloha 4. Jsou v něm zřetelné roční pětinnové růsty vkladů. V porovnání s přijatými úvěry vklady rostou, ale daleko pomaleji, což je dáno především spotřebitelským chováním rodin.

Graf 10: Objem úvěrů a vkladů domácností v mil. Kč 1990 – 2016

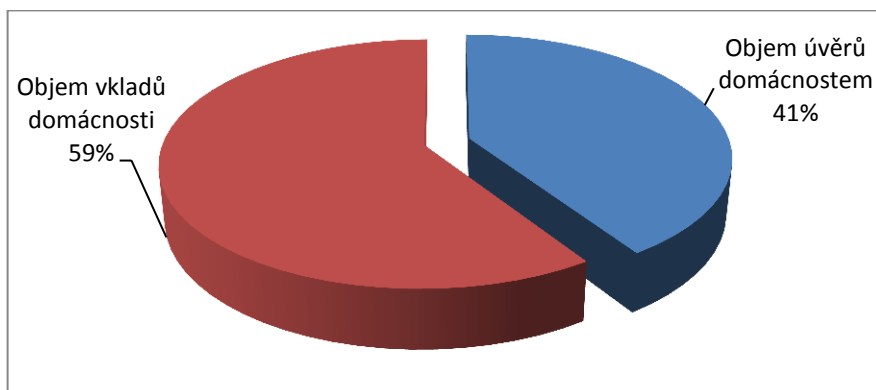

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Mezi roky 1995 – 2004 měly domácnosti v bankách v poměru k úvěrům nejvíce uložených peněz Graf 10. Od roku 2004, kdy činily vklady 951 042,8 mil. Kč, domácnosti začaly v poměru k úvěrům ukládat méně peněz a daleko víc si požívaly úvěr, což trvalo zhruba do roku 2009 Tabulka 13, Příloha 4.

Objem vkladů domácností ke konci roku 2009 byl (1 484 130,3 mil. Kč) na mírném vzestupu z důvodu přetrvávajících obav z finanční krize i přes nedůvěru v tuzemský bankovní sektor, Tabulka 14, Příloha 4. Klienti se vraceli k jistému uložení finančních prostředků na bankovních účtech. Celkově činily vklady ke konci roku 2015 výši 1 950 307,10 mil. Kč.

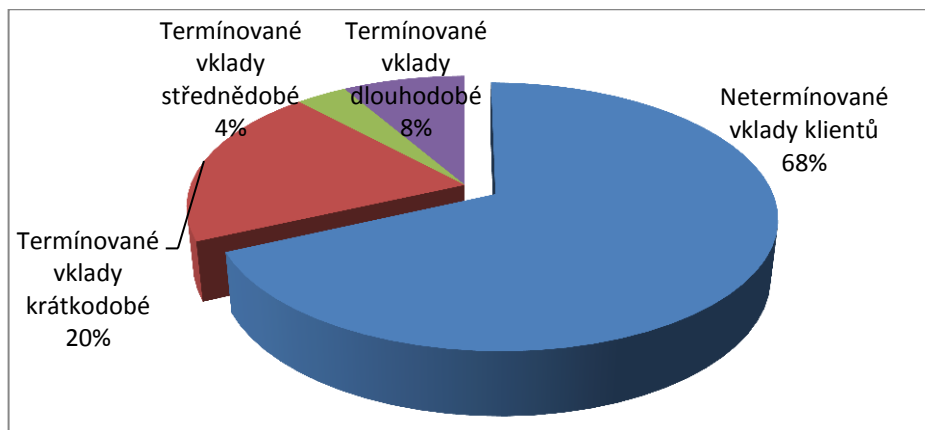
Graf 11: Poměr vkladů k úvěrům domácností 2015

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Poměr vkladů vůči úvěrům domácností se, v poměru s jinými roky, v roce 2015 nijak významně nezměnil. Tuto skutečnost lze vyzorovat v Grafu 11.

Graf 12: Vklady domácností podle časového hlediska 2015

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Domácnosti své vklady ukládají z 68 % do netermínovaných vkladů, tedy na běžné účty a zbytek dělí mezi termínované vklady, viz Graf 12.

4.2 Výzkum finanční gramotnosti v souvislosti s úvěry

V analytické části diplomové práce se na základě dotazníkového šetření zjišťovala finanční gramotnost obyvatel v souvislosti s úvěry, se zaměřením na obyvatele Královéhradecka starších 18 let. Z oslovených 200 respondentů zodpovědělo dotazník 184, což činí 82 % návratnost, kterou lze hodnotit jako nadprůměrnou. Dotazování 5 respondentů odmítlo na dotazníku spolupracovat, 11 respondentů přerušilo šetření.

Dotazník obsahuje 28 otázek složených z otevřených, polouzavřených a uzavřených otázek. Specifikace dotazníku finanční gramotnosti v souvislosti s úvěry je uveden v Tabulce 15.

Tabulka 15: Specifikace dotazníku

Charakter výzkumu	kvantitativní
Metoda výzkumu	dotazník
Cílová skupina	obyvatele Královéhradecka ve věku nad 18 let
Časové období výzkumu	říjen – prosinec 2016
Časová náročnost dotazování	max 15 min
Forma dotazování	ústní
Forma zaznamenávání	písemná
Počet otázek	28
Typ použitých otázek	otevřené (2) polouzavřené (4) uzavřené (22)
Počet oslovených respondentů	200
Počet dokončených dotazníků	184
Využití softwaru	MS Excel, MS Word

Zdroj: vlastní zpracování 2016

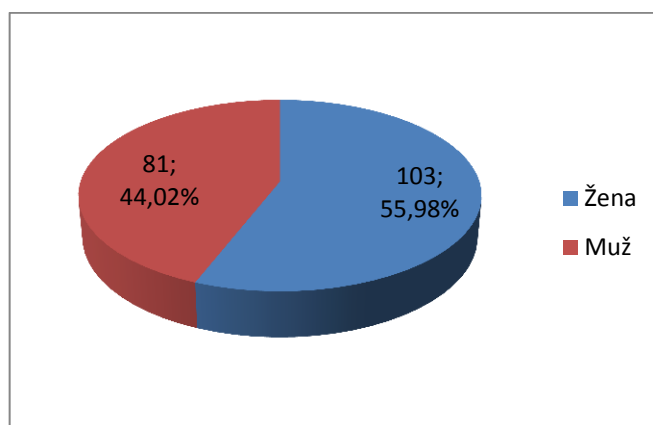
Jednotlivé odpovědi jsou zpracovány pomocí programu MS Excel. Výsledky dotazníkového šetření jsou uspořádány do přehledných grafů, tabulek a komentářů. Dotazník bude analyzován jako celek z 2 pohledů – bez ohledu na vzdělání a s ohledem na dosažené vzdělání.

4.2.1 Celková analýza dotazníku finanční gramotnosti a zadlužení bez ohledu na vzdělání

1. část – Segmentační otázky

26. Jaké je Vaše pohlaví?

Graf 13: Pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování 2016

27. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Tabulka 16: Vzdělání

Stupeň vzdělání	Počet	%
Vysoká škola	65	35,33
Vyšší odborná škola	9	4,89
Střední škola s maturitou	88	47,83
Střední odborné učiliště	22	11,96

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Dotazníkovému šetření se z celkového počtu 184 respondentů podrobilo 103 tj. 55,98 % žen a 81 tj. 44,02 % mužů, Graf 13. Nejvíce respondentů dosáhlo v počtu 88 tj. 47,83 % středoškolského vzdělání s maturitou. Potom následovali vysokoškolsky vzdělání v počtu 65 tj. 35,33 %, Tabulka 16.

24. Kolik Vám je let?

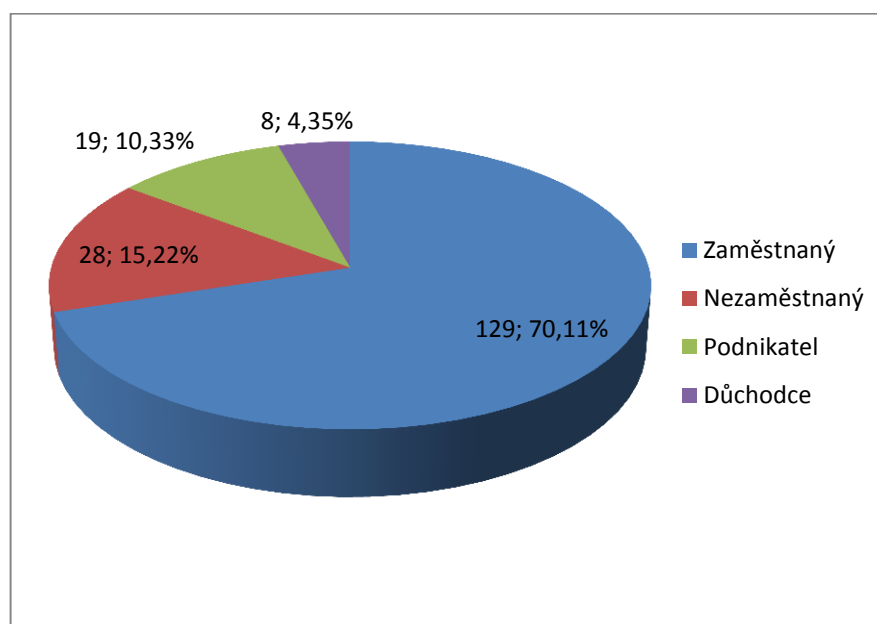
Tabulka 17: Věk

Věk	Počet	%
18 – 30 let	80	43,48
31 – 45 let	61	33,15
46 více let	43	23,37

Zdroj: vlastní zpracování 2016

25. Jaký je Váš status?

Graf 14: Sociální status

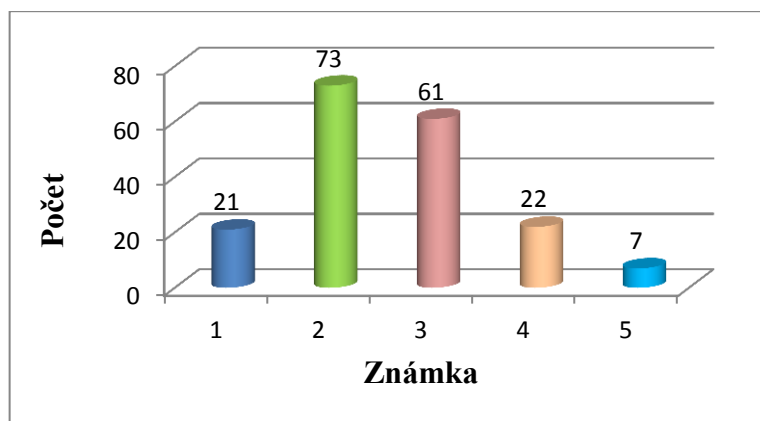
Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejvíce zastoupenou věkovou skupinou jsou respondenti ve věku 18 – 30 let (80 tj. 43,48 %), což je patrné, v Tabulce 17. Druhou nejpočetnější skupinou jsou respondenti v rozmezí věku 31 - 45 let v počtu 61 tj. 33,15 %. Nejvíce zastoupenou skupinou z pohledu sociálního statusu jsou respondenti v zaměstnaneckém poměru v počtu 129, což je 70,11 % , viz Graf 14.

2. část – Tematické otázky k finanční gramotnosti

1. Jak hodnotíte své znalosti k tématu finanční gramotnosti? (Hodnocení stupnicí 1 – 5 jako ve škole)

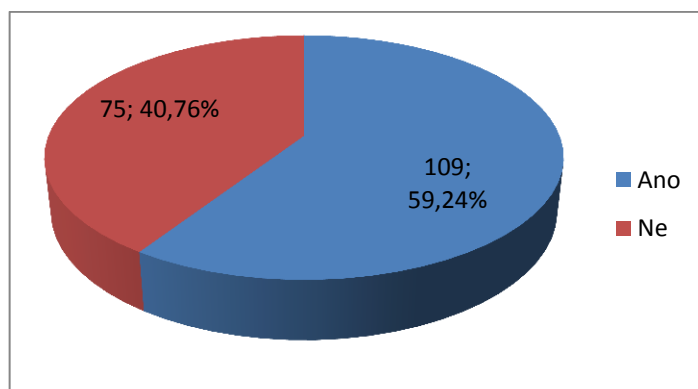
Graf 15: Hodnocení finanční gramotnosti

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Sledujete příjmy a výdaje Vaší domácnosti?

Graf 16: Sledování příjmů a výdajů

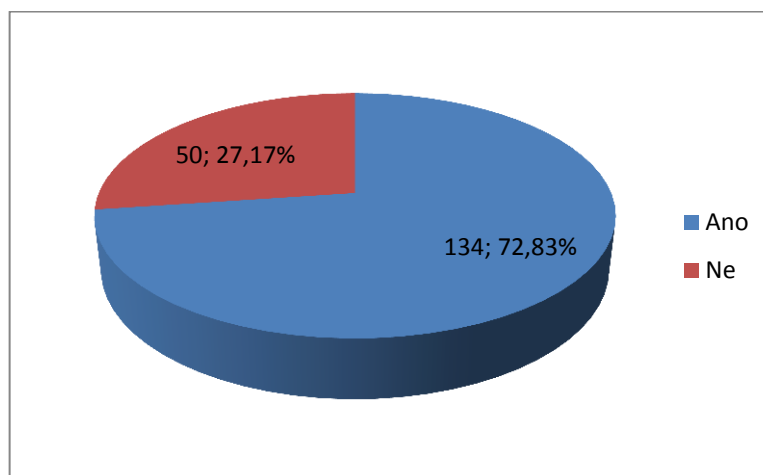

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Svoji znalost finanční gramotnosti, Graf 15, si respondenti v počtu 73 (39,67 %) nejčastěji hodnotí známkou 2. Následuje 61 (33,15 %) hodnocení známkou 3. Průměrná známka je 2,57. Příjmy a výdaje domácnosti sleduje 109 tj., 59,24 % respondentů, viz Graf 16.

3. Plánuje Vaše domácnost větší výdaje?

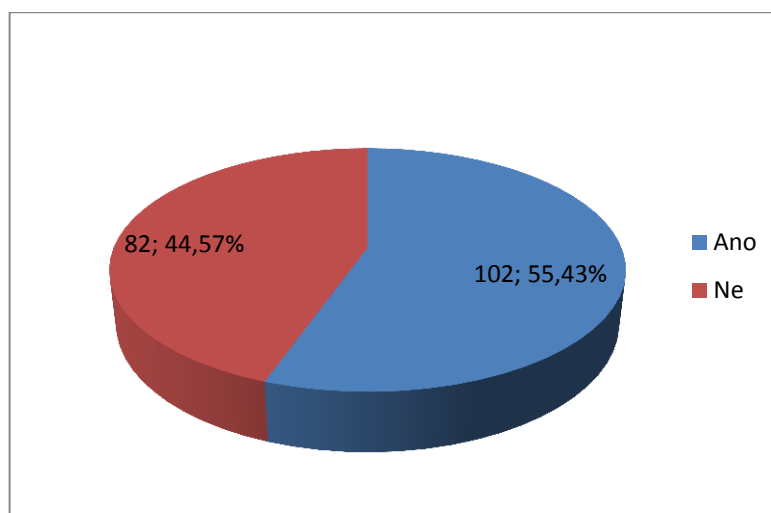
Graf 17: Plánování výdajů

Zdroj: vlastní zpracování 2016

4. Dříve, než si běžně něco koupíte, uvážlivě zvažujete, zda si to můžete dovolit?

Graf 18: Uvážlivost při nakupování

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Domácnosti v počtu 134 tj. 72,83 % plánují větší výdaje, Graf 17.

Při běžných nákupech uvážlivě nakupuje pouze 102 tj. 55,43 a bez rozmyslu nakupuje 82 tj. 44,57 % respondentů, Graf 18.

5. Platíte své závazky včas?

Tabulka 18: Platba závazků

Odpověď	Počet	%
Ano	166	90,22
Ne	18	9,78

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Svě závazky platí včas (Otázka č. 5, Příloha 1) 166 respondentů (90,24 %), pouze 9,78 % tj. 18 respondentů platí se zpožděním, viz Tabulka 18 a Graf 19, Příloha 2.

6. Víte, co znamená zkratka „RPSN“?

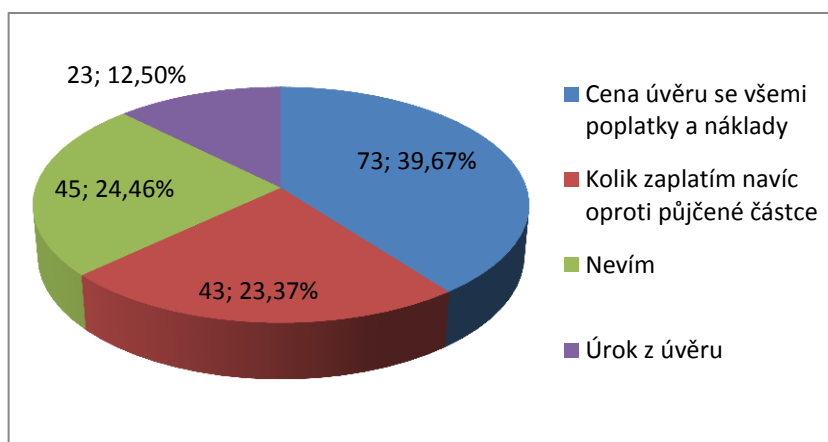
Tabulka 19: Znalost zkratky RPSN

Odpověď	Počet	%
Ano	127	69,02
Ne	57	30,98

Zdroj: vlastní zpracování 2016

7. Co je skutečný význam zkratky „RPSN“?

Graf 21: Skutečný význam RPSN

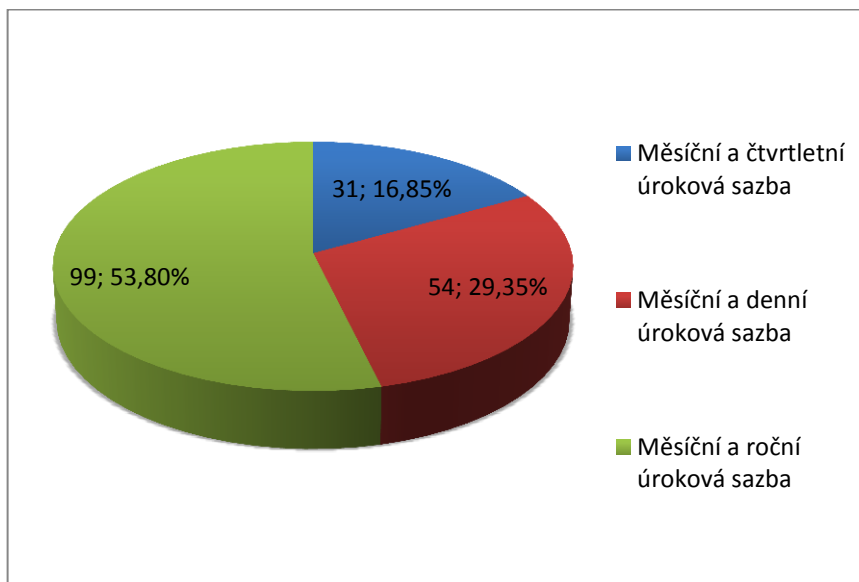
Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Na otázku, zda respondenti ví, co znamená zkratka RPSN, odpovědělo 127 tj. 69,02 % respondentů **ano**, odpověď **ne** vyslovilo 57 tj. 30,98 % respondentů, Tabulka 19, (Graf 20, Příloha 2).

Skutečný význam zkratky RPSN „Cena úvěru se všemi poplatky a náklady“ zná pouze 73 respondentů tj. 39,67 %. Zbytek oslovených 45 tj., 24,46 % respondentů neví a 43 tj. 23,67 % respondentů uvedli odpověď, „Kolik zaplatí navíc oproti půjčené částce“ a 23 tj. 12,50 % respondentů odpovědělo, že zmíněná zkratka označuje „Úrok z úvěru“, Graf 21.

8. Jakou úrokovou sazbu označuje zkratka p. m. a p. a.?

Graf 22: Význam zkratk p. m. a p. a.

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Na otázku, zda dotázaní vědí, co znamená zkratka p. m. a p. a., Grafu 22, 99 tj. 53,80 % respondentů zvolilo správnou odpověď „Měsíční a roční úroková sazba“. 54 tj. 29,35 % respondentů tvrdilo, že se jedná o „Měsíční a denní úrokovou sazbu“, a 31 tj. 16,85 % respondentů odpovědělo, že význam dotazované zkratky znamená „Úrokovou sazbu měsíční a čtvrtletní“.

3. část – Tematické otázky k zadluženosti

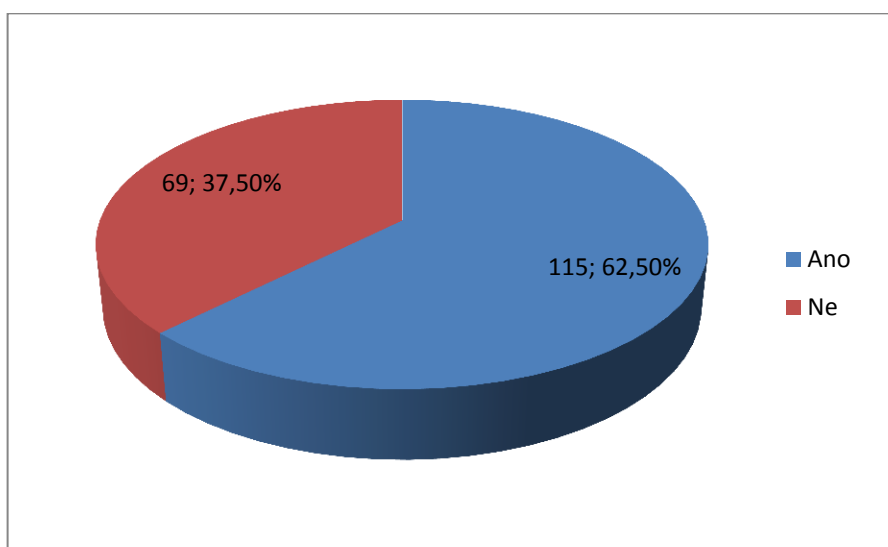
V třetí části dotazníku jsou pokládány otázky ohledně zadluženosti. Otázka č. 9 „Máte zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)?“ je otázkou filtrační.

Zodpoví-li respondent, **ano**, je mu položena otázka následující, vztahující se k již existujícímu nebo splacenému úvěru.

Odpoví-li respondent **ne**, je mu položena otázka č. 19 „Byl(a) byste ochotný(á) v dnešní době si vzít úvěr (půjčku, hypotéku...)?“ Pokud odpoví ano, jsou respondentovi pokládány otázky k úvěru (půjčce, hypotéce...), např. za jakých podmínek a na co by si byl ochoten respondent uzavřít úvěrovou smlouvu. Po zodpovězení otázky č. 19 záporně jsou respondentovi položeny otázky směřované k němu samotnému, k věku, sociálnímu statusu a dosaženému vzdělání.

9. Máte zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)?

Graf 23: Zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)

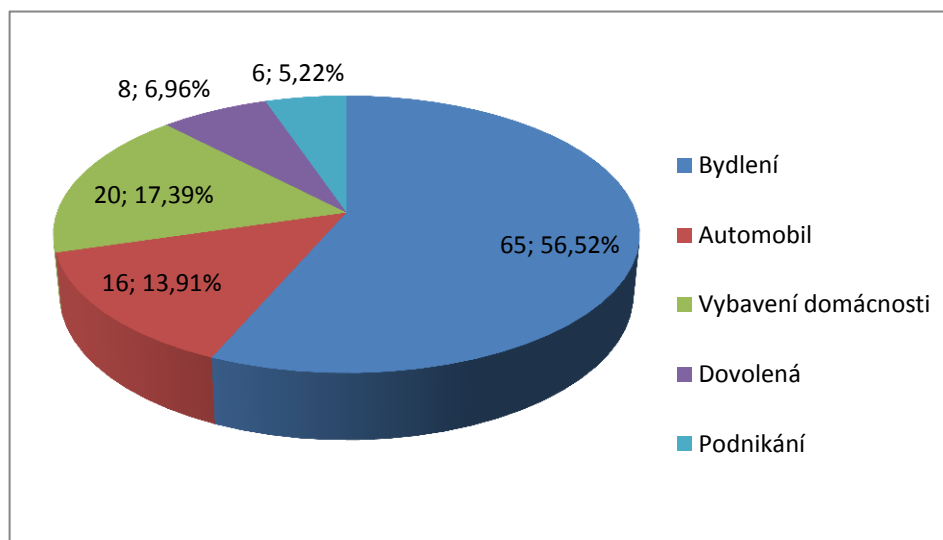

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...) má 115 (62,50 %) respondentů, z celkově 184 dotázaných. Úvěr doposud nemělo 37,50 %, tj. 69 respondentů viz Graf 23.

10. Na co máte/ jste měli úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 24: Důvod zadlužení

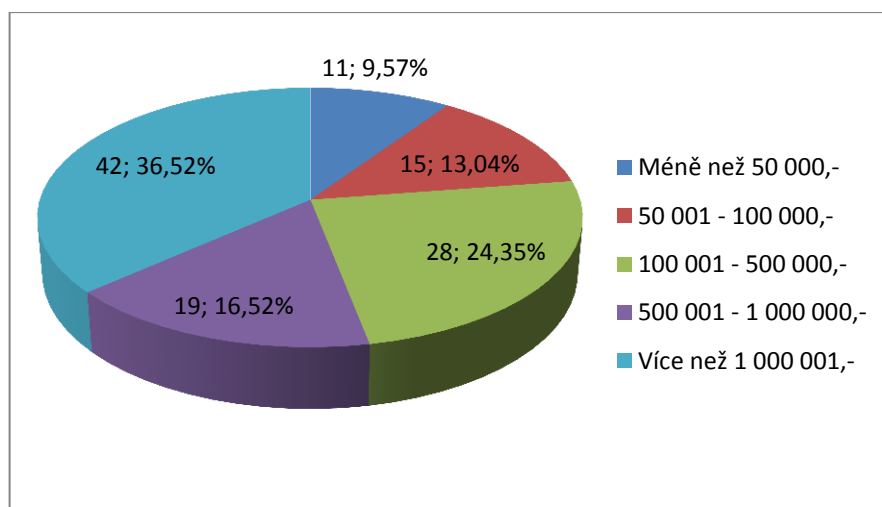

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejčastějším důvodem zadlužení, Grafu 24, je vlastní bydlení a to téměř u 56,52 % tj. 65 dotázaných. Následuje zadlužování za účelem vybavení domácnosti v počtu 20 tj. 17,39 % respondentů a k nákupu automobilu 16 tj. 13,91 % dotázaných.

11. Jak velký úvěr (půjčku, hypotéku...) máte/jste měli?

Graf 25: Velikost úvěru (půjčky, hypotéky...)

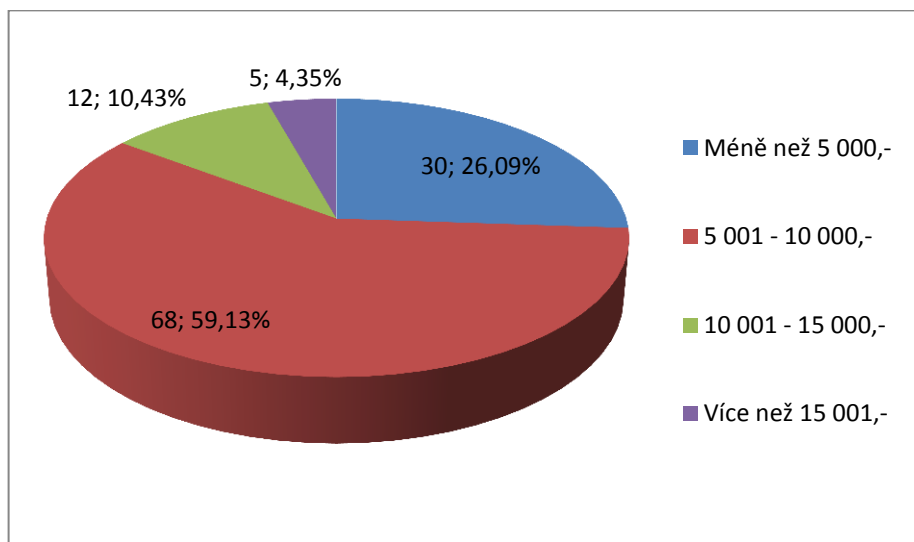

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejvíce respondentů 42 tj. 36,52 %, viz Graf 25, bylo nebo je zadluženo úvěrem (půjčkou, hypotékou...) ve výši 1 000 001,- a více. 28 tj. 24,35 % respondentů se zadlužilo úvěrem mezi 100 001 – 500 000,- korunami. Úvěr mezi 500 001 – 1 000 000,- si pořídilo 16,25 % tj. 19 dotázaných. Úvěr od 50 001 – 100 000,- korun si vzalo 13,04 % tj. 15 respondentů. Úvěr do 50 000,- má nebo mělo 9,57 % tj. 11 respondentů.

12. Kolik činí/činila měsíční splátka za úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 26: Výše splátky

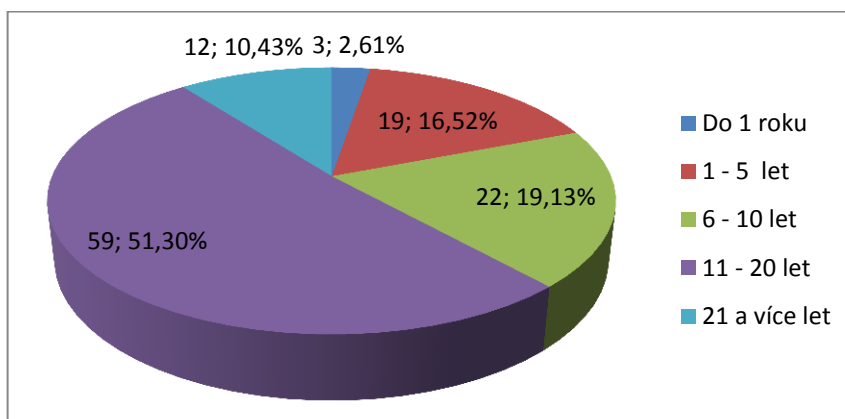

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejčastěji se výše splátky pohybuje mezi 5 001 – 10 000,- Kč, patrné z Grafu 26, kterou platilo či platí 68 tj. 59,13 % respondentů. Splátku menší jak 5 000,- korun platí 30 tj. 26,09 % respondentů. Přitom 12 tj. 10,43 % respondentů platí mezi 10 001 – 15 000,- korunami a 5 tj. 4,35 % respondentů platí více jak 15 001,- korun.

13. Na kolik let máte/jste měli úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 27: Délka trvání úvěru (půjčky, hypotéky...)

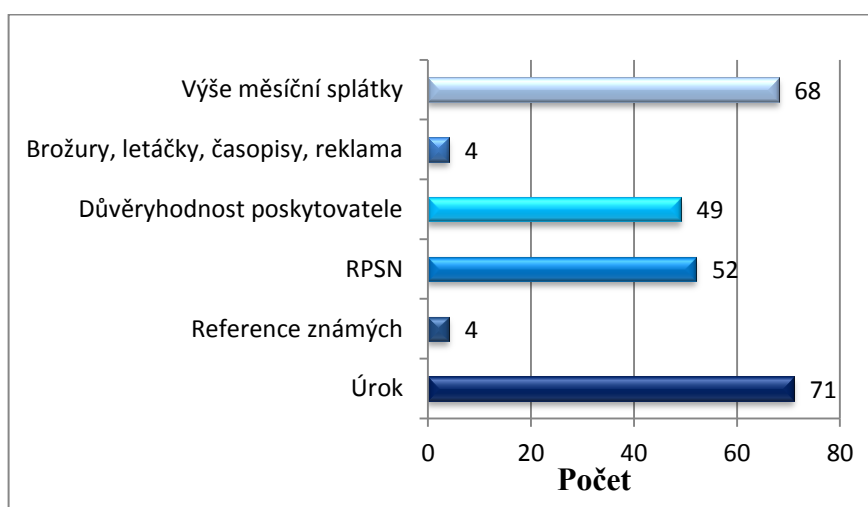

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Časovou délku trvání úvěru (půjčky, hypotéky,..), Graf 27, má 59 tj. 51,30 % respondentů 11 – 20 let, úvěr mezi 6 – 10 lety si pořizuje 22 tj. 19,13 % respondentů, mezi 1 -5 lety v počtu 19 tj. 16,52 %, nad 21 let a více v počtu 12 tj. 10,43% a do 1 roku 2,61 % respondentů.

14. Jaké kritérium bylo pro Vás nejdůležitější při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...)?

Graf 28: Kritérium výběru

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejdůležitějším kritériem při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...) byly u 71 tj. 28,93 % respondentů „Úroky“. Výše měsíční splátky zajímala 68 tj. 27,42 % respondentů, Grafu 28. Dalším ovlivňujícím kritériem bylo RPSN a to pro 52 tj. 20,97 % dotázaných. Důvěryhodnost ovlivňovala 49 tj. 19,76 % respondentů poskytovatele úvěru (půjčky, hypotéky...). Respondenti také řadili mezi důležitá kritéria, možnost vzít si 100 % hypotéku, podmínky úvěru nebo kombinace všech kritérií.

15. Znáte všechny podmínky a sankce Vašeho úvěrového produktu?

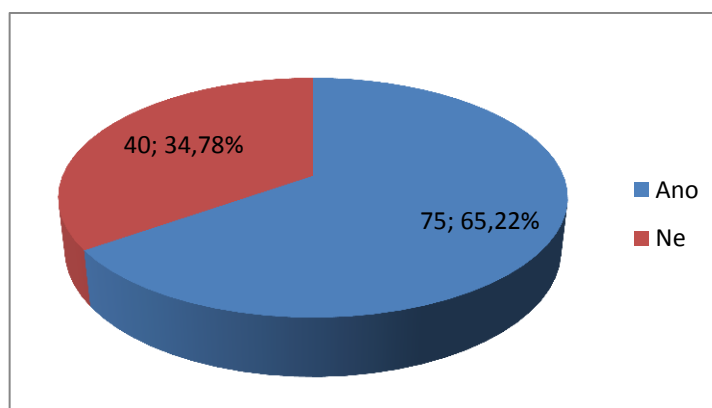
Tabulka 20: Podmínky a sankce úvěru (půjčky, hypotéky...)

Odpověď	Počet	%
Ano	80	69,57
Ne	35	30,43

Zdroj: vlastní zpracování 2016

16. Znáte výši úrokové sazby Vašeho úvěrového produktu?

Graf 29: Znalost výše úrokové sazby

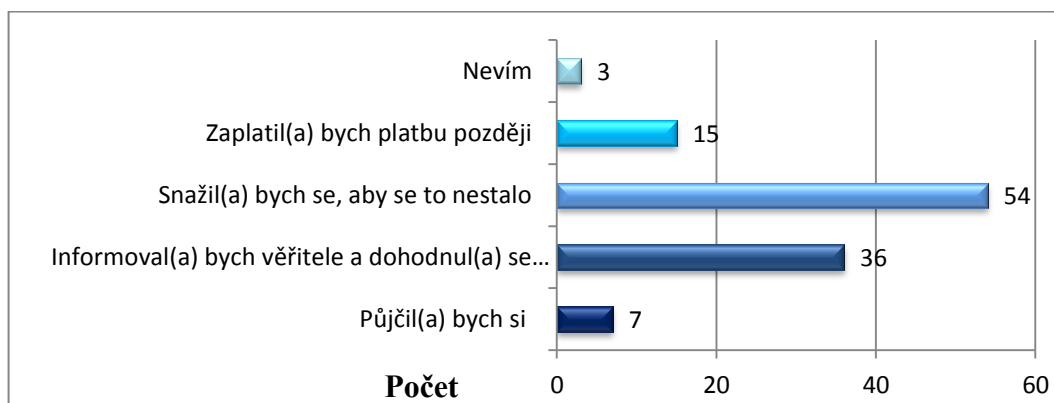

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Podmínky a sankce svého úvěrového produktu zná 69,57 %, tj. 80 dotázaných viz Tabulka 20. Výši úrokové sazby zná 65,22 %, tj. 75 dotázaných, viz Graf 29.

17. Jak byste řešil(a) situaci, kdy nebudete mít na splátku?

Graf 30: Řešení krizové situace

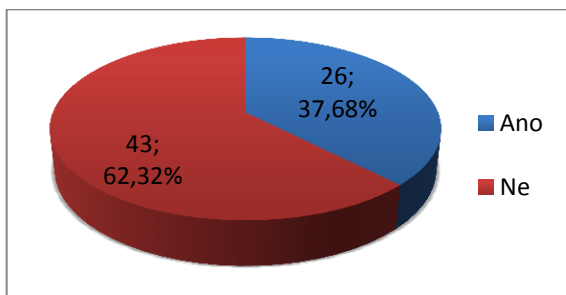
Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Respondenti se ze 46,96 %, tj. 54 snaží, aby měli na splátky svého závazku, viz Graf 30, a nemuseli řešit krizovou situaci. Pokud dojde k tomu, že nemají na splátku, 36 tj. 31,30 % respondentů informují věřitele a snaží se dohodnout na dalším postupu řešení. Později splátku zaplatí 15 tj. 13,04 %, respondentů. Respondenti řeší problémy i tím, že si půjčí 7 respondentů což je 6,09 %. Poslední dvě zmíněné odpovědi mohou tak dlužníka dostat do dluhové spirály.

Pojištění úvěru (půjčky, hypotéky...) pro nenadále situace (smrt, invalidita, ztráta zaměstnání atd.), Otázka č. 18, Příloha 1, má 65 což je 56,52 % dotázaných, viz Graf 31, Příloha 2. Bez jakéhokoliv pojištění je zadluženo 50 respondentů tj. 43,48 % respondentů.

19. Byl(a) byste ochotný(a) v dnešní době si vzít úvěr (půjčku, hypotéku...)?

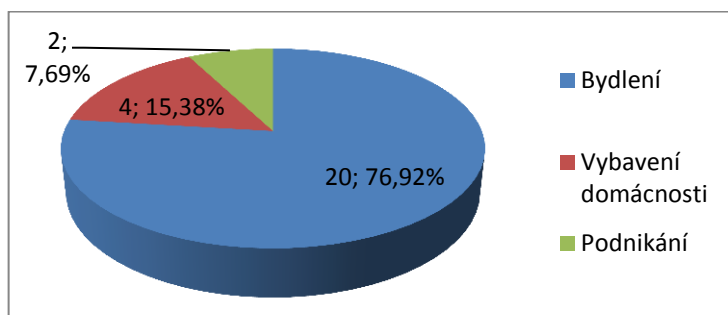
Graf 32: Ochota se zadlužit

Zdroj: vlastní zpracování 2016

20. Na co byste si sjednal(a) úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 33: Použití úvěru

Zdroj: vlastní zpracování 2016

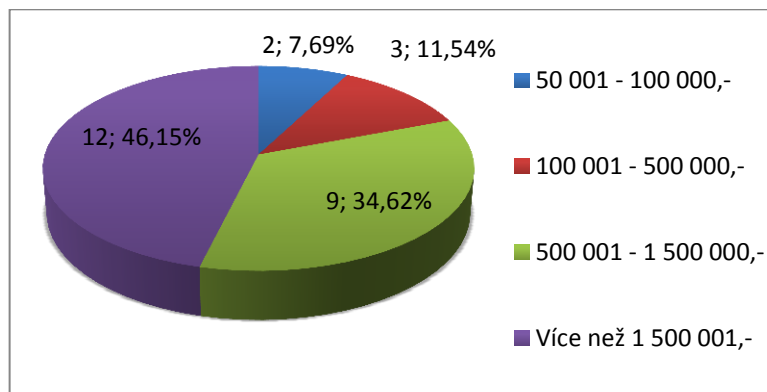
Komentář: Z celkového počtu 184 respondentů, kteří byli ochotni se zúčastnit dotazování, odpovědělo 69 tj. 37,50 %, že nemají zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...), viz Graf 23.

Těmto respondentům, Graf 32, byla položena otázka č. 19 „Byl(a) byste ochotný(á) si v dnešní době vzít úvěr (půjčku, hypotéku...)?“, na což odpovědělo **ne** 43, což je 62,32 % respondentů, ano 26 tj. 37,68 % respondentů.

Tito respondenti, pokud by se zadlužili, využili by úvěr na vlastní bydlení v počtu 20 tj. 76,92 %, na vybavení domácnosti v počtu 4 tj. 15,38 %, viz Graf 33, a na podnikání v počtu 2 (7,69 %) respondentů.

21. Jak velkou částku byste si půjčil(a) (v Kč)?

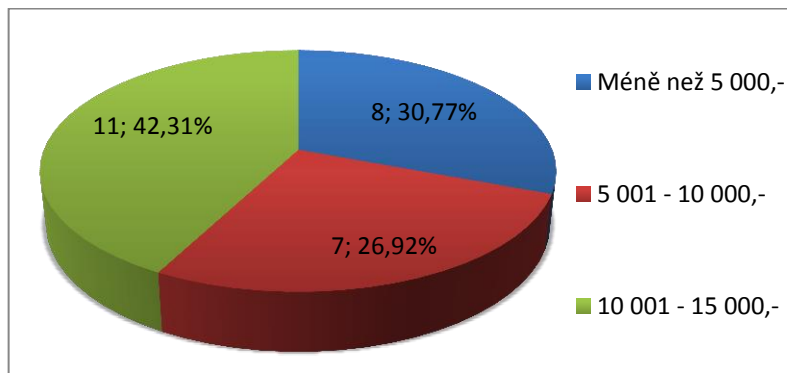
Graf 34: Výše zadlužení

Zdroj: vlastní zpracování 2016

22. Kolik byste byl(a) ochotna měsíčně splácet?

Graf 35: Měsíční splátka

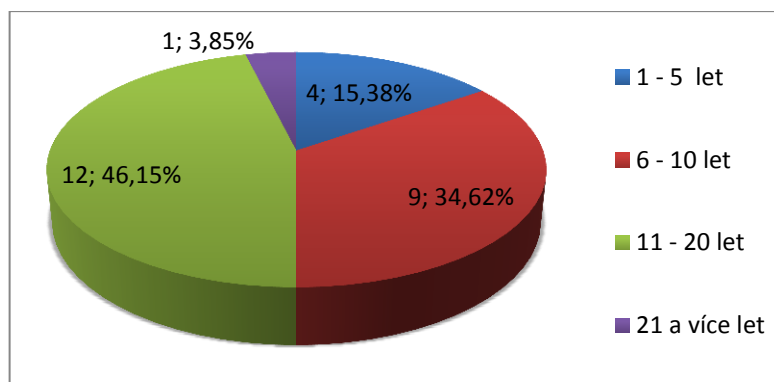
Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Respondenti v počtu 12 což je 46,15 % jsou ochotni se zadlužit úvěrem (půjčkou, hypotékou...) vyšším jak 1 500 001,- korunami, Graf 34. 9 tj. 34,42 % dotázaných je ochotno se zadlužit mezi 500 001 – 1 500 000,- Kč. Půjčku v rozmezí 100 001 – 500 000,- je ochotno si vzít 3 tj. 11,54 % respondenti. Pouze 2 tj. 7,69 % respondenti si půjčí maximálně do 100 000,- Kč.

Výše měsíční splátky v počtu 11 respondentů tj. 43,31 % se pohybuje mezi 10 001 – 15 000,- Kč, Graf 35, mezi 5 001 – 10 000,- splácí v počtu 7 což je 26,92 % dotázaných a v počtu 8 tj. 30,477 % splácí méně než 5 000,- Kč.

23. Kolik let byste byl(a) ochoten(a) úvěr (půjčku, hypotéku...) splácet?

Graf 36: Délka zadlužení

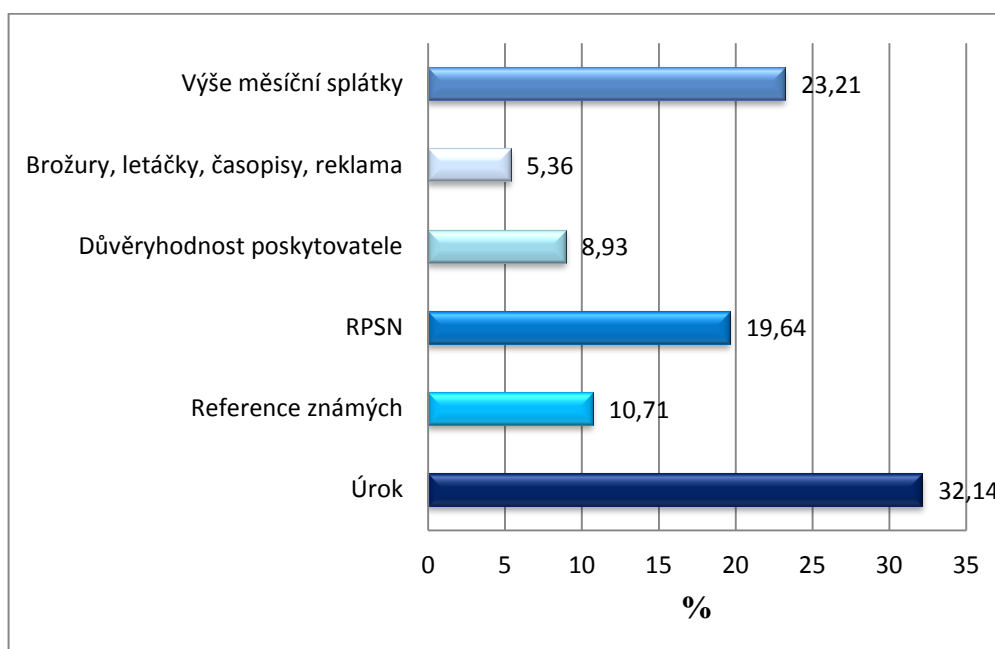

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Délku zadlužení, z celkového počtu 26 tj. 37,68 % dotázaných, volí 12 tj. 46,15 % respondentů nejčastěji období mezi 11 – 20 lety, patrné z Grafu 36. Z grafu také vyplývá, že 9 tj. 34,62 % respondentů volí zadlužení na 6 – 10 let. Na 1 – 5 let se zadlužuje 4 tj. 15,38 % respondenti. Zadlužení více jak na 21 let zvolil 1 tj. 3,85 % tj. respondent.

24. Jaké kritérium by pro Vás bylo nejdůležitější při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...)?

Graf 37: Kritéria pro výběr úvěru (půjčky, hypotéky...)

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejdůležitějším kritériem, podle kterého by se respondenti rozhodovali při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...), Graf 37, by byl **úrok**. Tuto odpověď zvolilo 18 tj. 32,14 % tj. respondentů. Druhým uváděným kritériem, pro které se rozhodlo 13 tj. 23,21 % respondentů je výše měsíční splátky. RPSN je důležité pro 11 tj. 19,64 % respondentů a reference známých pro 6 tj. 10,71 % respondentů.

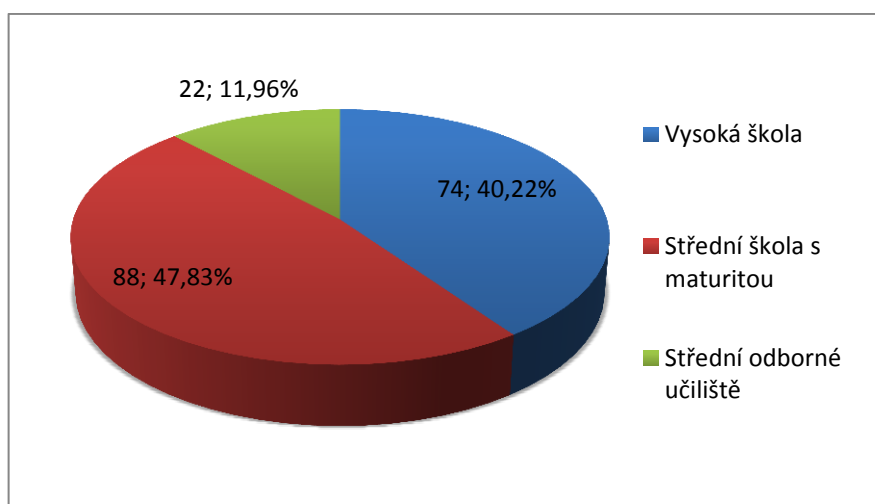
4.2.2 Analýza finanční gramotnosti a zadlužení s ohledem na vzdělání

Pro porovnání finanční gramotnosti a zadluženosti bylo stanoveno kritérium dosaženého vzdělání respondentů. Nejvíce respondentů v počtu 88 tj. 47,83 % dosáhlo středoškolského vzdělání s maturitou, Graf 38, Příloha 2. Vysokoškolsky vzděláno bylo 65 tj. 35,33 % a vyučených v oboru bylo 22 tj. 11,93 % dotázaných.

Odpovědi respondentů s vyšším odborným vzděláním byly zastoupeny v počtu 9 tj. 4,89 %, byly pro lepší interpretaci sloučeny s odpověďmi vysokoškolsky vzdělanými na 74 tj. 40,22 %, patrné v Grafu 39.

27. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 39: Upravený graf dosaženého vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

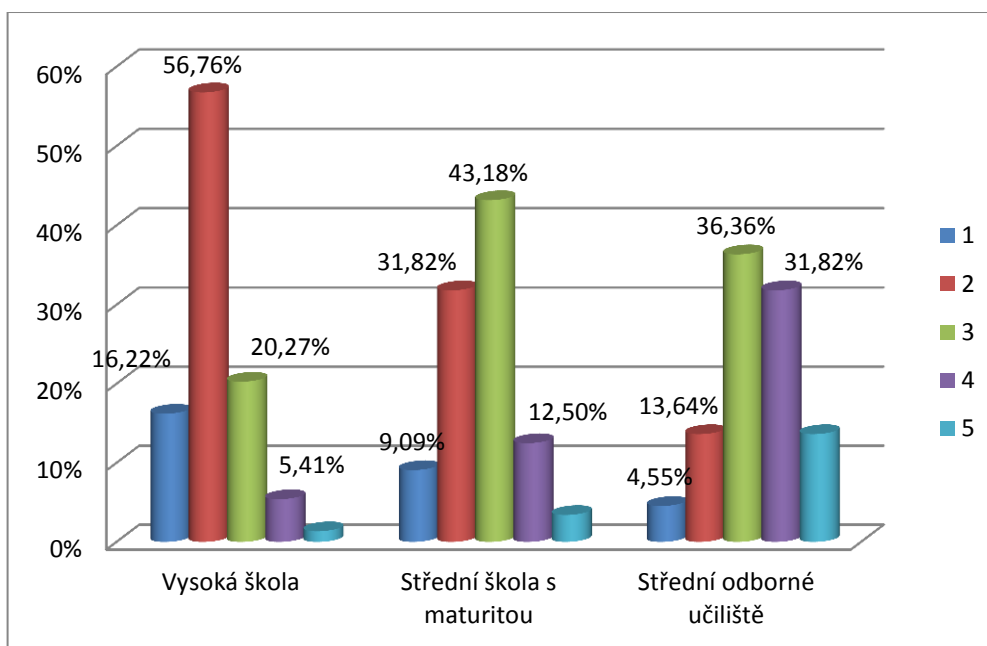
Komentář: Respondentů, kteří dosáhli vysokoškolské vzdělání, bylo 74 (40,22 %). Tvoří je 39 (52,70 %) žen a 35 (47,30 %) mužů Tabulka 21, Příloha 4. K věkové skupině 18 – 30 let náleží 34 (35,94 %), k 31 – 45 let 29 (39,19 %) a k 46 a více 11 (14,86 %) dotázaných, Tabulka 22, Příloha 4. Respondenti této skupiny byly z 81,08 % v počtu 60 v zaměstnaneckém poměru, viz Tabulka 23, Příloha 4. Svou finanční gramotnost známkovali nejčastěji 2 a to v počtu 42 (56,76 %). Znamku 3 si udělilo 15 (20,27 %). Třetí v pořadí byla známka 1 s počtem 12 (16,22 %) respondentů. Průměrná známka vyšla 2,2, Graf 40.

Respondentů se středním vzděláním s maturitou bylo 88 (47,83 %), viz Graf 39. Odpovědělo 49 (55,68 %) žen a 39 (44,32 %) mužů, Tabulka 21, Příloha 4. Ve věkové skupině 18 – 30 let se nachází 39 (44,32 %), ve skupině 31 – 45 let 24 (27,27 %) a ve skupině 46 a více 25 (28,41 %) respondentů, Tabulka 22, Příloha 4. Tito respondenti jsou nejvíce zaměstnaní z 62,5 % (55), a nezaměstnaní z 23,86 % (21), Tabulka 23, Příloha 4. Nejčastěji oznámkovali svou finanční gramotnost 3, a to v počtu 38 (43,18 %), následuje 2 s počtem 28 (31,82 %) a poté 4 v počtu 41 (12,50 %). Průměrná známka je 2,7, Graf 40.

Respondenti s výučním listem odpovídali v počtu 22 (11,96 %). Zastupovalo je 15 (68,18 %) žen a 7 (31,82 %) mužů, Tabulka 21, Příloha 4. Ve věkovém rozmezí 18 – 30 let bylo 7 (31,82 %) respondentů, v rozmezí 31 – 45 let 8 (36,36 %) a v rozmezí 46 a více 7 (31,82 %) dotázaných, Tabulka 22, Příloha 4. V zaměstnaneckém poměru je 14 (63,64 %) osob, Tabulka 23, Příloha 4. Svou finanční gramotnost si oznámkovali 3 v počtu 8 (36,36%), 4 si udělilo 7 (31,82 %) dotázaných. Znamku 5 a 2 si udělili shodně 3 (13,64 %) respondenti. Průměrná známka je 3,4, Graf 40.

1. Jak hodnotíte své znalosti k tématu finanční gramotnosti? (Hodnocení stupnicí 1 – 5 jako ve škole)

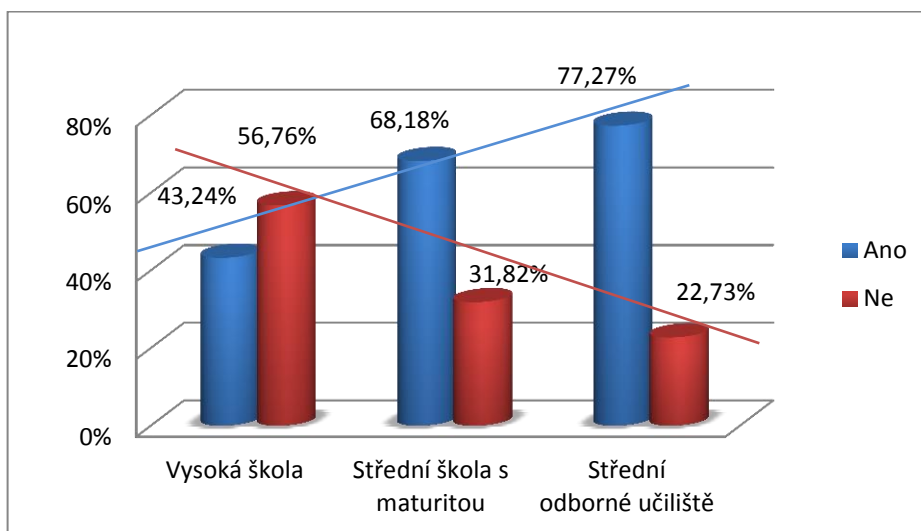
Graf 40: Hodnocení finanční gramotnosti dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Sledujete příjmy a výdaje Vaší domácnosti?

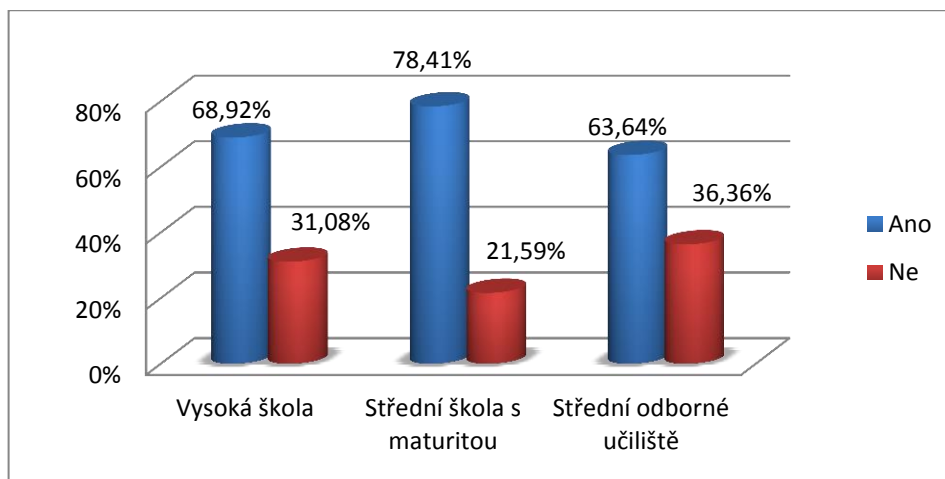
Graf 41: Sledování příjmů a výdajů dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

3. Plánuje Vaše domácnost větší výdaje?

Graf 42: Plánování větších výdajů

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Své příjmy a výdaje sledují vysokoškolsky vzdělaní v počtu 32 tj. 43,42 %, středoškolsky vzdělaní s maturitou v počtu 60 tj. 68,18 %, vyučení v oboru 17 tj. 77,28 %, Graf 41. Větší výdaje plánuje většina dotázaných, Graf 42.

Testování závislosti mezi vzděláním a obezřetností v nakupování (Otázka č. 4)

1. Stanovení hypotéz a hladiny významnosti

H0: Neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a obezřetností v nakupování.

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a obezřetností v nakupování.

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Tabulka 24: Obezřetnost v nakupování

Dosažené vzdělání	4. Dříve, než si běžně něco koupíte, zvažujete, zda si to může dovolit?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	32	42	74
Střední škola s maturitou	55	33	88
Střední odborné učiliště	15	7	22
Celkem	102	82	184

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Výpočet teoretických četností z Tabulky 24 v kontingenční tabulce.

Tabulka 25: Teoretické četnosti dle vzdělání

Dosažené vzdělání	4. Dříve, než si běžně něco koupíte, zvažujete, zda si to může dovolit?	
	Ano	Ne
Vysoká škola	41,02	32,98
Střední škola s maturitou	48,78	39,22
Střední odborné učiliště	12,20	9,80

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Teoretické četnosti v Tabulce 25 nezaznamenaly výsledek menší 5-ti, tudíž může být proveden výpočet závislosti χ^2 -test.

Tabulka 26: Výpočet χ^2 -testu

Dosažené vzdělání	4. Dříve, než si běžně něco koupíte, zvažujete, zda si to může dovolit?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	1,98	2,47	4,45
Střední škola s maturitou	0,79	0,99	1,78
Střední odborné učiliště	0,64	0,8	1,44
Celkem	3,41	4,26	7,67

Zdroj: vlastní zpracování 2016

3. Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

$$\chi^2_{\alpha} = \chi^2(0,05)(2) = 5,991$$

4. Porovnání výpočtu: χ^2 -testu a χ^2_{α}

$$\chi^2 = 7,67$$

$$\chi^2 = 7,67 > \chi^2_{\alpha} = 5,991$$

Komentář: Na základě výpočtu χ^2 Tabulka 26 a porovnání s tabulkovým číslem $\chi^2(2)$, při hladině významnosti $\alpha = 0,05$ existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a obezřetností v nakupování. Nulová hypotéza o nezávislosti je zamítnuta.

Síla závislosti

Síla závislosti je určena podle Cramérova koeficientu kontingence:

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n(q-1)}}, \text{ kde } q = \min(k, m)$$

$$0 < |V| < 0,3$$

slabá závislost

$$V = \sqrt{\frac{7,67}{184 \cdot 1}} = 0,20$$

$$0,3 < |V| \leq 0,8$$

střední závislost

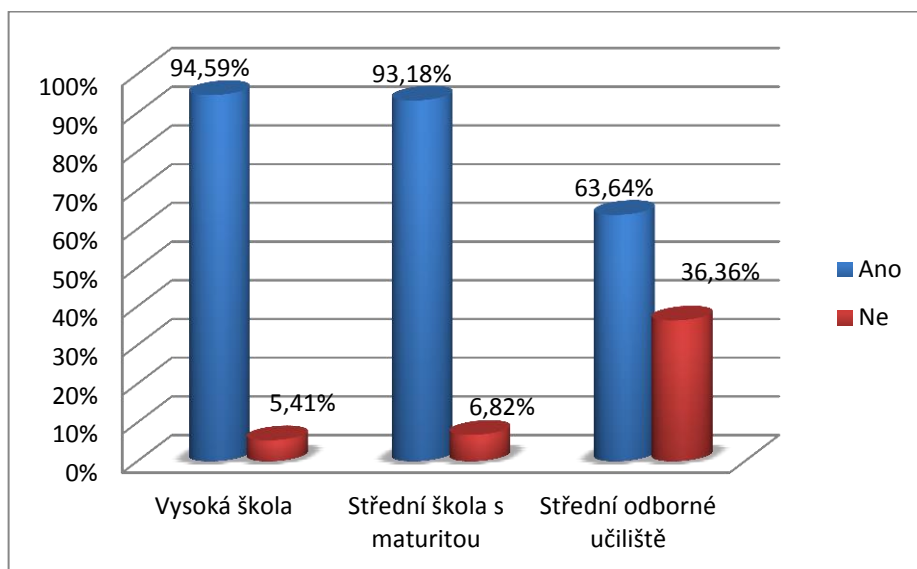
$$0,8 < |V| \leq 1$$

silná závislost

Komentář: Síla závislosti $V = 0,20$. Závislost mezi dosaženým vzděláním a obezřetností v nakupování lze hodnotit jako slabou závislost.

5. Platíte své závazky včas?

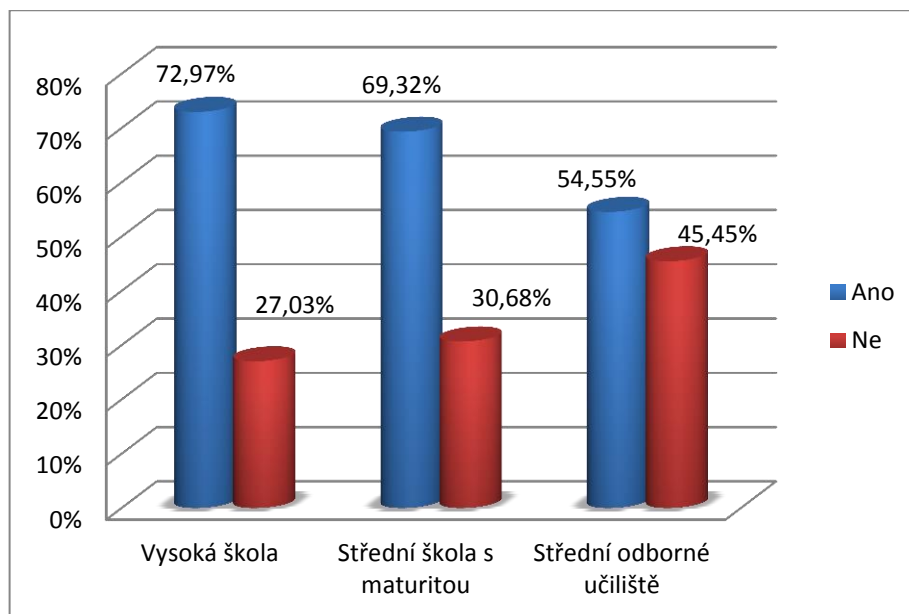
Graf 43: Platba závazků dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

6. Víte, co znamená zkratka „RPSN“?

Graf 44: RPSN dle vzdělání

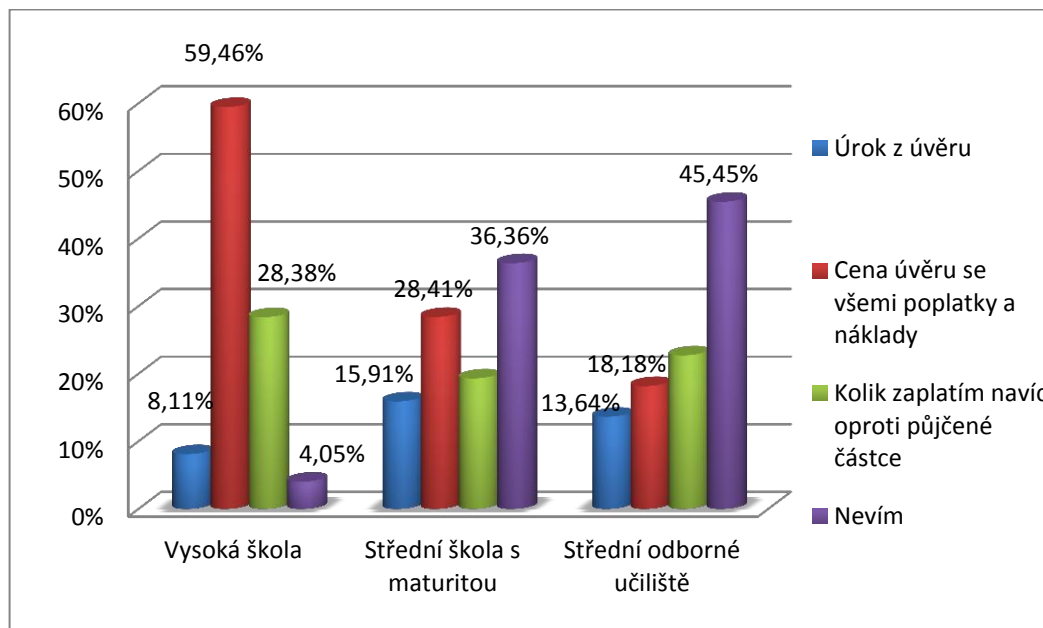
Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Své závazky platí včas více jak 90 % vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaných respondentů Graf 43. Odborně vyučení respondenti v počtu platí 14 tj. 63,64 % závazky včas a v počtu 8 tj. 36,36 % se zpožděním, Tabulka 27, Příloha 4.

Zkratku RPSN zná 54 tj. 72,97 % vysokoškolsky vzdělaných, 61 tj. 69,32 % středoškolsky vzdělaných a 12 tj. 54,55 % vyučených v oboru, Graf 44. Co znamená zmíněná zkratka, neví 10 tj. 45,45 % respondentů odborně vyučených, 27 tj. 30,68 % středoškolsky vzdělaných dotázaných a 20 tj. 27,03 % vysokoškolsky vzdělaných respondentů.

7. Co je skutečný význam zkratky „RPSN“?

Graf 45: Skutečný význam zkratky RPSN

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Skutečný význam zkratky RPSN, „Cena úvěru se všemi poplatky a náklady“, zná 44 tj. 59,46 % vysokoškoláku, 25 tj. 28,41 % středoškoláků a vyučených v oboru 4 tj. 18,18 %. Odpověď **nevím** vybralo 10 tj. 45,45 % vyučených v oboru, středoškoláků 32 tj. 36,36 % a 2 tj. 4,05 % vysokoškoláků, Graf 45. Překvapivě 21 vysokoškoláku tj. 28,38 % si myslí, že zkratka znamená „Kolik zaplatím navíc“, středoškoláku 17 tj. 19,32 % a odborně vyučených v počtu 5 tj. 22,73 %.

Testování závislosti mezi vzděláním a znalostí zkratky p. m. a p. a. (Otázka č. 8)

1. Stanovení hypotéz a hladiny významnosti

H0: Neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a zkratkou p. m. a p. a.

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a zkratkou p. m. a p. a.

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Tabulka 28: Znalost zkratky p. m. a p. a.

Dosažené vzdělání	8. Jakou úrokovou sazbu označuje zkratka p. m. a p. a.?			
	Měsíční a čtvrtletní úroková sazba	Měsíční a denní úroková sazba	Měsíční a roční úroková sazba	Celkem
Vysoká škola	9	11	54	74
Střední škola s maturitou	11	36	41	88
Střední odborné učiliště	11	7	4	22
Celkem	31	54	99	184

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Výpočet teoretických četností z Tabulky 28 v kontingenční tabulce.

Tabulka 29: Teoretické četnosti p. m. a p. a. podle vzdělání

Dosažené vzdělání	8. Jakou úrokovou sazbu označuje zkratka p. m. a p. a.?		
	Měsíční a čtvrtletní úroková sazba	Měsíční a denní úroková sazba	Měsíční a roční úroková sazba
Vysoká škola	12,47	21,72	39,82
Střední škola s maturitou	14,83	25,83	47,35
Střední odborné učiliště	3,71	6,46	11,84

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Teoretické četnosti v Tabulce 29 nezaznamenaly výsledek menší 5-ti, tudíž může být proveden výpočet závislosti χ^2 -test.

Tabulka 30: Výpočet χ^2 -testu p. m. a p. a.

Dosažené vzdělání	8. Jakou úrokovou sazbu označuje zkratka p. m. a p. a.?			
	Měsíční a čtvrtletní úroková sazba	Měsíční a denní úroková sazba	Měsíční a roční úroková sazba	Celkem
Vysoká škola	0,97	5,30	5,04	11,31
Střední škola s maturitou	0,99	4,00	0,85	5,84
Střední odborné učiliště	14,32	0,05	5,19	19,56
Celkem	16,28	9,35	11,08	36,71

Zdroj: vlastní zpracování 2016

3. Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

$$\chi^2_{\alpha} = \chi^2(0,05)(4) = 9,488$$

4. Porovnání výpočtu: χ^2 -testu a χ^2_{α}

$$\chi^2 = 36,71$$

$$\chi^2 = 36,71 > \chi^2_{\alpha} = 9,488$$

Komentář: Na základě výpočtu χ^2 Tabulka 30 a porovnání s tabulkovým číslem $\chi^2(2)$, při hladině významnosti $\alpha = 0,05$ existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a zkratkou p. m. a p. a. Nulová hypotéza o nezávislosti je zamítnuta.

Síla závislosti

Síla závislosti je určena podle Cramérova koeficientu kontingence:

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n(q-1)}}, \text{ kde } q = \min(k, m)$$

$$0 < |V| < 0,3$$

slabá závislost

$$V = \sqrt{\frac{36,71}{184 \cdot 2}} = 0,32$$

$$0,3 < |V| \leq 0,8$$

střední závislost

$$0,8 < |V| \leq 1$$

silná závislost

Komentář: Síla závislosti $V = 0,32$. Závislost mezi dosaženým vzděláním a zkratkou p. m. a p. a. lze hodnotit jako střední závislost.

Testování závislosti mezi vzděláním a zkušeností s úvěry (Otázka č. 9)

1. Stanovení hypotéz a hladiny významnosti

H0: Neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a zkušeností s úvěry.

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a zkušeností s úvěry.

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Tabulka 31: Zkušenost s úvěry dle vzdělání

Dosažené vzdělání	9. Máte zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	53	21	74
Střední škola s maturitou	49	39	88
Střední odborné učiliště	13	9	22
Celkem	115	69	184

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Výpočet teoretických četností z Tabulky 31 v kontingenční tabulce.

Tabulka 32: Teoretické četnosti úroku dle vzdělání

Dosažené vzdělání	9. Máte zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)?	
	Ano	Ne
Vysoká škola	46,25	27,75
Střední škola s maturitou	55,00	33,00
Střední odborné učiliště	13,75	8,25

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Teoretické četnosti v Tabulce 32 nezaznamenaly výsledek menší 5-ti, tudíž může být proveden výpočet závislosti χ^2 -test.

Tabulka 33: Výpočet χ^2 -testu zkušeností

Dosažené vzdělání	9. Máte zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	0,99	1,64	2,63
Střední škola s maturitou	0,65	1,09	1,74
Střední odborné učiliště	0,04	0,07	0,11
Celkem	1,68	2,80	4,48

Zdroj: vlastní zpracování 2016

3. Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

$$\chi^2_{\alpha} = \chi^2(0,05)(2) = 5,991$$

4. Porovnání výpočtu: χ^2 -testu a χ^2_{α}

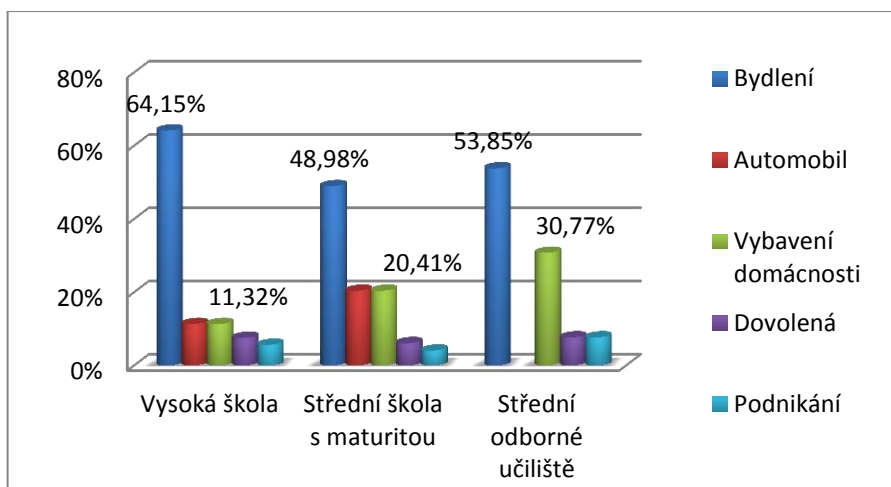
$$\chi^2 = 4,48$$

$$\chi^2 = 4,48 < \chi^2_{\alpha} = 5,991$$

Komentář: Na základě výpočtu χ^2 patrné v Tabulce 33 a porovnání s tabulkovým číslem kritické hodnoty $\chi^2(2)$ rozdělení, při hladině významnosti $\alpha = 0,05$, neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a zkušeností s úvěry. Nulová hypotéza o nezávislosti je potvrzena.

10. Na co máte/ jste měli úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 46: Použití úvěru (půjčky, hypotéky...) dle vzdělání

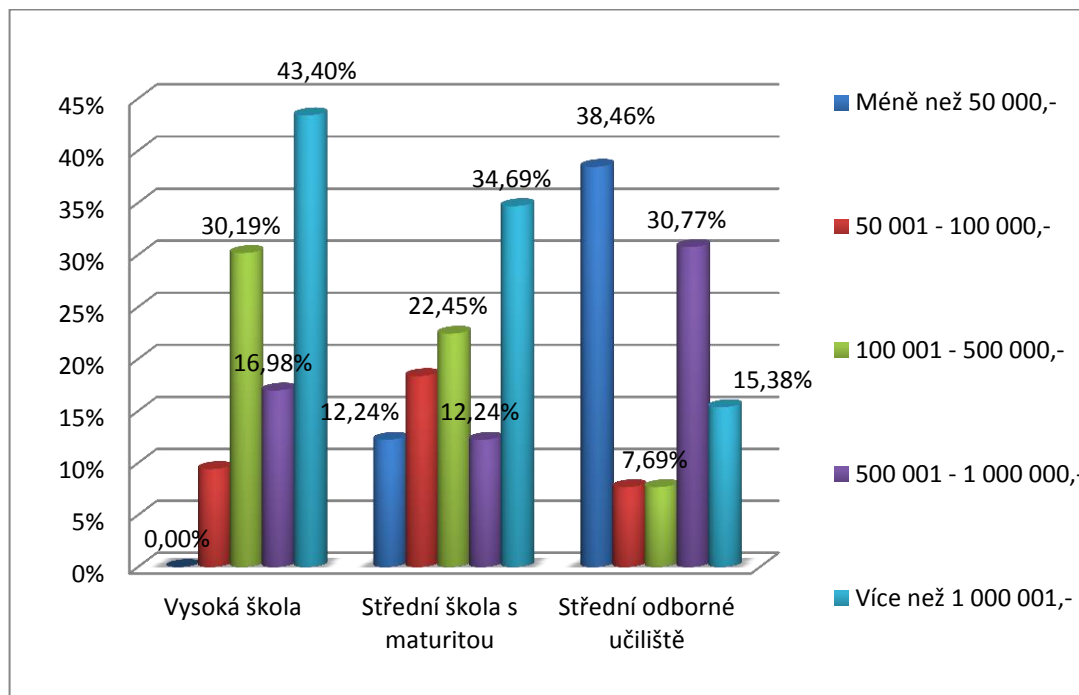

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Vysokoškolsky vzdělaní respondenti v počtu 34 tj. 64,15 % si nejčastěji berou úvěrem na bydlení, zrovna tak středoškolsky vzdělaní v počtu 24 tj. 48,98 % a odborně vyučení 7 tj. 53,58 %. Naopak vybavení domácnosti si prostřednictvím úvěru pořizují nejčastěji odborně vyučení 4 tj. 30,77 % respondenti, středoškolsky vzdělaných v počtu 10 tj. 20,41 %, vysokoškolsky vzdělaní pouze v počtu 6 tj. 11,32 %, patrné z Grafu 46. Automobil si na úvěr pořizuje 10 tj. 20,41 % středoškolsky vzdělaných a 11,32 % tj. 6 vysokoškolsky vzdělaných respondentů. Mimo jiné si část respondentů pořizuje úvěrem dovolenou nebo ho použije na podnikání.

11. Jak velký úvěr (půjčku, hypotéku...) máte/jste měli?

Graf 47: Velikosti úvěru (půjčky, hypotéky...) dle vzdělání

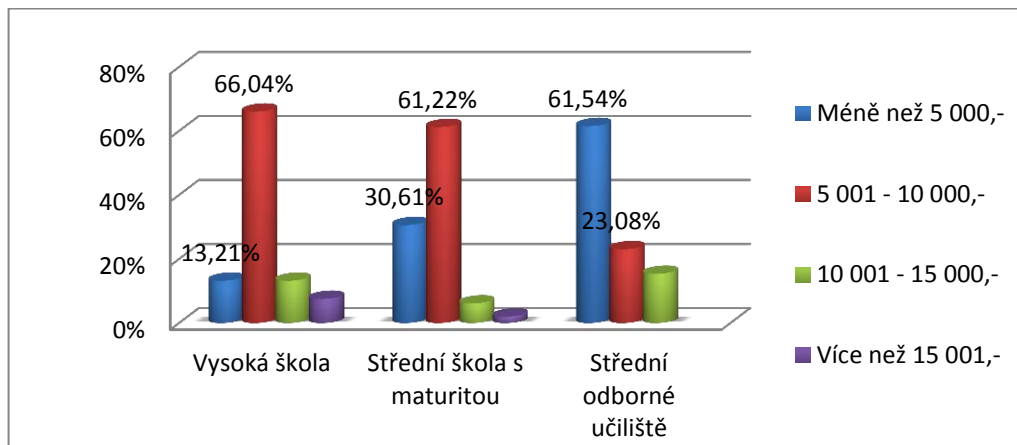

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Úvěr nad 1 000 001,- si berou nejvíce vysokoškolsky vzdělaní v počtu 43,40 % tj. 23 respondentů, středoškolsky vzdělaní v počtu 17 tj. 34,69 % a vyučení v oboru v počtu 2 tj. 15,38 % respondentů, Graf 47. Naopak úvěry do 50 000,- si berou v počtu 5 tj. 38,46 % vyučení v oboru a v počtu 6 tj. 12,24 % středoškolských respondentů.

12. Kolik činí/činila měsíční splátka za úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 48: Měsíční splátka dle vzdělání

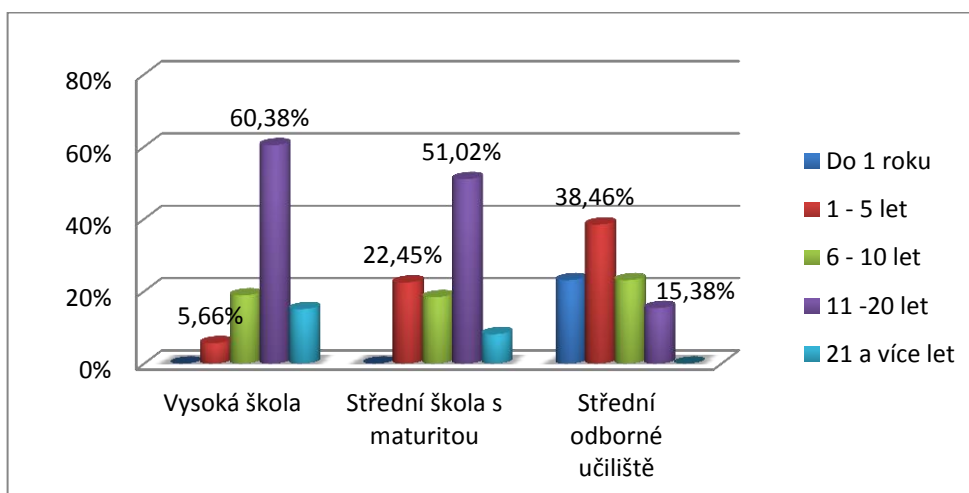

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Vysokoškolsky vzdělaní v počtu 35 tj. 66,04 % jsou ochotni měsíčně platit 5 0001 – 10 000,- Kč, taktéž 30 tj. 61,22 % středoškoláků, zatímco odborně vyučených jen 3 tj. 23,08 %. Naopak vyučení v oboru 8 tj. 61,54 %, jsou ochotni platit i splátku maximálně méně než 5 000,- Kč. Čím nižší vzdělání, tím nižší splátka úvěru a naopak, Graf 48.

13. Na kolik let máte/jste měli úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 49: Délka zadlužení dle vzdělání

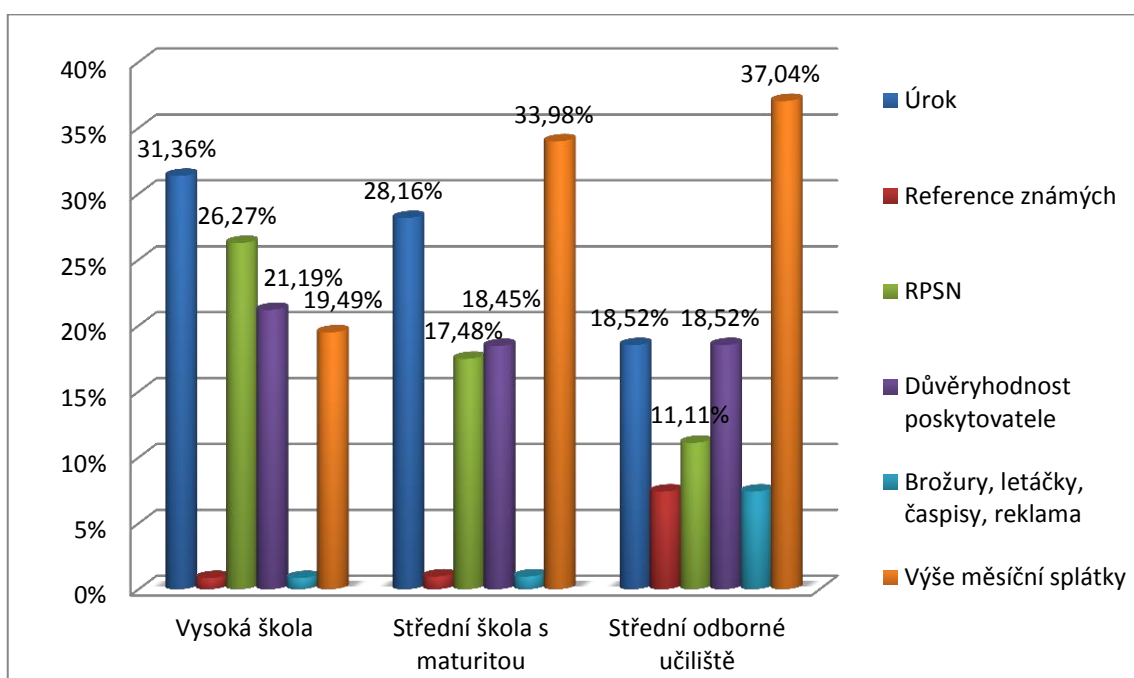

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Na 11 – 20 let si nejčastěji půjčují vysokoškolští respondenti v počtu 32 tj. 60,38 %, středoškolsky vzdělaní v počtu 25 tj. 51,02 % a vyučení v oboru pouze 2 tj. 15,38 % tj., Graf 49. Vyučení v oboru naopak preferují úvěr na 1 – 5 let a to v počtu 5 tj. 38,46 %, středoškolsky vzdělaní ho volí v počtu 11 tj. 22,45 % a vysokoškoláci pouze 3 tj. 5,66 %. Z toho vyplývá, že s vyšším vzděláním narůstá ochota zadlužit se na více let.

14. Jaké kritérium bylo pro Vás nejdůležitější při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...)?

Graf 50: Kritérium vývěru dle vzdělání

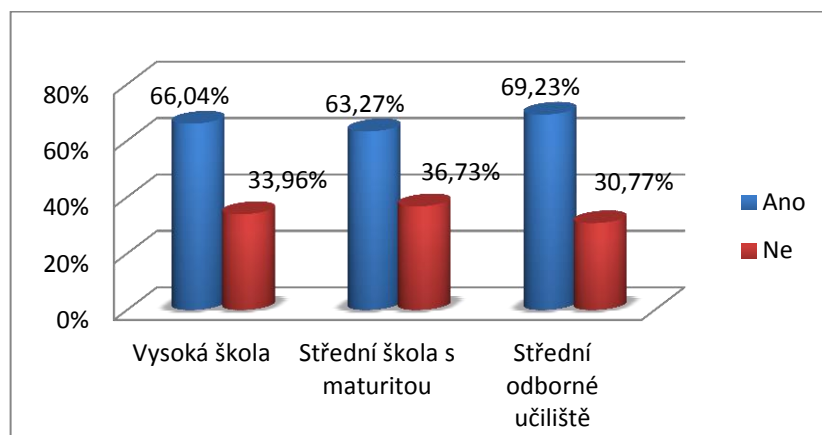

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Nejdůležitějším kritériem při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...) je pro vysokoškolsky vzdělané 37 tj. 31,36 % tj. úrok, následuje v počtu 31 tj. 26,27 % RPSN, a v počtu 25 tj. 21,19 % důvěryhodnost poskytovatele. Pro středoškolsky vzdělané je důležitým kritériem výše měsíční splátky v počtu 35 tj. 33,98 %, poté úrok v počtu 29 tj. 28,16 % a třetí v pořadí zaujímá důvěryhodnost poskytovatele a to v počtu 19 tj. 18,45 %. Pro vyučené v oboru je při výběru úvěru důležitá výše měsíční splátky v počtu 10 tj. 37,04 %, poté úrok a důvěryhodnost poskytovatele u obou v počtu 5 tj. 18,52 %, vyčíslené v Grafu 50.

15. Znáte všechny podmínky a sankce Vašeho úvěrového produktu?

Graf 51: Znalost podmínek a sankcí úvěrového produktu dle vzdělání

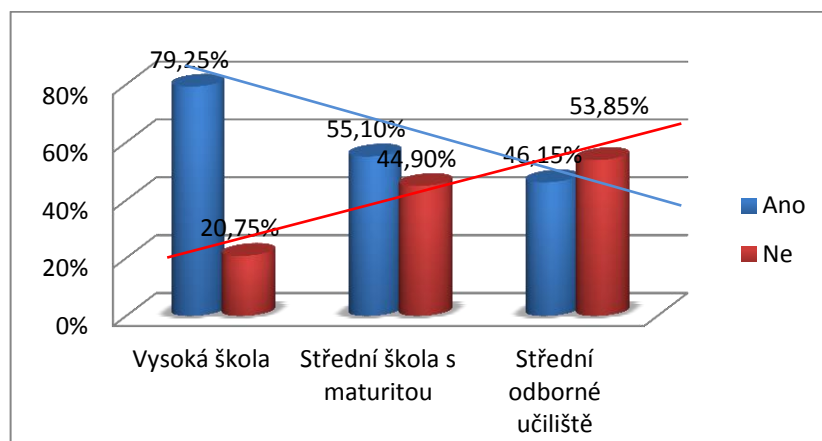

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Podmínky úvěrového produktu znají vysokoškolsky vzdělaní v počtu 35 tj. 66,04 %, středoškolsky vzdělaní v počtu 31 tj. 63,27 % a vyučení v oboru v počtu 9 tj. 69,23 %, Graf 51.

16. Znáte výši úrokové sazby Vašeho úvěrového produktu?

Graf 52: Znalost výše úrokové sazby dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Výši úrokové sazby znají vysokoškolsky vzdělaní v počtu 42 tj. 79,25 %, středoškolsky vzdělaní 27 tj. 55,10 % a vyučení v oboru 6 tj. 46,15 %, Graf 52.

Testování závislosti mezi vzděláním a znalostí úrokové sazby úvěrového produktu (Otázka č. 16)

1. Stanovení hypotéz a hladiny významnosti

H0: Neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a znalostí úrokové sazby úvěrového produktu.

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a znalostí úrokové sazby úvěrového produktu.

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Tabulka 34: Absolutní četnosti znalosti dle vzdělání

Dosažené vzdělání	16. Znáte výši úrokové sazby Vašeho úvěrového produktu?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	42	11	53
Střední škola s maturitou	27	22	49
Střední odborné učiliště	6	7	13
Celkem	75	40	115

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Výpočet teoretických četností z Tabulky 34 v kontingenční tabulce.

Tabulka 35: Teoretické četnosti znalosti úrokové sazby dle vzdělání

Dosažené vzdělání	16. Znáte výši úrokové sazby Vašeho úvěrového produktu?	
	Ano	Ne
Vysoká škola	34,57	18,43
Střední škola s maturitou	31,96	17,04
Střední odborné učiliště	8,48	4,52

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Počet teoretických četností v Tabulce 35 menší než 5 je méně než 20 %, může být proveden výpočet závislosti χ^2 -test.

Tabulka 36: Výpočet χ^2 -testu znalostí úvěru

Dosažené vzdělání	16. Znáte výši úrokové sazby Vašeho úvěrového produktu?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	1,6	3	4,6
Střední škola s maturitou	0,77	1,44	2,21
Střední odborné učiliště	0,73	1,36	2,09
Celkem	3,1	5,8	8,9

Zdroj: vlastní zpracování 2016

3. Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

$$\chi^2_{\alpha} = \chi^2(0,05)(2) = 5,991$$

4. Porovnání výpočtu: χ^2 -testu a χ^2_{α}

$$\chi^2 = 8,9$$

$$\chi^2 = 8,9 > \chi^2_{\alpha} = 5,991$$

Komentář: Na základě výpočtu χ^2 , Tabulka 36 a porovnání s tabulkovým číslem $\chi^2(2)$, při hladině významnosti $\alpha = 0,05$ existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a znalostí úrokové sazby úvěrového produktu. Nulová hypotéza o nezávislosti je zamítnuta.

Síla závislosti

Síla závislosti je určena podle Cramérova koeficientu kontingence:

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n(q-1)}}, \text{ kde } q = \min(k, m)$$

$$0 < |V| < 0,3$$

slabá závislost

$$V = \sqrt{\frac{8,9}{115 \cdot 1}} = 0,28$$

$$0,3 < |V| \leq 0,8$$

střední závislost

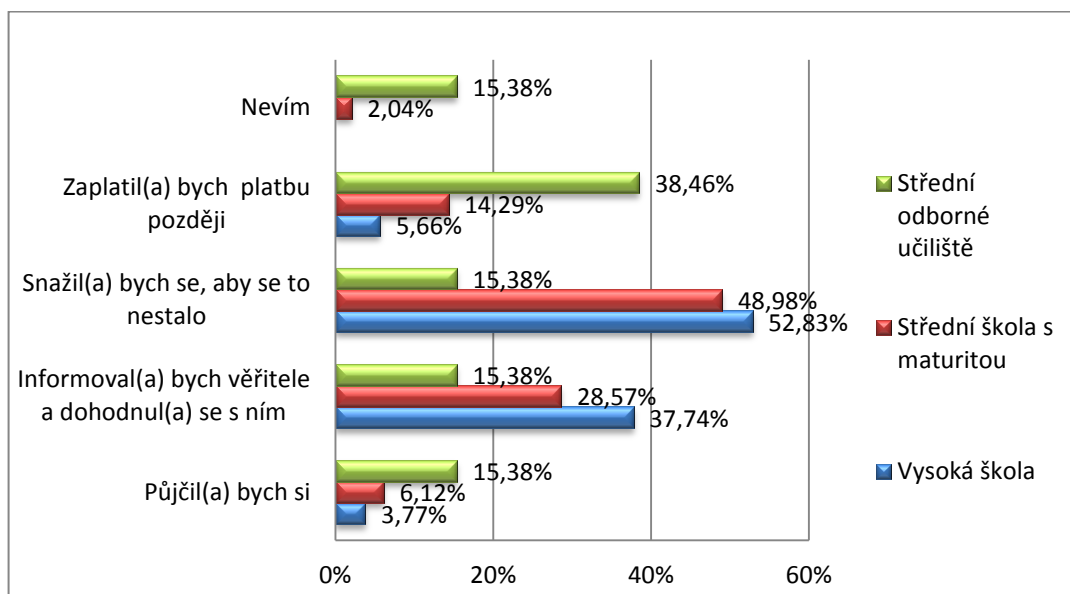
$$0,8 < |V| \leq 1$$

silná závislost

Komentář: Síla závislosti $V = 0,28$. Závislost mezi dosaženým vzděláním a znalostí úrokové sazby úvěrového produktu lze hodnotit jako slabou závislost.

17. Jak byste řešil(a) situaci, kdy nebudete mít na splátku?

Graf 53: Řešení krizových situací dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Vysokoškolsky vzdělaní v počtu 28 tj. 52,83 % se snaží, aby měli na splátku úvěru (půjčky, hypotéky...), středoškoláci v počtu 24 tj. 48,98 %, odborně vyučení 2 tj. 15,38 %. Pokud se respondenti dostanou do krizových situací, informuje se 20 tj. 37,74 % vysokoškolsky vzdělaných, 14 tj. 28,57 % středoškolsky vzdělaných u věřitele a řeší další postup. Vyučení respondenti řeší krizovou situaci tím, že zaplatí raději splátku později 5 tj. 38,46 %, viz Graf 53.

Testování závislosti mezi vzděláním a uzavíráním pojištění (Otázka č. 18)

1. Stanovení hypotéz a hladiny významnosti

H0: Neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a uzavíráním pojištění.

H1: Existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a uzavíráním pojištění.

Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

Tabulka 37: Absolutní četnosti nenadálých situací

Dosažené vzdělání	18. Máte/měli jste současně s úvěrem pojištění pro nenadále situace (smrt, invalidita, ztráta zaměstnání, atd.)?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	25	28	53
Střední škola s maturitou	31	18	49
Střední odborné učiliště	9	4	13
Celkem	65	50	115

Zdroj: vlastní zpracování 2016

2. Výpočet teoretických četností z Tabulky 37 v kontingenční tabulce.

Tabulka 38: Teoretické četnosti nenadálých situací

Dosažené vzdělání	18. Máte/měli jste současně s úvěrem pojištění pro nenadále situace (smrt, invalidita, ztráta zaměstnání, atd.)?	
	Ano	Ne
Vysoká škola	29,96	23,04
Střední škola s maturitou	27,70	21,30
Střední odborné učiliště	7,35	5,65

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Teoretické četnosti v Tabulce 38 nezaznamenaly výsledek menší 5-ti, tudíž může být proveden výpočet závislosti χ^2 -test.

Tabulka 39: Výpočet χ^2 -testu nenadálých situací

Dosažené vzdělání	18. Máte/měli jste současně s úvěrem pojištění pro nenadále situace (smrt, invalidita, ztráta zaměstnání, atd.)?		
	Ano	Ne	Celkem
Vysoká škola	0,71	0,11	0,82
Střední škola s maturitou	0,39	0,51	0,9
Střední odborné učiliště	0,37	0,48	0,85
Celkem	1,47	1,1	2,57

Zdroj: vlastní zpracování 2016

3. Hladina významnosti: $\alpha = 0,05$

$$\chi^2_{\alpha} = \chi^2(0,05)(2) = 5,991$$

4. Porovnání výpočtu: χ^2 -testu a χ^2_{α}

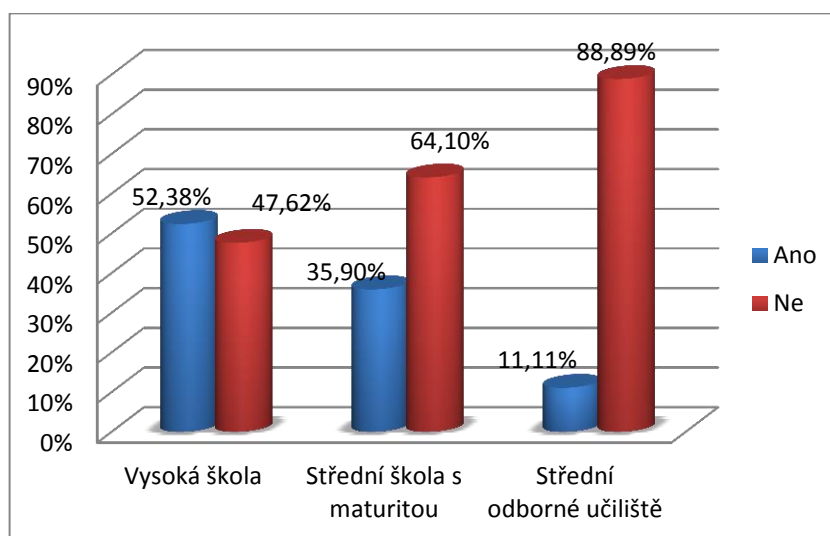
$$\chi^2 = 2,57$$

$$\chi^2 = 2,57 < \chi^2_{\alpha} = 5,991$$

Komentář: Na základě výpočtu χ^2 , Tabulka 39 a porovnání s tabulkovým číslem $\chi^2(2)$, při hladině významnosti $\alpha = 0,05$ neexistuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a uzavíráním pojištění. Nulová hypotéza o nezávislosti je potvrzena.

19. Byl(a) byste ochotný(a) v dnešní době si vzít úvěr (půjčku, hypotéku...)?

Graf 54: Ochota zadlužení dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Komentář: Z počtu 184 oslovených respondentů, 69 tj. 37,50 % dotázaných uvedli, že nemají zkušenosti s úvěry. Z těchto 69 by bylo ochotno si vzít úvěr (půjčku, hypotéku..) 26 tj. 37,68 % respondentů a 43 tj. 62,3 % ne. Největší ochotu se zadlužit jsou v počtu 11 tj. 52,38 % vysokoškolsky vzdělaných, středoškolsky vzdělaných 14 tj. 35,90 % respondentů. Naopak vyučení v oboru víc jak 8 tj. 88,89 % respondentů by si úvěr v dnešní době nevzali, Graf 54.

Pokud by se respondenti pro zadlužení rozhodli, nejčastěji by to bylo z důvodu pořízení vlastního bydlení. Vysokoškoláku by tak učinilo 8 tj. 73 %, středoškoláku 11 tj. 79 %, viz Tabulka 40, Příloha 4.

Vysokoškolsky vzdělaní respondenti v počtu 9 tj. 81,82 %, by se zadlužili nejčastěji úvěrem vyšším než 1 500 001,- korun. Naproti tomu středoškolsky vzdělaní 7 tj. 50 %, by si vzali úvěr mezi 500 001 – 1 500 000,- Kč, Tabulka 41, Příloha 4.

Vysokoškoláci v počtu 9 tj. 81,82 % by byli ochotni měsíčně splácet 10 001 – 15 000,- Kč. Odborně vyučení v počtu 7 tj. 50 % respondentů by nejčastěji spláceli méně než 5 000,- Kč měsíčně a 5 tj. 35,17 % respondentů částkou 5 001 – 10 000,- Kč, viz Tabulka 42, Příloha 4.

Délku úvěru volí mezi 11 – 20 lety 7 tj. 63,64 % vysokoškolsky vzdělaní a 5 tj. 35,71 % středoškolsky vzdělaní. Zadlužení na 6 – 10 let preferují středoškolsky vzdělaní v počtu 7 tj. 50 % a vysokoškolsky vzdělaní pouze 2 tj. 18,18 %, viz Tabulka 43, Příloha 4.

Nejdůležitějším kritériem při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...) je pro 7 tj. 31,82 % vysokoškolsky vzdělaných úrok a hned poté v počtu 6 tj. 27,27 % RPSN. Pro středoškoláky, v počtu 10 tj. 31,25 %, je důležitým kritériem úrok, pro 8 tj. 25 % výše měsíční splátky a RPSN u 5 tj. 15,63 % respondentů se řadí až jako 3. kritérium, viz Tabulka 44, Příloha 4.

4.3 Ekonometrický model

Předmětem ekonometrického modelu je kvantifikace vztahů mezi ekonomickými veličinami jako je inflace, HDP, nezaměstnanost, úroková sazba, výše hrubé mzdy, vyplacené státní podpory, indexu bytových nemovitostí a objemu hypotečních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření, které se zkoumají pomocí ekonomické teorie a matematicko-statistických metod. Tyto proměnné byly zvoleny na základě předešlých analýz, viz kapitola 4.1 a 4.2.

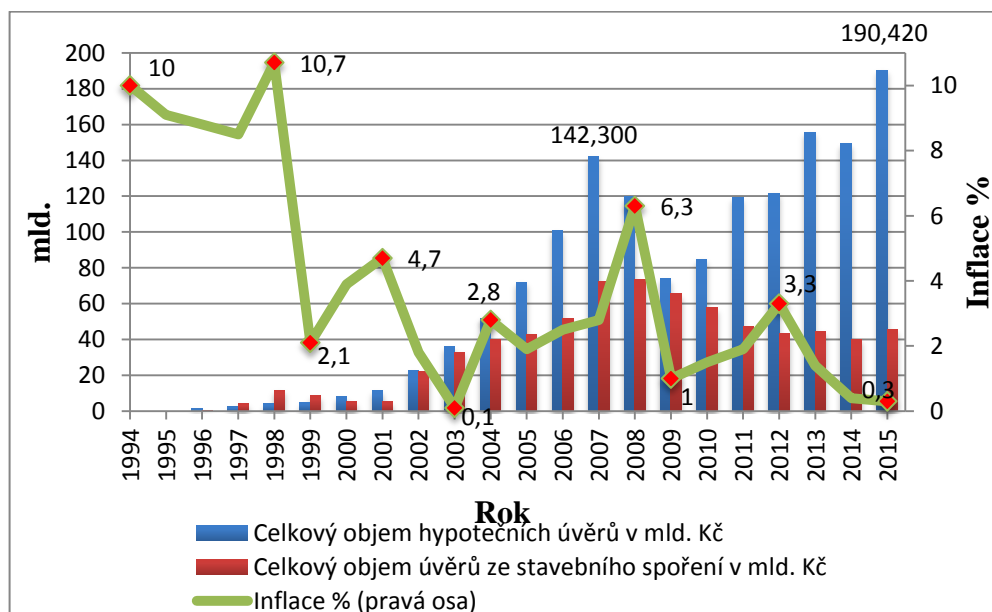
Cílem analýzy je vysvětlit, jak hodně a na jakých proměnných závisí objem poskytnutých úvěrů.

4.3.1 Identifikace faktorů

Inflace

Inflace je definována jako růst cenové hladiny v čase. Míra inflace je vyjádřena přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen. Změna průměrné cenové hladiny za posledních dvanáct měsíců proti dvanácti předchozím měsícům se uvádí v procentech.

Graf 55: Inflace %

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. [cit. 2016-11-18], vlastní zpracování

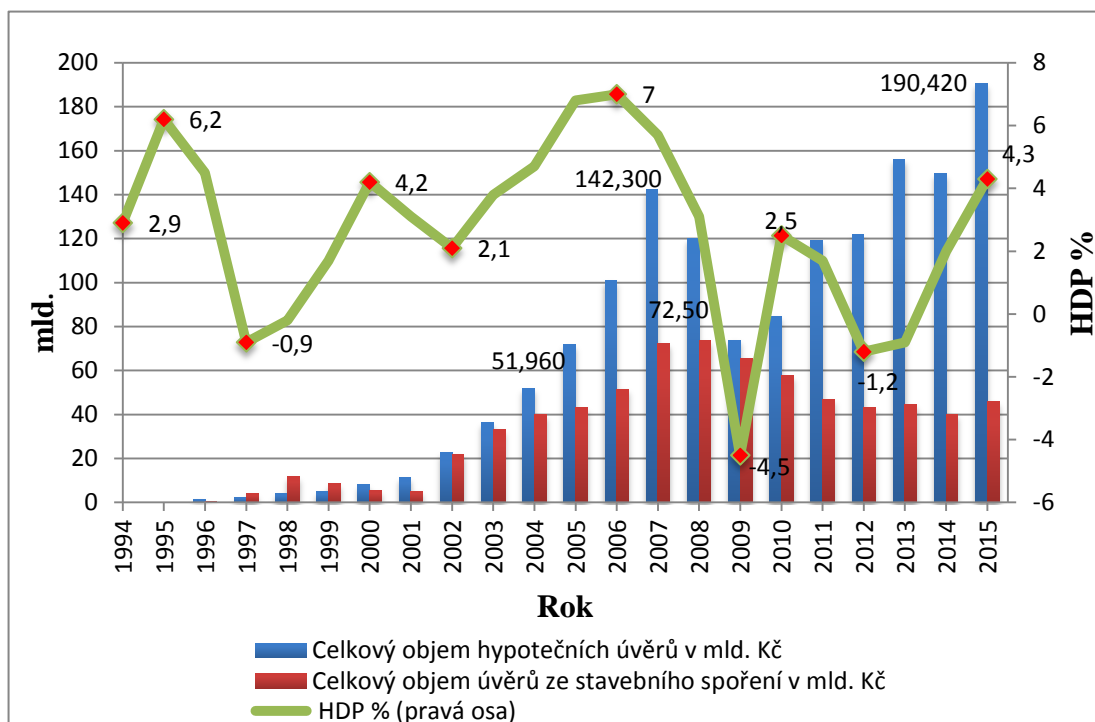
Míra inflace mezi roky 1994 až 1998 byla vyšší než 10 %, byla tedy na poměrně vysoké úrovni, Graf 55. Zadlužení domácností v tomto období je nízké.

Od roku 2000 se zadlužení začalo rapidně zvyšovat. Inflace se pohybovala pod 5 %. Zásah ČNB vedl ke stabilizaci inflace pod 3 %. Výjimkou bylo jednorozční vzednutí inflace v roce 2008, kdy činila 6,3 % a vzrostla více než o dvojnásobek hodnoty předešlého roku. Zadlužování domácností stagnovalo. Následoval prudký pokles inflace na 1 % v roce 2009. V roce 2012 vystoupala na 3,3 % a zadlužování domácností se začalo pozvolna zvyšovat. K opětovnému růstu ekonomiky a snížení inflace došlo v roce 2014. V roce 2015 činila inflace 0,3 %. Z hlediska dlouhodobého vývoje, jak je patrné z Grafu 55, může v budoucnu dojít i k jejímu neočekávanému nárůstu.

HDP

Hrubý domácí produkt je peněžní vyjádření celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v určitém období a na určitém území. Patří mezi klíčové ukazatele vývoje ekonomiky.

Graf 56: HDP %

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

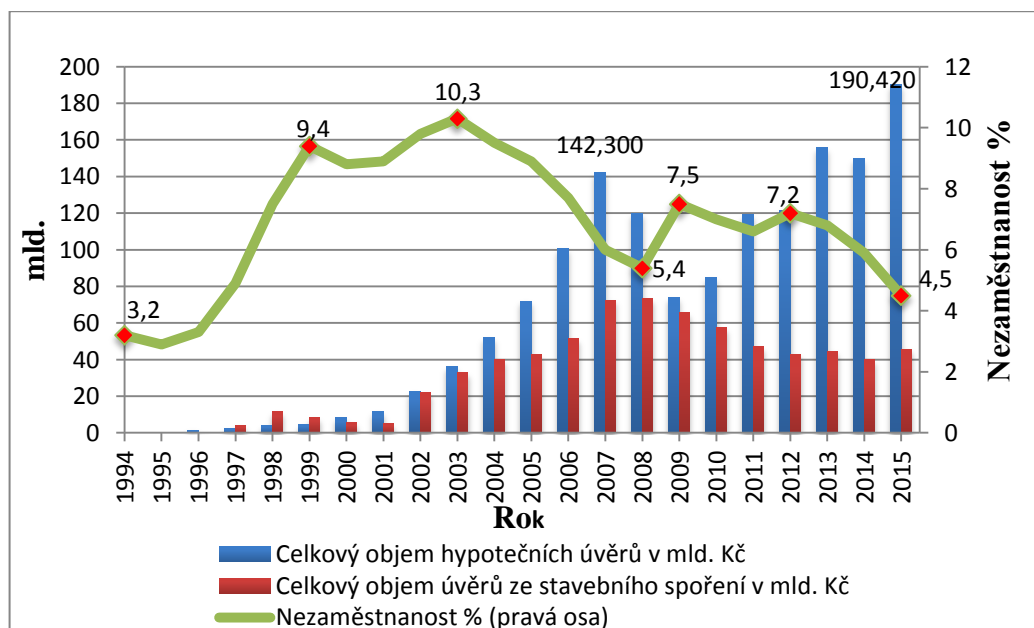
V roce 1991 došlo k 11 % propadu ekonomické aktivity v důsledku ztráty trhů bývalé RVHP a z toho plynula nutnost orientace na západní trhy. Přispěly tomu i počínající změny na mikroúrovni a neprodejná produkce skladem. Po čtyřech letech se podařilo obnovit ekonomický růst a přilákat zahraniční kapitál. V roce 1995 činil HDP 6,2 %, viz Graf 56.

Z důvodu změn měnové politiky došlo v roce 1997 k poklesu na -0,9 %. Obnovit ekonomický růst se podařilo až v roce 1999. Následovalo období růstu, který se přiblížil až k hranici 7 %. Zadlužení domácností bylo na nejvyšší úrovni, patrné z Grafu 56. V roce 2007 a zejména 2009 došlo k více než 4 % propadu ekonomické aktivity a k poklesu zadlužení v důsledku světové finanční krize. Nástupem dluhové krize v roce 2011 došlo k zpomalení ekonomického růstu. K oživení ekonomiky došlo až v roce 2014. V roce 2015 činil hrubý domácí produkt 4,3 %.

Nezaměstnanost

Míra nezaměstnanosti je počítána jako podíl počtu nezaměstnaných tj. počet neumístěných uchazečů o zaměstnání na úřadech práce k celkovému počtu pracovní síly, tj. počet zaměstnaných ve všech sektorech národního hospodářství. Míra se vyjadřuje v procentech.

Graf 57: Nezaměstnanost %

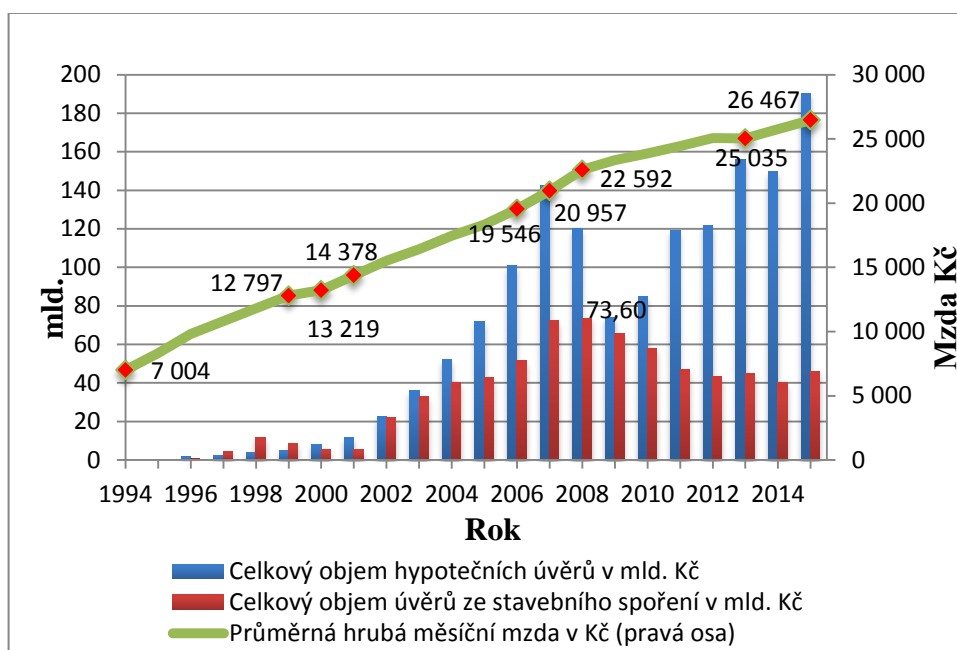
Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

V roce 1994 činila nezaměstnanost 3,2 %, viz Graf 57. Do roku 1999 se její výše ztrojnásobila. V období 1999 – 2003 se pohybovala kolem 10 %. Následovalo pětileté období poklesu nezaměstnanosti, které se zastavilo na 5,4 % v roce 2008 a růstu zadlužení. V tomto období byl největší ekonomický růst, nízká míra inflace a díky tomu také nejrychlejší nárůst zadluženosti. K nárůstu nezaměstnanosti na 7,5 % a poklesu zadluženosti došlo v souvislosti s finanční krizí. Od roku 2012 nezaměstnanost klesá, v roce 2015 představovala 4,5 %.

Mzdy

Průměrná hrubá měsíční mzda je podíl mzdových prostředků včetně příplatků za přesčas, odměny, náhrady mzdy atd. na počty zaměstnanců v národním hospodářství za měsíc. Výsledkem je průměrná hrubá nominální mzda na zaměstnance.

Graf 58: Průměrná hrubá měsíční mzda v Kč

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

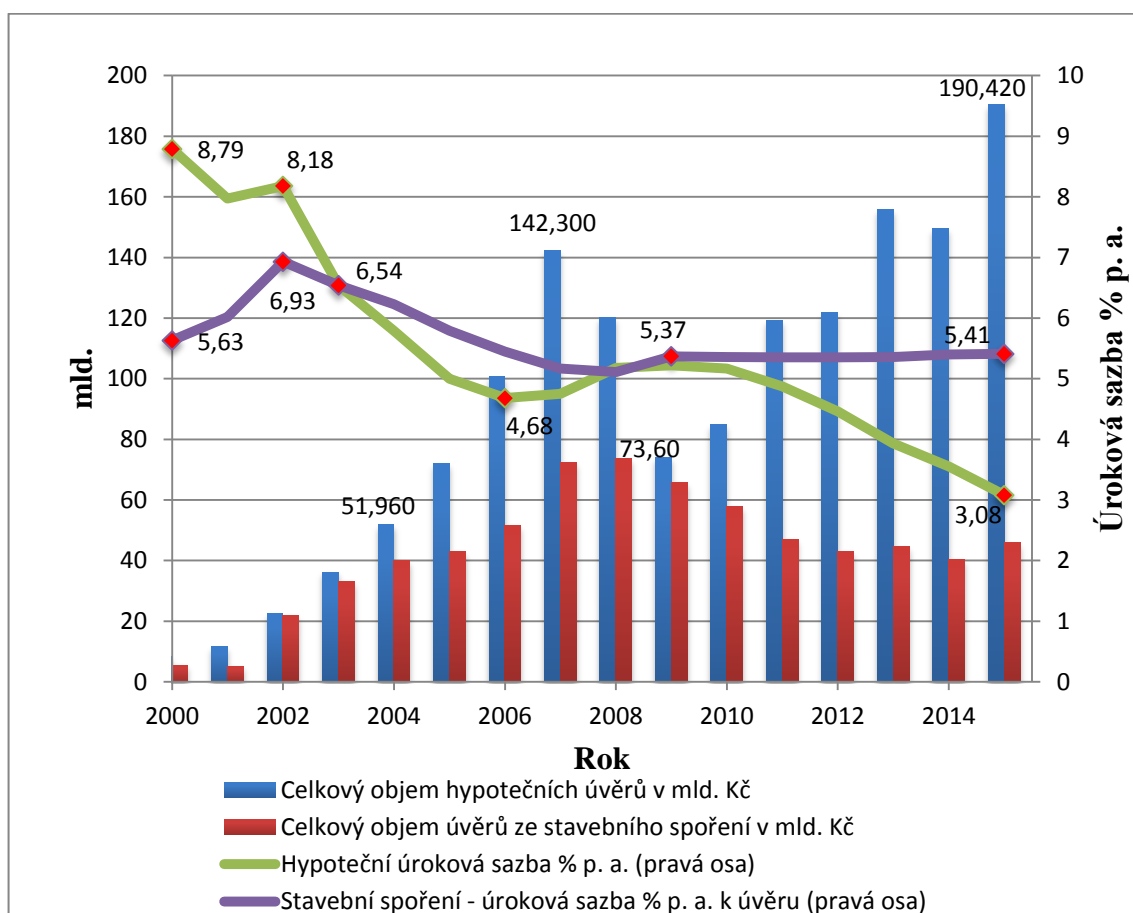
V roce 1994 byla průměrná měsíční hrubá mzda 7 004,- Kč. Do roku 2000 klesal meziroční přírůstek. Oproti roku 1999 činil 422,- Kč. V roce 2001 se skokově mzda navýšila o 1 159,- Kč oproti roku 2000 na 14 378,- Kč. Do roku 2004 byl průměrný roční nárůst hrubé mzdy 1061,- Kč. V roce 2005 došlo k nárůstu o 878,- Kč oproti roku 2004.

Od roku 2006 do roku 2008 byl nejvyšší nárůst hrubých mezd za celou dobu sledování, který činil 1 202,- Kč, 1 411,- Kč, 1635,-Kč. V důsledku finanční krize došlo k postupnému poklesu nárůstu mezd. V roce 2013 mzdy oproti roku 2012 dokonce klesly. Od 2014 mzdy rostou. V roce 2015 průměrná hrubá mzda činila 26 467,- Kč.

Úrokové sazby

Úrokové sazby jsou ovlivňovány Českou národní bankou. ČNB v rámci měnové politiky usměrňuje jejich vývoj. Cena peněz je faktor, který je ovlivňuje. Důležitou roli hraje repo sazba, tj. sazba za, kterou půjčuje centrální banka bankám. Od této sazby se odvíjí sazby úroků. Dalším faktorem, který ovlivňuje úrokovou sazbu, je bankovní marže, obchodní marže, riziková marže, kterou si banky stanovují samy.

Graf 59: Hypoteční úroková sazba p. a. a stavební spoření – úvěrová sazba % p. a.

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], *Statistiky: Stavebky.cz* [online]. [cit. 2016-11-18], vlastní zpracování

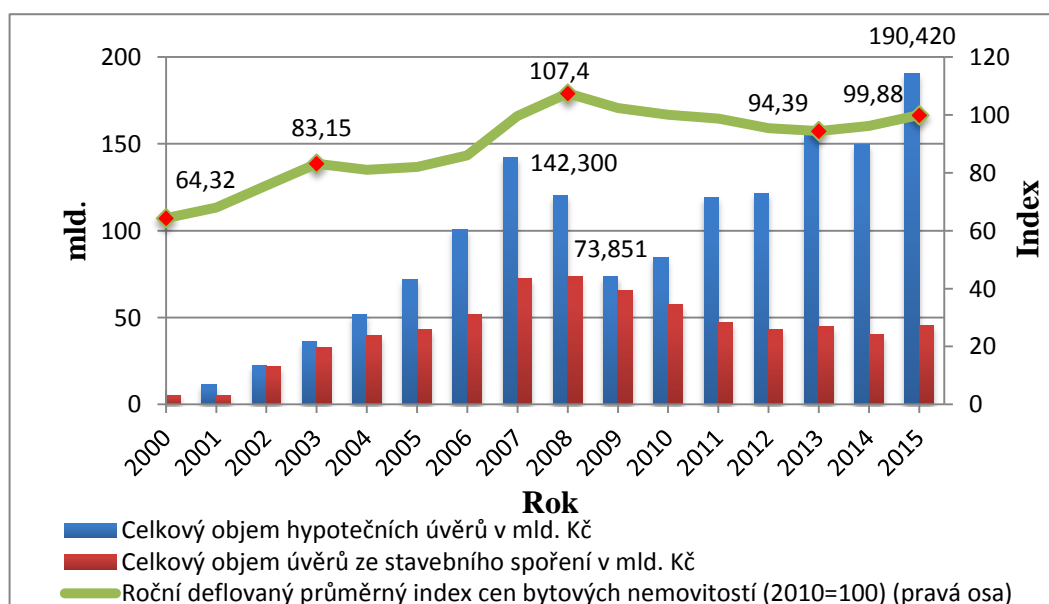
V roce 2000 činila hypoteční úroková sazba 8,79 % a úroková sazba ze stavebního spoření 5,63 %. Z Grafu 59 je patrné, že úroková sazba hypotečních úvěrů byla vyšší, tudíž bylo výhodnější uzavírat úvěry u stavebního spoření. V roce 2003 se hypoteční úroková sazba dostala na stejnou výši 6,54 %, jako úroky ze stavebního spoření. Od tohoto roku byly na nižší úrovni. V roce 2006 se dostaly na hranici 4,68 %. Hospodářská krize způsobila nárůst hypotečních úrokových sazeb na 5,22 %. A od roku 2009 se úroky ze stavebního spoření drží na hladině kolem 5 %, hypoteční úroková sazba klesala až na současných 3,08 %.

Index bytových nemovitostí

Deflovaný index cen bytových nemovitostí je poměr mezi indexem cen bytových nemovitostí a deflátorem národních účtů pro domácnosti a institucí sloužící domácnostem. Ukazatel měří inflaci na trhu bytových nemovitostí k růstu cen v konečné spotřebě. Zachycuje změny cen bytů, rodinných domů, řadových domů atd., nových i stávajících. Pro přepočítání indexu byl použit jako základ rok 2010.

Z Grafu 60 je patrné, že v roce 2000 byl index ohodnocen 64,32. Až do roku 2008 index stoupal. To znamená, že nemovitosti postupně zdražovaly. Následoval pokles do roku 2013 na hodnotu 94,39. V roce 2015 se index bytů ustálil na hodnotě 99,88.

Graf 60: Deflovaný roční průměrný index cen bytových nemovitostí (2010 = 100)

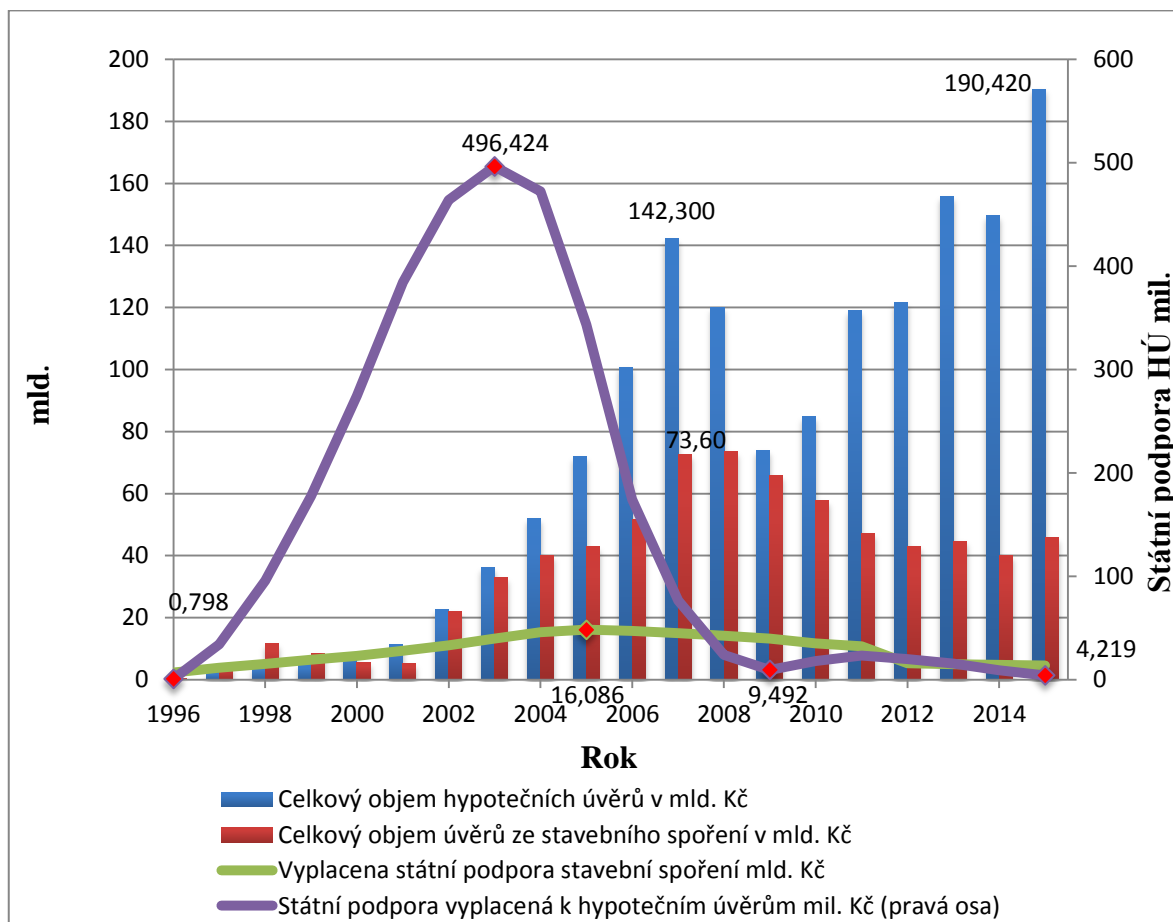

Zdroj: Eurostat [online]. [cit. 2016-11-15], vlastní zpracování

Vyplacené státní podpory

Vyplacená podpora stavebních spoření v roce 1996 činila 2,309 mld. Kč. V roce 2005 kulminovala na 16,086 mld. Kč. Z důvodu zpřísnění podmínek stavebního spoření podpora klesla až na současných 4,562 mld. Kč, viz Graf 61.

Graf 61: Vyplacená státní podpora – stavební spoření mld. Kč a státní podpora vyplacená k hypotečním úvěrům mil. Kč

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], *Statistiky: Stavebky.cz* [online]. [cit. 2016-11-18], *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. [cit. 2017-03-23], vlastní zpracování

Státní podpora k hypotečním úvěrům v roce 1996 byla 0,798 mil. Kč. V roce 2003 se vyplatila dosud největší částka 496,424 mil. Kč. Následně se snižovala v důsledku změny legislativy a v roce 2015 činila podpora 4,219 mil. Kč, viz Graf 61.

4.3.2 Simultánní model

Ekonometrická analýza byla provedena s pomocí programu MS Excel. Analýzou byla testována platnost hypotézy o závislosti objemu hypotečních úvěru a úvěrů ze stavebního spoření na proměnných. Hladina významnosti byla stanovena na 0,05. Tabulka 45, Příloha 4 obsahuje makroekonomické proměnné, které byly analyzované v kapitole 4.3.1, a jež budou použité v modelu.

Teoretická východiska modelu

Inflace – čím vyšší inflace, tím nižší kupní síla obyvatel a dochází ke snížení hodnoty peněz. Lidé budou chtít investovat do něčeho, co si uchová svoji hodnotu, a budou pořizovat nemovitosti.

Mzdy – rostoucí mzdy mají vliv na zájmu obyvatelstva vlastnit nemovitost a tím se zvyšuje objem úvěrů.

HDP – rostoucí HDP signalizuje větší výkonnost ekonomiky, ekonomice se daří dobře. Zvyšují se mzdy a životní úroveň a tím je větší poptávka po bydlení.

Nezaměstnanost – dle ekonomické teorie je ukazatel nezaměstnanosti záporný, tzn., při vyšší míře nezaměstnanosti dojde ke snížení objemu poskytnutých úvěrů.

Úrokové sazby – čím nižší úrokové sazby budou, tím budou mít obyvatelé větší tendenci žádat o nové hypoteční úvěry nebo úvěry ze stavebního spoření.

Vyplacené státní podpory – model obsahuje výši vyplacené státní podpory pro stavební spoření a hypoteční úvěr, čím vyšší státní podpora, tím vyšší objem úvěrů.

Index bytů – index cen bytových nemovitostí, které rovněž mohou ovlivnit objem úvěrů. Čím nižší cena bytů, tím vyšší poptávka po úvěrech z důvodu atraktivnosti vlastního bydlení.

Deklarace proměnných

Endogenní proměnná (vysvětlovaná)

y_1 – celkový objem poskytnutých hypotečních úvěrů v mld. Kč

y_2 – celkový objem úvěrů ze stavebního spoření v mld. Kč

Predeterminované proměnné (vysvětlující)

x_1 – jednotkový vektor – konstanta

x_2 – míra inflace v %

x_3 – průměrná hrubá měsíční mzda v tisících Kč

x_4 – vývoj HDP meziročně %

x_5 – míra nezaměstnanosti v %

x_6 – hypoteční úroková sazba v % p. a.

x_7 – vyplacená státní podpora stavebního spoření (mld. Kč)

x_8 – vyplacená státní podpora k hypotečním úvěrům v (mil. Kč)

x_9 – stavební spoření – úvěrová sazba v % p. a.

x_{10} – roční deflovaný průměrný index cen bytových nemovitostí (2010=100)

Stochastické proměnné (náhodné)

u_1 – náhodná složka

u_2 – náhodná složka

Formulace ekonomického modelu

$$y_1 = fce(y_2, x_1, x_4, x_5, x_6, x_9)$$

$$y_2 = fce(y_1, x_1, x_2, x_3, x_7, x_9, x_{10})$$

Formulace lineárního ekonometrického modelu

$$\beta_{11}y_{1t} = \beta_{12}y_{2t} + \gamma_{11}x_{1t} + \gamma_{14}x_{4t} + \gamma_{15}x_{5t} + \gamma_{16}x_{6t} + \gamma_{19}x_{9t} + u_{1t}$$

$$\beta_{22}y_{2t} = \beta_{21}y_{1t} + \gamma_{21}x_{1t} + \gamma_{22}x_{2t} + \gamma_{23}x_{3t} + \gamma_{27}x_{7t} + \gamma_{29}x_9 + \gamma_{210}x_{10t} + u_{2t}$$

Podkladová data

Podkladová základna, viz Tabulka 45, Příloha 4, byla získána z webových stránek České národní banky, Statistického úřadu, Eurostatu a Stavebky.cz. Bylo využito celkem 16 pozorování v rozmezí od roku 2000 do 2015. V modelu jsou použity roční časové řady.

Identifikace modelu

$$k^{**} \geq g^* - 1$$

1. rovnice	$5 > 2 - 1$	rovnice je přeidentifikovaná
2. rovnice	$4 > 2 - 1$	rovnice je přeidentifikovaná

Korelační matice

Korelační matice slouží k posouzení multikolinearity tj. těsnosti závislosti mezi definovanými proměnnými. Vysoká multikolinearita párových koeficientů nastává, jestliže dosahuje hodnotu 0,8 a více. Vysoká korelace zhoršuje výsledky simultánního modelu, snižuje přesnost odhadů a zvyšuje standardní chyby. Vysoký korelační koeficient také zvyšuje pravděpodobnost, že model může být shledán jako nevýznamný.

Z Tabulky 46, Přílohy 4 je patrná vysoká míra korelačního koeficientu mezi proměnnými – označeny červeně. Na základě těchto zjištění je nutné model vyladit vyřazením proměnných z modelu. Volba, kterou proměnnou vyřadit, byla provedena pomocí testování významnosti strukturálních parametrů, t-test, viz Tabulka 47 a 50. Na základě zjištění nevýznamnosti proměnných v modelu a korelačních vazeb byly vyřazeny proměnné a dopočítán model následovně.

1. rovnice

Z první rovnice bude postupně vyjímána proměnná, dokud se y_2 neuchytí a to v pořadí x_4 – HDP a x_8 – státní podpora k hypotečním úvěrům, viz Tabulka 47.

Tabulka 47. Testovací kritérium t-test 1. rovnice

	β_{12}	γ_{11}	γ_{14}	γ_{15}	γ_{16}	γ_{18}
S_{bi}	0,271692051	46,3580731	1,752894496	6,548970837	3,819901143	0,062725744
Abs par	0,256853338	366,256792	0,653616014	19,71340218	22,3776999	0,049475092
t-hodnota	0,945384075	7,90060431	0,372878126	3,01015269	5,858188227	0,788752584
t_{0,05}	2,633766916	2,63376692	2,633766916	2,633766916	2,633766916	2,633766916
95%	N	P	N	P	P	N

Zdroj: vlastní zpracování

Pro odhad strukturálních parametrů byla použita dvojstupňová metoda nejmenších čtverců, Tabulka 48.

Tabulka 48: Odhad strukturálních parametrů 1. rovnice

β_{12}	-0,342541838
γ_{11}	343,8360102
γ_{15}	-15,33116732
γ_{16}	-22,39438685

Zdroj: vlastní zpracování

$$y_1 = -0,343y_2 \text{ obj. úvěrů SS} + 343,836x_1 - 15,331x_5 \text{ nezaměst.} - 22,394x_6 \text{ saba HÚ}$$

Z první rovnice vyplývá, že zvýší-li se objem úvěrů ze stavebního spoření o 1 mld. Kč, tak se objem hypotečních úvěrů sníží o 0,343 mld. Kč. Parametr x_1 představuje konstantu. Rovněž lze z rovnice odvodit, že zvýší-li se o 1 % nezaměstnanost, tak se sníží objem hypotečních úvěrů o 15,331 mld. Kč a zvýší-li se o 1 % p. a. úroková sazba hypotečního úvěru, sníží se objem hypotečních úvěrů o 22,394 mld. Kč. O závislostech první rovnice lze říci, že nezaměstnanost a úroková sazba p. a. ovlivňuje objem hypotečních úvěrů.

Pro posouzení statistické významnosti strukturálních parametrů byl použit t-test. Nulová hypotéza říká, že strukturální parametry jsou statisticky nevýznamné a alternativní hypotéza říká, že jsou statisticky významné. Pokud je vypočtená t-hodnota větší než tabulková, je parametr statisticky významný a nulová hypotéza se zamítá, v opačném případě je nulová hypotéza potvrzená. Hladina významnosti byla stanovena na 95 %, Tabulka 49.

Tabulka 49: Upravená tabulka testovací kritérium t-test 1. rovnice

	β_{12}	γ_{11}	γ_{15}	γ_{16}
S_{bi}	0,255958845	29,76336	3,207789	3,624331
Abs par	0,342541838	343,836	15,33117	22,39439
t-hodnota	1,338269197	11,55233	4,779356	6,178903
t_{0,05}	2,560032959	2,560033	2,560033	2,560033
95%	N	P	P	P

Zdroj: vlastní zpracování

Testované parametry se ukázaly jako statisticky významné, s výjimkou parametru y_2 . Výsledek ukazuje, že se může jednat o nevhodnou strukturu dat, nebo že oba systémy na sebe nepůsobí, případně se ovlivňují neprůkazně.

Hodnota koeficientu vícenásobné determinace pro 1. rovnici je 97,5 %. Korigovaný koeficient vícenásobné determinace je 96,88 %.

2. rovnice

Z druhé rovnice bude přednostně vyloučeno x_{10} – index bytů, viz Tabulka 50. Proměnná je sice průkazná, ale z redukovaného tvaru je patrné, že působí na oba modely různě, což by cenový index dle ekonomické teorie neměl. Následně budou vyloučeny postupně x_2 – inflace, x_3 – průměrná hrubá měsíční mzda a x_9 – úroková sazba stavebního spoření, dokud se y_1 neuchytí.

Tabulka 50: Testovací kritérium t-test 2. rovnice

	β_{21}	γ_{11}	γ_{12}	γ_{13}	γ_{17}	γ_{19}	γ_{110}
S_{bi}	0,04967	31,50056	0,91889	1,20699	0,45874	3,85075	0,31044
Abs par	0,06791	56,66435	0,31518	0,90935	1,92098	4,73690	1,33072
t-hodnota	1,36740	1,79884	0,34301	0,75340	4,18748	1,23012	4,28658
t_{0,05}	2,68501	2,68501	2,68501	2,68501	2,68501	2,68501	2,68501
95%	N	N	N	N	P	N	P

Zdroj: vlastní zpracování

Pro odhad strukturálních parametrů byla použita dvojstupňová metoda nejmenších čtverců, Tabulka 51.

Tabulka 51: Odhad strukturálních parametrů 2. rovnice

β_{21}	0,32245953
γ_{11}	-21,33061191
γ_{17}	3,240831359

Zdroj: vlastní zpracování

$$y_2 = 0,322y_1 \text{ objem HÚ} - 21,331x_1 + 3,241x_7 \text{ státní podpora SS}$$

Z druhé rovnice vyplývá, že zvýší-li se objem hypotečních úvěrů o 1 mld. Kč, tak se objem úvěrů ze stavebního spoření zvýší o 0,322 mld. Kč, což neodpovídá ekonomické teorii. Parametr x_1 představuje konstantu. Rovněž lze z rovnice odvodit, že zvýší-li se o 1 mld. Kč státní podpora stavebního spoření, tak se zvýší objem úvěrů ze stavebního spoření o 3,241 mld. Kč.

Pro posouzení statistické významnosti strukturálních parametrů byl použit t-test, Tabulka 52. Nulová hypotéza říká, že strukturální parametry jsou statisticky nevýznamné a alternativní hypotéza říká, že jsou statisticky významné. Pokud je vyčíslená t-hodnota větší než tabulková hodnota, je parametr statisticky průkazný (významný) a nulová hypotéza se zamítá, v opačném případě je neprůkazný (nevýznamný). Hladina významnosti byla stanovena na 95 %.

Tabulka 52: Upravená tabulka testovací kritérium t-test 2. Rovnice

	β_{21}	γ_{11}	γ_{17}
S_{bi}	0,06196	12,30108	0,79644
Abs par	0,32246	21,33061	3,24083
t-hodnota	5,20420	1,73404	4,06914
t0,05	2,53264	2,53264	2,53264
95%	P	N	P

Zdroj: vlastní zpracování

Testované parametry se ukázaly jako statisticky významné, s výjimkou parametru x_1 . Výsledek ukazuje, že se může jednat o nevhodnou strukturu dat.

Hodnota koeficientu vícenásobné determinace 2. rovnice je 82,7 %. Korigovaný koeficient vícenásobné determinace je 80,082 %.

Redukovaný tvar modelu

V redukovaném tvaru jsou na pravé straně rovnice pouze proměnné predeterminované. Pro převod do redukovaného tvaru byla použita matice M dle vzorce:

$$M(\Pi) = -(B^{-1})x \Gamma.$$

Po přepsání matice multiplikátorů do rovnic byl získán redukováný model ve tvaru:

$$y_1 = 316,215 x_1 - 13,806x_5 - 20,167x_6 - 0,999x_7$$

$$y_2 = 80,634x_1 - 4,451x_5 - 6,503x_6 + 2,918x_7 .$$

V první rovnici je první parametr konstanta. Pokud poroste nezaměstnanost o 1 %, tak se sníží objem hypotečních úvěrů o 13,806 mld. Kč. Zvýší-li se úroková sazba hypotečních úvěrů o 1 % p. a., tak se sníží objem hypotečních úvěrů o 20,167 mld. Kč. Zvýší-li se státní podpora stavebního spoření o 1 mld. Kč, tak se sníží objem hypotečních úvěrů o 0,999 mld. Kč.

V druhé rovnici je na prvním místě konstanta. Zvýší-li se nezaměstnanost o 1 %, tak se sníží objem úvěrů ze stavebního spoření o 4,451 mld. Kč. Zvýší-li se úroková sazba k hypotečním úvěrům o 1 % p. a., tak se sníží objem úvěrů ze stavebního spoření o 6,503 mld. Kč. Zvýší-li se státní podpora ke stavebnímu spoření o 1 mld. Kč, tak se zvýší objem úvěrů ze stavebního spoření o 2,918 mld. Kč.

Komentář: Nejprve byl sestaven model, který vycházel z předpokladů poptávky po úvěrech, která závisí na inflaci, průměrné hrubé mzdě, HDP, nezaměstnanosti, hypoteční úrokové sazbě a úrokové sazbě k úvěrům ze stavebního spoření, státní podpoře ke stavebnímu spoření a hypotečním úvěrům a indexu cen bytových nemovitostí.

Průběžný výpočet ukázal, že model nebyl zvolen vhodně. Při výpočtu byla prokázána multikolinearita. Byl proveden pokus o nápravu modelu vypuštěním nevýznamných proměnných. Dle dalších výpočtů byla prokázána statistická nevýznamnost závislosti rovnic a parametrů. Jelikož byl proveden pokus o nápravu, nebyl model dále upravován.

Z důvodu malého množství exogenních proměnných a nekvalitních výsledků není vhodné model zobecnit a odvozovat z něj vývoj do budoucna.

5 Zhodnocení výsledků

Zhodnocení analýzy zadlužení obyvatel ČR

Z analýzy zadlužení obyvatel České republiky vyplývá, že dluh domácností vůči hrubému disponibilnímu důchodu v roce 2015 činil 59,40 %, podíl dluhu domácností k finančním aktivům 28,60 % a podíl dluhu domácností na HDP 32,90 %. Míra zadlužení domácností v mezinárodním porovnání, i přes výrazný nárůst, se nejeví jako vážný problém ve srovnání se zeměmi Eurozóny (EA19), které dosáhly 94,1 % zadlužení.

Objem zadlužení v roce 1990 představoval 31,75 mld. Kč. Vývoj úvěrů byl brzděn především poměrně vysokou nezaměstnaností, vysokou inflací, která představovala dvojciferné číslo (více jak 10 %), a tedy i vysokými úrokovými sazbami. Nedůvěra v zadlužování, nedostatečná nabídka bankovních produktů a neochota bank půjčovat drobným klientům nepřiměly domácnosti k půjčování peněz. Z hlediska vkladů jsou zřetelné roční pětinné růsty vkladů. V porovnání s přijatými úvěry vklady rostou, ale daleko pomaleji.

K růstovému zlomu zadlužení českých domácností došlo přibližně v polovině roku 2000. Úvěrový zlom dosáhl výše 120 209 mil. Kč. Tempo růstu zadlužení se pohybovalo v průměru 31,7 % ročně, které setrvalo až do plného propuknutí finanční krize. Hlavní fáze zadlužení připadá na období 2004 – 2007. Příčinou masivního zadlužení byl příznivý vývoji hrubého domácího produktu kolem 7 %, čímž bylo ovlivňováno spotřební chování domácností, růst disponibilního důchodu, ale také nízká inflace, uvolnění trhu s bydlením, nízké úrokové sazby z úvěrů a vkladů.

Od roku 2009 se tempo růstu zadlužování začalo snižovat v důsledku finanční krize, ale i přesto se domácnosti dál zadlužovaly. Po stagnaci se koncem tohoto roku dostala ekonomika do recese. Hrubý domácí produkt znamenal pokles na hranici -4,5 %, způsobený omezením exportu. Některé firmy se dostávaly do existenčních problémů. Spotřeba domácností začala v polovině roku klesat v důsledku zvyšující se nezaměstnanosti a zpomalení růstu mezd. Finanční krize a pokles ekonomiky se projevil v prudkém snížení meziročního tempa růstu úvěrů na 7,15 %, ale i přesto zadlužení domácností stoupl až na 939 520,9 mil. Kč. Některé domácnosti měly problém se splácením úvěrů a začaly je pokrývat novými úvěry.

Objem vkladů domácností ke konci období byl na mírném vzestupu z důvodu přetrvávajících obav z finanční krize. Nejvíce klienti preferovali vklady na běžných účtech. V rámci oživení ekonomiky přistoupila ČNB od roku 2013 ke snížení základní úrokové sazby až k technické nulové úrovni 0,05 % a k intervenci na devizovém trhu, aby zabránila přílišnému posílení koruny. Tato opatření trvají doposud.

Obyvatelé jako hlavní důvod k uzavření úvěru uvádějí pořízení vlastního bydlení a proto převládají hypoteční úvěry. V roce 2015 se české domácnosti zadlužily nejčastěji úvěry dlouhodobými (nad 5 let), který činily objem 1 758 706 mil. Kč. Na bydlení připadá 977 995,1 mil. Kč, z toho 866 784,9 mil. Kč na hypoteční úvěry, 25 329,6 mil. Kč na standardní úvěry ze stavebního spoření, 51 667,8 mil. Kč na překlenovací úvěry a 27 673 mil. Kč tvoří spotřební úvěry.

Tempo zadlužení se až do roku 2015, které v tomto roce představovalo zadlužení 1 319 007,1 mil. Kč, pohybovalo v průměru kolem 5 %. Ke konci roku 2016 dosáhly úvěry domácnostem celkově 1 405,5 mld. Kč.

Zhodnocení celkové analýzy dotazníku finanční gramotnosti a zadlužení bez ohledu na vzdělání

Z dotazníkového šetření finanční gramotnosti a zadluženosti vyplývá, že sami respondenti se ohodnotili průměrnou známkou 2,57.

Příjmy a výdaje domácnosti sleduje 59,24 % dotázaných, přičemž 72,83 % respondentů plánuje větší výdaje. Svou finanční situaci sleduje 55,43 % respondentů dříve, než si něco koupí, uvážlivě zvažují, zda si to můžou dovolit. Své závazky platí včas 90,22 % dotázaných respondentů. Více jak 69,02 % dotázaných tvrdí, že ví, co znamená zkratka RPSN. Co je skutečný význam zkratky RPSN z výběru možností správně odpovědělo 39,67 %, přitom 24,46 % neví a 23,37 % odpovědělo „Kolik zaplatí navíc“. Jaké úroky znamená zkratka p. m. a p. a. dokázalo zodpovědět pouze 53,80 %.

Zkušenost s úvěry (půjčkou, hypotékou...) má 62,50 % respondentů, 37,50 % respondentů je nikdy nemělo. 56,52 % dotázaných úvěr uzavřelo na bydlení. Výše úvěru se pro 36,52 % dotázaných pohybuje nad 1 000 001,- Kč, pro 24,35 % v rozmezí 100 001 – 500 000,- Kč. Měsíční splátku v rozmezí 5 001 – 10 000,- uvedlo 59,13 % dotázaných a 26,09 % respondentů platí méně než 5 000,- Kč měsíčně. Délku úvěru uzavřelo 51,30 % respondentů nejčastěji mezi 11 – 20 lety a 19,13 % dotázaných na 6 – 10 let.

Důležitým kritériem při výběru úvěru je pro 28,93 % úrok. Výše měsíční splátky je důležitá pro 27,42 % respondentů. Podmínky úvěrového produktu 69,57 % dotázaných zná. Výše úrokové sazby je známá 65,22 % dotázaných. V případě řešení problému se splácením 46,96 % respondentů uvedlo, že se snaží takové situaci předejít a pokud problém nastane, 31,30 % dotázaných uvedlo, že informují svého věřitele a dohodnou se na dalším postupu splácení, 13,04 % respondentů zaplatí splátku později. Pojištění pro nenadále situace má 56,52 % dotázaných.

Ti, co neměli zkušenosti s úvěrem (půjčkou, hypotékou...), přesto v 37,68 % uvedli, že by byli ochotni si jej vzít. 76,92 % z nich by úvěr použilo na bydlení. V této skupině respondentů by se 46,15 % zadlužilo částkou vyšší než 1 500 000,- Kč. Celkem 42,31 % respondentů by bylo ochotno splácet 10 001 – 15 000,- Kč, v délce 11 – 20 let. Nejdůležitějším kritériem při výběru úvěru je pro 32,14 % úrok a pro 23,21 % dotázaných výše měsíční splátky.

Zhodnocení analýzy finanční gramotnosti a zadlužení s ohledem na vzdělání

Z analýzy vyplývá zjištění, že vysokoškolsky vzdělaní respondenti oznámkovali svou finanční gramotnost průměrnou známkou 2,2, středoškolsky vzdělaní s maturitou známkou 2,7 a vyučení v oboru známkou 3,4. Na základě hodnocení se ukazuje, že čím nižší vzdělání, tím kritičtější sebehodnocení.

Příjmy a výdaje sleduje 43,24 % vysokoškolsky vzdělaných, 68,18 % středoškolsky s maturitou a 77,27 % vyučených v oboru, což může být ovlivněno výší měsíčního příjmu. Větší výdaje domácnosti plánuje 68,92 % vysokoškoláků, 78,41 % středoškoláků a 63,64 % odborně vyučených. Testování závislosti mezi dosaženým vzděláním a obezřetností v nakupování prokázalo statisticky významnou závislost mezi těmito proměnnými, nulová hypotéza je zamítnuta. Své závazky platí více jak 90 % vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaných, odborně vyučených pouze 63,64 % dotázaných.

Co znamená zkratka RPSN ví 72,97 % vysokoškoláků, 69,32 % středoškoláků a 54,5 % odborně vyučených. Co je opravdu její význam, ví 59,46 % vysokoškolských, 28,41 % středoškolských a 18,18 % odborně vyučených respondentů.

Přitom 45,45 % vyučených v oboru a 36,36 % středoškoláku uvedlo, že neví, co zkratka znamená.

Testování závislosti prokázalo, že existuje statisticky významná závislost, dokonce středního charakteru, mezi dosaženým vzděláním a znalostí zkratky p. m. a p. a.

Zkušenosti s úvěrem (půjčkou, hypotékou...) má 71,62 % vysokoškolských, 55,68 % středoškolských, 59,09 % odborně vyučených respondentů. Testování závislosti neprokázalo statisticky významnou závislost mezi dosaženým vzděláním a zkušeností s úvěry. Úvěry si pořizuje 64,15 % vysokoškolsky, 48,98 % středoškolsky a 53,85 % odborně vyučených respondentů a to především na bydlení. Mimo toho 11,32 % vysokoškoláku a 20,41 % středoškoláku úvěr použije ke koupi automobilu nebo na vybavení domácnosti, 30 % odborně vyučených. Výši úvěru volí 43,40 % vysokoškoláku a 34,69 % středoškoláků vyšší než 1 00 001,- Kč. 38,46 % odborně vyučených upřednostňuje úvěry do výše 50 000,- Kč. Měsíčně 66,04 % vysokoškolsky vzdělaných a 61,22 % středoškolsky vzdělaných splácí 5 001 – 10 000,- Kč.

Výše měsíční splátky úvěru u 61,54 % odborně vyučených je do 5 000,- Kč. Délku zadlužení volí 60,38 % vysokoškolských respondentů a 51,02 % středoškolských mezi 11 – 20 lety. Odborně vyučení v 38,46 % preferují délku mezi 1 – 5 lety. Při rozhodování, který úvěr je nejvhodnější, je pro 31,36 % vysokoškolsky vzdělaných a pro 33,98 % středoškolsky vzdělaných úrok. Pro 37,04 % odborně vyučených je to výše měsíční splátky. Ve všech posuzovaných typech vzdělání tvrdí shodně více jak 63 % respondentů, že zná podmínky a sankce svého úvěrového produktu. Testování statistické závislosti prokázalo, že existuje závislost mezi dosaženým vzděláním a znalostí úrokové sazby, kterou lze však hodnotit jako velmi slabou. Současně s úvěrem má pojištění 47,17 % vysokoškoláků, 63,27 % středoškoláků a 69,23 % odborně vyučených.

Respondenti, kteří nejsou dosud zadlužení, jsou ochotni se zadlužit v počtu 52,38 % vysokoškolsky vzdělaných, 35,90 % středoškolsky vzdělaných a 11 % odborně vyučených. Úvěr by 80 % respondentů shodně použilo na bydlení, 81,82 % vysokoškoláku by se zadlužilo úvěrem nad 1 500 000,- Kč a měsíčně by spláceli až 15 000,- Kč v rozmezí 11 – 20 let. Středoškoláci by se zadlužili úvěrem ve výši 500 001 – 1 500 000,- Kč, s měsíční splátkou do 5 000,- Kč na 6 – 10 let.

Důležitým kritériem při výběru úvěru je pro vysokoškolsky vzdělané úrok a RPSN, pro středoškolsky vzdělané je to úrok a výše měsíční splátky.

Zhodnocení ekonometrické analýzy

Simultánní model vykazoval silnou multikolinearitu. V souvislosti s odladěním modelu byly vyloučeny ty proměnné, které byly na základě testování významnosti vyhodnoceny jako neprůkazné. Z propočtu simultánního modelu vyplynulo, že s takto nadefinovanými proměnnými a s takto zvolenou časovou řadou je model jako celek neprůkazný. Úvěry ze stavebního spoření slouží především jako doplněk k hypotečním úvěrům. Je to způsobeno změnou podmínek v uzavírání stavebního spoření a vyšší úrokovou sazbou k úvěrům ze stavebního spoření. Lze usuzovat, že tyto úvěry volí klienti, kteří si chtějí půjčit menší částku a na méně let.

Objem hypotečních úvěrů je ovlivňován nezaměstnaností a úrokovými sazbami. Rovněž lze z redukované rovnice odvodit, že zvýší-li se o 1 % nezaměstnanost, tak se sníží objem hypotečních úvěrů o 13,806 mld. Kč a zvýší-li se o 1 % p. a. úroková sazba hypotečního úvěru, sníží se objem hypotečních úvěrů o 20,167 mld. Kč. Čím vyšší je nezaměstnanost, tím nižší je objem HÚ. Čím vyšší je úroková sazba, tím nižší je objem HÚ. Ostatní faktory byly vyhodnoceny jako nevýznamné.

Objem úvěrů ze stavebního spoření je průkazně ovlivňován výší státní podpory ke stavebnímu spoření. Rovněž lze z redukované rovnice odvodit, že zvýší-li se o 1 mld. Kč státní podpora stavebního spoření, tak se zvýší objem úvěrů ze stavebního spoření o 2,918 mld. Kč. Čím vyšší je státní podpora, tím větší je objem úvěrů ze stavebního spoření. Ostatní faktory byly vyhodnoceny jako neprůkazné.

6 Závěr

Z analýzy zadlužení obyvatel České republiky vyplývá zjištění, že se chování českých domácností mění v souvislosti s přechodem centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní.

V roce 1990 činil dluh českých domácností 31,75 mld. Kč. Zadlužování bylo brzděno vysokými úrokovými sazbami, inflací nad 10 %, nezaměstnaností a celkovou nedůvěrou v zadlužování. Úvěrový zlom nastal v roce 2000, přičemž hlavní fáze zadlužení připadá na období mezi 2004 – 2007. Tempo růstu se pohybovalo nad 30 %.

V důsledku finanční krize, která se projevila v České republice se zpožděním, dochází od roku 2009 k poklesu HDP na hranici -4,5 % a inflace na 1 % a následně k poklesu tempa zadlužení na 7,15 %. K opětovnému nastartování ekonomiky došlo roku 2013, kdy ČNB snížila úrokové sazby až na technickou sazbu 0,05 % a přistoupila k intervenci české koruny vůči euru. V roce 2015 tempo zadlužení dosáhlo 5 % a výše zadlužení domácností dosáhla částky 1 319 007,1 mil. Kč.

Z analýzy také vyplynulo, že se v roce 2015 české domácnosti zadlužily především úvěry dlouhodobými (nad 5 let), který činily objem 1 758 706 mil. Kč. Přitom 977 995,1 mil. Kč připadá na bydlení, z toho na hypoteční úvěry suma 866 784,9 mil. Kč.

Příjmy a výdaje sleduje více jak polovina dotázaných, více jak 70 % plánuje větší výdaje domácnosti. 55 % domácností nakupuje s rozmyslem. Šetření zkoumalo závislost mezi dosaženým vzděláním a obezřetností v nakupování a prokázalo závislost na výši dosaženého vzdělání. Čím vyšší je vzdělání, tím je vyšší mzda, ale menší obezřetnost.

Na základě otázky ohledně znalosti zkratky RPSN ji skutečně zná 39,67 % oproti 69,02 %, kteří uvedli, že ji znají. Testování závislosti prokázalo, že existuje statisticky významná závislost mezi dosaženým vzděláním a znalostí zkratky p. m. a p. a. Síla závislost byla ohodnocena jako střední. Vyšší vzdělání přináší větší znalosti tohoto termínu.

Zkušenost s úvěry má 62,5 % dotázaných a nebyla prokázána statisticky významná závislost na dosaženém vzdělání. Převážně 56,52 % respondentů použije úvěr na bydlení, 36,52 % dotázaných je ochotno si půjčit víc jak 1 000 001,- Kč, se splátkou 5 001 – 10 000,- Kč měsíčně, v délce 11 – 20 let. Pokud by si chtěli respondenti pořídit úvěr, rozhodovali by se nejčastěji podle úroku a výše měsíční splátky.

Výše úrokové sazby je známá 65,22 % a byla zde prokázána statisticky významná závislost na dosaženém vzdělání. Respondenti se snaží, aby měli na splátky, přičemž pojištění k úvěru má 56,52 % dotázaných a statisticky významná závislost na vzdělání nebyla prokázána. Z dotázaných respondentů uvedlo 37,68 %, že by bylo ochotno si vzít úvěr a to hlavně na bydlení a ve výši 1 500 001,- Kč.

Z ekonometrické analýzy vyplývá, že objem hypotečních úvěrů a objem úvěrů ze stavebního spoření se navzájem ovlivňují neprůkazně. Oba tyto systémy nejsou na sobě závislé, což ukazuje, že úvěry ze stavebního spoření jsou doplňkem k hypotečním úvěrům. To může být způsobeno nízkými úrokovými sazbami k hypotečním úvěrům, vysokými úrokovými sazbami k úvěrům ze stavebního spoření a také současnými platnými podmínkami stavebního spoření. Objem hypotečních úvěrů je průkazně ovlivněn nezaměstnaností a úrokovou sazbou. Objem úvěru ze stavebního spoření je průkazně ovlivněn státní podporou k stavebnímu spoření.

Vypočtené hodnoty se z části neshodují s obecně platnými ekonomickými předpoklady. Exogenní proměnné nedostatečně vysvětlují endogenní proměnné. Lze tedy usuzovat, že objem hypotečních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření je závislý na jiných faktorech, které mohou být spojeny s trendem dnešní doby, sociálním statutem.

Zadluženost českých domácností je chápána spíše jako sociální problém. Není jednoznačně dáno, že zadlužování je špatné. Mělo by být přiměřené s ohledem na majetek a výši příjmů dlužníka. Nejdůležitější kritériem by měla být schopnost dostát svým závazkům a splatit své úvěry (půjčky, hypotéky...).

Rozumnou míru zadlužování a správné ekonomické chování občanů zajistí rozvoj vzdělanosti, informovanosti a finanční gramotnosti. Cílem státu je vzdělávání od základních a středních škol prostřednictvím povinně vyučované finanční gramotnosti v rámci předmětů, jako je matematika, informatika, výchova k občanství, etika a právo.

Velmi důležitá je spolupráce mezi Ministerstvem financí a Ministerstvem školství, odbornou veřejností a spolupráce s médii, příprava edukačních materiálů, videí, projektů atd. určených pro širokou veřejnost.

7 Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

BALTAGI, Badi H. *Econometrics*. 5th ed. New York: Springer, 2011. ISBN 978-364-2200-588.

BRABEC, Jiří. *Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek*. 4. vydání. Ilustrace Filip Škoda. Plzeň: ABC finančního vzdělávání, 2016. ISBN 978-80-905057-1-1.

BROOKS, Chris. *Introductory Econometrics for Finance*. 2nd ed. Leiden: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-051-1398-483.

CIPRA, Tomáš. *Finanční ekonometrie. 2., upr. vyd.* Praha: Ekopress, 2013. ISBN 978-80-86929-93-4.

ČERNOHORSKÁ, Liběna. *Komplexní pohled do bankovního světa*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, 170 s. ISBN 978-80-7395-863-3.

DOUGHERTY, Christopher. *Introduction to econometrics*. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 01-992-8096-7.

GUJARATI, Damodar N. *Basic econometrics*. 4th ed. Boston: McGraw Hill, 2007. ISBN 978-0-07-233542-2.

JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh*. Praha: Grada, 2013. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7.

JÍLEK, Josef. *Finanční trhy a investování*. Praha: Grada, 2009. Finanční trhy a instituce. ISBN 978-80-247-1653-4.

KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovníctví: bankovníctví obchody, služby, operace a rizika*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2012, 168 s. ISBN 978-80-265-0001-8.

KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-767-6.

KRKOŠKOVÁ, Šárka, Adéla RÁČKOVÁ a Jan ZOUHAR. *Základy ekonometrie v příkladech*. 2., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. Finance (Grada). ISBN 978-80-245-1708-7.

LIŠKA, Petr, Štefan ELEK a Karel MAREK. *Bankovní obchody*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-510-8.

MELUZÍN, Tomáš a Václav ZEMAN. *Bankovní produkty a služby*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2014. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-214-4841-4.

NOVESKÝ, Ivan. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: Cofet, 2009, 448 s. ISBN 978-802-5442-074.

POLOUČEK, Stanislav. *Bankovníctví*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-491-9.

POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. V Praze: C. H. Beck, 2009, 415 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-152-9.

RADOVÁ, Jarmila, Petr DVOŘÁK a Jiří MÁLEK. *Finanční matematika pro každého*. 7., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-3291-6.

REVENDA, Zbyněk, Petr DVOŘÁK a Jiří MÁLEK. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Vyd. 4. Praha: Management Press, 2008. Finance (Grada). ISBN 978-80-7261-132-4.

REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví: komentář*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7261-279-6.

SCHLOSSBERGER, Otakar. *Platební služby*. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3.

SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.

SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.

SUTTON, Garrett. *Jak se zbavit dluhů: místo dluhů získejte dobrý kredit*. 1. vyd. Hodkovičky [Praha]: Pragma, c2010. Poradci bohatého táty. ISBN 978-80-7349-129-1.

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4832-0.

Brožury

Dluhová problematika: *informační brožura*. Plzeň: Občanská poradna, c2007. ISBN 978-80-86961-28-6.

Internetové zdroje

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: ARAD [online]. [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: *Centrální registr úvěrů* [online]. [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: [//www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/centralni_registr_uveru/cru_obsah.html](http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/centralni_registr_uveru/cru_obsah.html)

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: *Zpráva 1999* [online]. [cit. 2017-01-02]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/archiv/banky/download/zprava_bd_1999.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Míra hrubého zadlužení domácností* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/makroekonomika-fqhqlzbynt>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistiky* [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>

ČLFA - Česká leasingová a finanční asociace: *Factoring* [online]. [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://www.clfa.cz/index.php?textID=56>

ČLFA - Česká leasingová a finanční asociace: *Leasing* [online]. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.clfa.cz/index.php?textID=39>

Eurostat: *Index cen bytových nemovitostí – deflováno* [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tipsho10>

Finance.cz: *Abeceda hypoték* [online]. [cit. 2016-06-13]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/bydleni/hypoteky/abeceda-hypotek/>

Finance.cz: *Začínáme podnikat: Alternativní způsoby financování* [online]. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/podnikani/235400-zaciname-podnikat-alternativni-zpusoby-financovani>

MANAGEMENT MANIA: *Forfaiting* [online]. [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/forfaiting>

Ministerstvo financí ČR: *Druhy úvěrů* [online]. [cit. 2016-05-16]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/uvery/druhy-uveru>

Ministerstvo financí ČR: Měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2015 [online]. [cit. 2016-06-20].

Ministerstvo financí ČR: Základní pojmy [online]. [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/uvery/zakladni-pojmy>

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: Hypoteční úvěry s přiznanou státní finanční podporou [online]. [cit. 2017-03-23]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Uzemni-a-bytova-politika/Bytova-politika/Hypotecni-uvery/Hypotecni-uvery-s-priznanou-statni-financni-podpor>

Stavebky.cz: Statistiky [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://www.stavebky.cz/zakladni-ukazatele-vyvoje-stavebniho-sporeni/>
Zkopírovat citaci

Legislativa

VACEK, Lukáš. *Zákon o spotřebitelském úvěru: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-776-8.

Občanský zákoník 89/2012 Sb.

Zákon 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru

Zákon 190/2004 Sb., o dluhopisech

8 Seznam grafů

- Graf 1: Ukazatelé zadluženosti domácností
- Graf 2: Míra hrubého zadlužení domácností EU v roce 2015
- Graf 3: Objem úvěrů domácnostem 1990 – 1999 v mil. Kč
- Graf 4: Objem úvěrů domácnostem 2000 – 2009 v mil. Kč
- Graf 5: Tempo růstu úvěru celkem
- Graf 6: Klientské úvěry podle sektoru
- Graf 7: Klientské úvěry podle časového hlediska
- Graf 8: Celkové zadlužení domácností podle účelu
- Graf 9: Úvěry na bydlení
- Graf 10: Objem úvěrů a vkladů domácností v mil. Kč 1990 – 1999
- Graf 11: Poměr vkladů k úvěrům domácnosti 2016
- Graf 12: Vklady domácností podle časového hlediska 2016
- Graf 13: Pohlaví
- Graf 14: Sociální status
- Graf 15: Hodnocení finanční gramotnosti
- Graf 16: Sledování příjmů a výdajů
- Graf 17: Plánování výdajů
- Graf 18: Uvážlivost při nakupování
- Graf 19: Platba závazků
- Graf 20: Znalost zkratky RPSN
- Graf 21: Skutečný význam RPSN
- Graf 22: Význam zkratk p. m. a p. a.
- Graf 23: Zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)
- Graf 24: Důvod zadlužení
- Graf 25: Velikost úvěru (půjčky, hypotéky...)
- Graf 26: Výše splátky
- Graf 27: Délka trvání úvěru (půjčky, hypotéky...)
- Graf 28: Kritérium výběru
- Graf 29: Znalost výše úrokové sazby
- Graf 30: Řešení krizové situace
- Graf 31: Pojistka pro nenadálé situace

- Graf 32: Ochota se zadlužit
- Graf 33: Použití úvěru
- Graf 34: Výše zadlužení
- Graf 35: Měsíční splátka
- Graf 36: Délka zadlužení
- Graf 37: Kritéria pro výběr úvěru (půjčky, hypotéky...)
- Graf 38: Dosažené vzdělání
- Graf 39: Upravený graf dosaženého vzdělání
- Graf 40: Hodnocení finanční gramotnosti dle vzdělání
- Graf 41: Sledování příjmů a výdajů dle vzdělání
- Graf 42: Plánování větších výdajů
- Graf 43: Platba závazků dle vzdělání
- Graf 44: RPSN dle vzdělání
- Graf 45: Skutečný význam zkratky RPSN dle vzdělání
- Graf 46: Použití úvěru (půjčky, hypotéky...) dle vzdělání
- Graf 47: Velikosti úvěr (půjčky, hypotéky...) dle vzdělání
- Graf 48: Měsíční splátka dle vzdělání
- Graf 49: Délka zadlužení dle vzdělání
- Graf 50: Kritérium vývěru dle vzdělání
- Graf 51: Znalost podmínky úvěrového produktu dle vzdělání
- Graf 52: Znalost výše úrokové sazby dle vzdělání
- Graf 53: Řešení krizových situací dle vzdělání
- Graf 54: Ochota v zadlužování dle vzdělání
- Graf 55: Inflace %
- Graf 56: HDP %
- Graf 57: Nezaměstnanost %
- Graf 58: Průměrná hrubá měsíční mzda v Kč
- Graf 59: Hypoteční úroková sazba p. a. a stavební spoření – úvěrová sazba p. a. v %
- Graf 60: Deflovaný roční průměrný index cen bytových nemovitostí (2000 = 100)
- Graf 61: Vyplacená státní podpora – stavební spoření mld. Kč a státní podpora vyplacená k hypotečním úvěrům mil. Kč

9 Seznam obrázků

Obrázek 1: Dluh

Obrázek 2: Schéma forfaitingové transakce

10 Seznam tabulek

Tabulka 1: Ukazatelé zadluženosti

Tabulka 2: Zajištění úvěrů

Tabulka 3: Třídění úvěru podle MF ČR

Tabulka 4: Komplexní třídění úvěrů

Tabulka 5: Další druhy obligací

Tabulka 6: Objem úvěrů domácností 1990 – 1999

Tabulka 7: Faktory 1990 – 1999

Tabulka 8: Objem úvěrů domácností 2000 – 2009

Tabulka 9: Faktory 2000 – 2009

Tabulka 10: Objem úvěrů domácností 2010 – 2016

Tabulka 11: Faktory 2010 -2016

Tabulka 12: Objem vkladů domácností 1990 – 1999

Tabulka 13: Objem vkladů domácností 2000 – 2009

Tabulka 14: Objem vkladů domácností 2010 – 2016

Tabulka 15: Specifikace dotazníku

Tabulka 16: Vzdělání

Tabulka 17: Věk

Tabulka 18: Platba závazků

Tabulka 19: Znalost zkratky RPSN

Tabulka 20: Podmínky a sankce úvěru (půjčky, hypotéky...)

Tabulka 21: Vaše pohlaví

Tabulka 22: Kolik Vám je let dle vzdělání

Tabulka 23: Sociální status

Tabulka 24: Opatrnost v nakupování

Tabulka 25: Teoretické četnosti dle vzdělání

Tabulka 26: Výpočet χ^2 -testu

- Tabulka 27: Platba závazků dle vzdělání
- Tabulka 28: Znalost zkratky p. m. a p. a.
- Tabulka 29: Teoretické četnosti dle vzdělání p. m. a p. a.
- Tabulka 30: Výpočet χ^2 -testu p. m. a p. a.
- Tabulka 31: Zkušenosti s úvěry dle vzdělání
- Tabulka 32: Teoretické četnosti úroku dle vzdělání
- Tabulka 33: Výpočet χ^2 -testu zkušeností
- Tabulka 34: Absolutní četnosti znalosti dle vzdělání
- Tabulka 35: Teoretické četnosti znalosti úrokové sazby dle vzdělání
- Tabulka 36: Výpočet χ^2 -testu znalostí úvěru
- Tabulka 37: Absolutní četnosti nenadálých situací
- Tabulka 38: Teoretické četnosti nenadálých situací
- Tabulka 39: Výpočet χ^2 -testu nenadálých situací
- Tabulka 40: Volba účelu úvěru dle vzdělání
- Tabulka 41: Velikost úvěru dle vzdělání
- Tabulka 42: Měsíční splátka dle vzdělání
- Tabulka 43: Délka zadlužení dle vzdělání
- Tabulka 44: Volba kritéria dle vzdělání
- Tabulka 45: Podkladová data k ekonometrickému modelu
- Tabulka 46: Korelační matice
- Tabulka 47: Testovací kritérium t-test 1. rovnice
- Tabulka 48: Odhad strukturálních parametrů 1. rovnice
- Tabulka 49: Upravená tabulka testovací kritérium t-test 1. rovnice
- Tabulka 50: Testovací kritérium t-test 2. rovnice
- Tabulka 51: Odhad strukturálních parametrů 2. rovnice
- Tabulka 52: Upravená tabulka testovací kritérium t-test 2. rovnice

11 Seznam příloh

- Příloha 1: Dotazník
- Příloha 2: Grafy
- Příloha 3: Obrázky
- Příloha 4: Tabulky
- Příloha 5: Vývoj bankovního sektoru

Příloha 1 – dotazník

1) Jak hodnotíte své znalosti k tématu finanční gramotnosti? (Hodnocení stupnicí 1 – 5 jako ve škole)

1,2,3,4,5

2) Sledujete příjmy a výdaje Vaší domácnosti?

- a) Ano
- b) Ne

3) Plánuje Vaše domácnost větší výdaje?

- a) Ano
- b) Ne

4) Dříve, než si běžně něco koupíte, zvažujete, zda si to může dovolit?

- a) Ano
- b) Ne

5) Platíte své závazky včas?

- a) Ano
- b) Ne

6) Víte, co znamená zkratka „RPSN“?

- a) Ano
- b) Ne

7) Co je skutečný význam zkratky „RPSN“?

- a) Úrok z úvěru
- b) Cena úvěru se všemi poplatky a náklady
- c) Kolik zaplatím navíc oproti půjčené částce
- d) Nevím

8) Jakou úrokovou sazbu označuje zkratka p. m. a p. a.?

- a) Měsíční a čtvrtletní úroková sazba
- b) Měsíční a denní úroková sazba
- c) Měsíční a roční úroková sazba

9) Máte zkušenosti s úvěry (půjčkou, hypotékou...)?

- a) Ano
- b) Ne

10) Na co máte/jste měli úvěr (půjčku, hypotéku...)?

- a) Bydlení
- b) Automobil
- c) Vybavení domácnosti
- d) Dovolena
- e) Podnikání

f) Vlastní odpověď.....

11) Jak velký úvěr (půjčku, hypotéku) máte/jste měli?

- a) Méně než 50 000,-
- b) 50 001 – 100 000,-
- c) 100 001 – 500 000,-
- d) 500 001 – 1 000 000,-
- e) Více než 1 000 001,-

12) Kolik činí/činila měsíční splátka za úvěr (půjčku, hypotéku...)?

- a) Méně než 5 000,-
- b) 5 001 – 10 000,-
- c) 10 001 – 15 000,-
- d) Více než 15 001,-

13) Na kolik let máte/jste měli úvěr (půjčku, hypotéku...)?

- a) Do 1 roku
- b) 1 – 5 let
- c) 6 – 10 let
- d) 11 – 20 let
- e) 21 a více let

14) Jaké kritérium bylo pro Vás nejdůležitější při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...)?

- a) Úrok
- b) Reference známých
- c) RPSN
- d) Důvěryhodnost poskytovatele
- e) Brožury, letáčky, časopisy, reklama
- f) Výše měsíční splátky
- g) Vlastní odpověď.....

15) Znáte všechny podmínky a sankce Vašeho úvěrového produktu?

- a) Ano
- b) Ne

16) Znáte výši úrokové sazby Vašeho úvěrového produktu?

- a) Ano
- b) Ne

17) Jak byste řešil (a) situaci, kdy nebudete mít na splátku?

- a) Půjčil(a) bych si
- b) Informoval(a) bych věřitele a dohodnul(a) se s ním
- c) Snažil(a) bych se, aby se to nestalo
- d) Zaplatil(a) bych platbu později
- e) Nevím

18) Máte/měli jste současně s úvěrem pojištění pro nenadálé situace (smrt, invalidita, ztráta zaměstnání, atd.)?

- a) Ano
- b) Ne

19) Byl(a) byste ochotný(á) v dnešní době si vzít úvěr (půjčku, hypotéku...)?

- a) Ano
- b) Ne

20) Na co byste si sjednal(a) úvěr (půjčku, hypotéku...)?

- a) Bydlení
- b) Automobil
- c) Vybavení domácnosti
- d) Dovolena
- e) Podnikání
- f) Vlastní odpověď.....

21) Jak velkou částku byste si půjčil(a) (v Kč)?

- a) Méně než 50 000,-
- b) 50 001 – 100 000,-
- c) 100 001 – 500 000,-
- d) 500 001 – 1 000 000,-
- e) Více než 1 000 001,-

22) Kolik byste byl(a) ochotna měsíčně splácet?

- a) Méně než 5 000,-
- b) 5 001 – 10 000,-
- c) 10 001 – 15 000,-
- d) Více než 15 001,-

23) Kolik let byste byl(a) ochoten(a) úvěr (půjčku, hypotéku...) splácet?

- f) Do 1 roku
- g) 1 – 5 let
- h) 6 – 10 let
- i) 11 – 20 let
- j) 21 a více let

24) Jaké kritérium by pro Vás bylo nejdůležitější při výběru úvěru (půjčky, hypotéky...)?

- a) Úrok
 - b) Reference známých
 - c) RPSN
 - d) Důvěryhodnost poskytovatele
 - e) Brožury, letáčky, časopisy, reklama
 - f) Výše měsíční splátky
 - g) Vlastní odpověď.....
-

25) Kolik Vám je let?

Vlastní odpověď

26) Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Muž
- b) Žena

27) Jaký je Váš současný status?

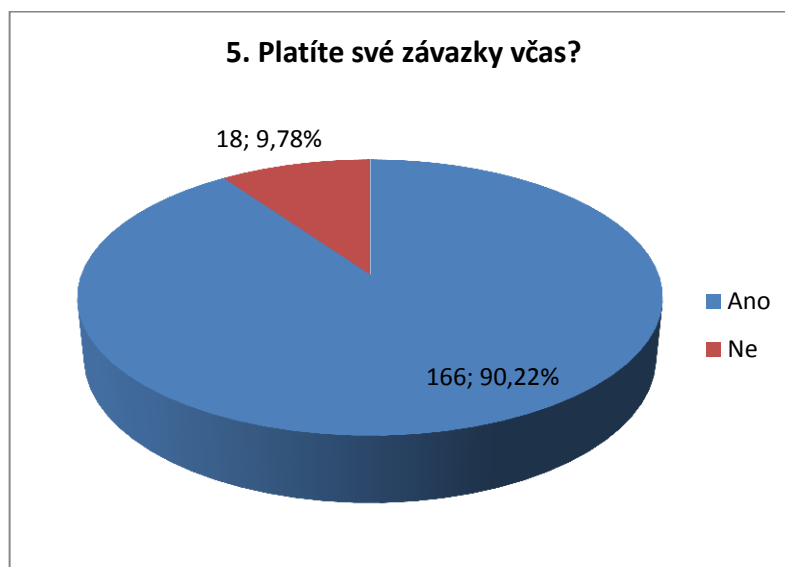
- a) Zaměstnaný
- b) Nezaměstnaný
- c) Důchodce
- d) Podnikatel

28) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) Vysoká škola
- b) Vyšší odborná škola
- c) Střední škola s maturitou
- d) Střední odborné učiliště

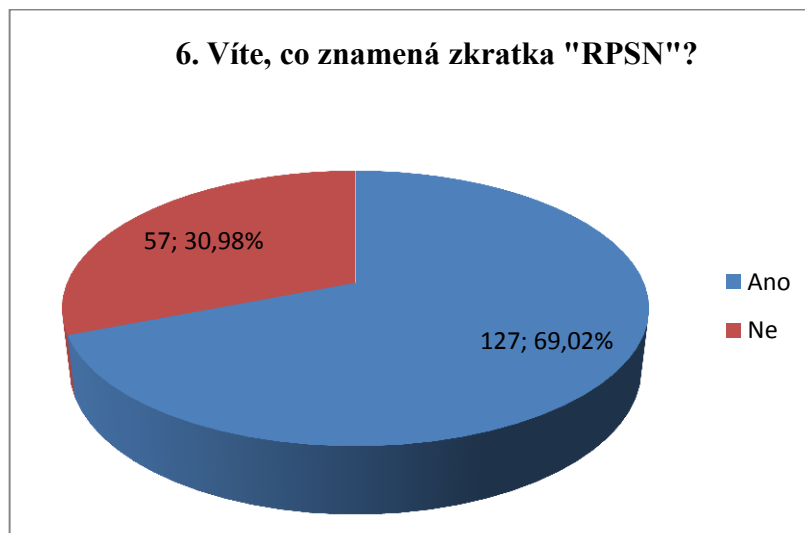
Příloha 2 – Grafy

Graf 14: Platba závazků

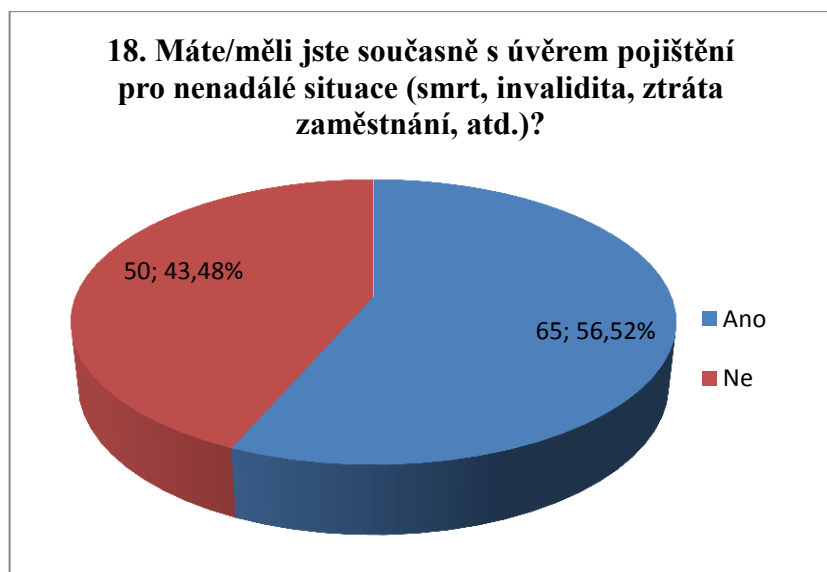
Zdroj: vlastní zpracování 2016

Graf 15: Znalost zkratky RPSN

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Graf 31: Pojištění pro nenadálé situace

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Graf 32: Dosažené vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování 2016

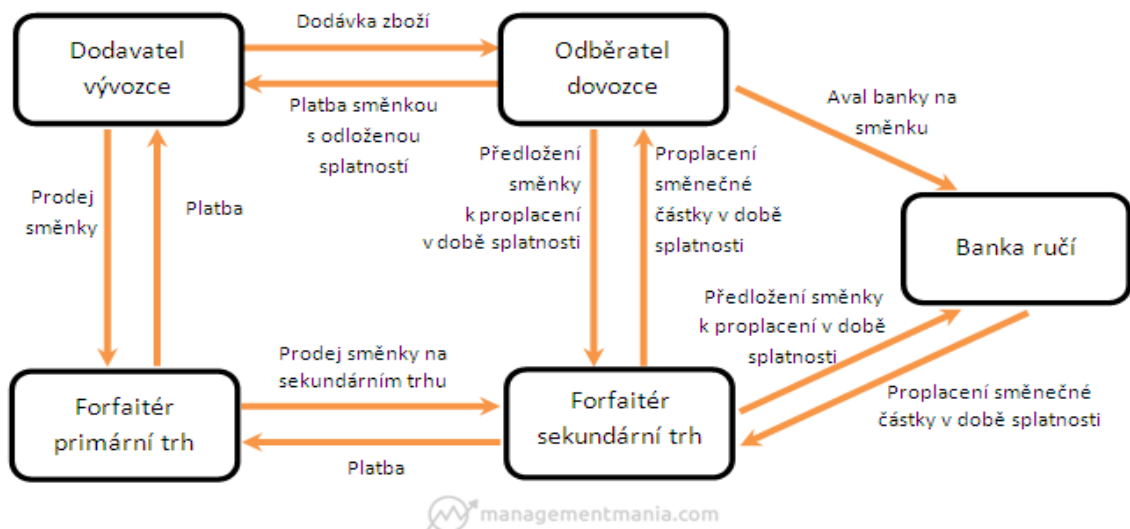
Příloha 3 – Obrázky

Obrázek 1: Dluh

Zdroj: *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2016-05-17]

Obrázek 2: Schéma forfaitingové transakce

Zdroj: *MANAGEMENT MANIA* [online]. [cit. 2016-05-17]

Příloha 4 – Tabulky

Tabulka 1 : Ukazatelé zadluženosti

UKAZATEL	VÝPOČET
Celková zadluženost	$\text{Celková zadluženost} = \frac{\text{cizí zdroje}}{\text{celková aktiva}} \times 100 \text{ [\%]}$
Míra zadluženosti	$\text{Míra zadluženosti} = \frac{\text{cizí zdroje}}{\text{vlastní jmění}} \times 100 \text{ [\%]}$
Úrokové krytí	$\text{Úrokové krytí} = \frac{\text{HV za účetní období} + \text{nákladové úroky}}{\text{nákladové úroky}} \times 100 \text{ [\%]}$
Úrokové zatížení	$\begin{aligned} &\text{Úrokové zatížení} \\ &= \frac{\text{nákladové úroky}}{\text{HV za účetní období} + \text{nákladové úroky}} \times 100 \text{ [\%]} \end{aligned}$
Koeficient samofinancování	$\text{Koeficient samofinancování} = \frac{\text{vlastní jmění}}{\text{celková aktiva}} \times 100 \text{ [\%]}$
Doba splácení dluhu z Cash Flow	$\begin{aligned} &\text{Doba splácení dluhu} \\ &= \frac{(\text{krátkodobé} + \text{dlouhodobé}) \text{ závazky} - \text{finanční majetek}}{\text{bilanční Cash Flow}} \text{ [roky]} \end{aligned}$

Zdroj: Černohorská 2015, vlastní zpracování 2016

Tabulka 2: Zajištění úvěrů

Druh zajištění	OSOBNÍ	VĚCNÉ
AKCESORICKÉ	<ul style="list-style-type: none"> • Ručení • Převzetí dluhu a přistoupení k závazku • Akcesorická bankovní záruka • Smluvní pokuta 	<ul style="list-style-type: none"> • Zástava movitých věcí a práv • Hypotéka
ABSTRAKTNÍ	<ul style="list-style-type: none"> • Abstraktní bankovní záruka • Depotní směnka • Dohoda o srážkách ze mzdy • Ochranná prohlášení dlužníka 	<ul style="list-style-type: none"> • Zástava nemovitostí • Postoupení pohledávky • Zajišťovací převod práva

Zdroj: Černohorská 2015, vlastní zpracování 2016

Tabulka 3: Třídění úvěrů podle MF ČR

TŘÍDĚNÍ ÚVĚRŮ	DRUHY
Podle délky trvání	<ul style="list-style-type: none"> • Krátkodobé (splatné do 1 roku) • Střednědobé (1 – 5 let) • Dlouhodobé (nad 5 let)
Podle účelu použití úvěru	<ul style="list-style-type: none"> • Na spotřebu (koupí např. auta, televize, lednice, na dovolenou) • Na bydlení • Ostatní
Podle osoby věřitele	<ul style="list-style-type: none"> • Bankovní úvěry (věřitel je banka nebo družstevní záložna) • Nebankovní úvěry
Podle zajištění	<ul style="list-style-type: none"> • Spotřebitelské úvěry • Úvěry poskytované osobám, které nejsou spotřebiteli

Zdroj: *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2016-05-16]

Tabulka 4: Komplexní třídění úvěrů

KRITÉRIA ČLENĚNÍ	DRUHY
Doba splatnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Krátkodobé • Střednědobé • Dlouhodobé
Měna	<ul style="list-style-type: none"> • Korunové • Devizové
Způsob zajištění	<ul style="list-style-type: none"> • Zajištěné • Nezajištěné
Charakter čerpání	<ul style="list-style-type: none"> • Jednorázové nebo v několika splátkách • Úvěrová linka
Způsob získání úvěru	<ul style="list-style-type: none"> • Přímé úvěry • Nepřímé úvěry
Účel a subjekt úvěru	<ul style="list-style-type: none"> • Podnikatelské úvěry • Úvěry občanům • Mezibankovní úvěry • Další úvěry např. obcím

Zdroj: Černošská 2015, vlastní zpracování 2016

Tabulka 5: Další druhy obligací

DALŠÍ DRUHY OBLIGACÍ	DŮVOD
Indexované	<ul style="list-style-type: none"> • Z důvodu inflace emitent chrání věřitele zvýšením nominální hodnoty
S pohyblivým úrokem	<ul style="list-style-type: none"> • Výplata úroku se současně platnými úrokovými sazbami
Výměnné	<ul style="list-style-type: none"> • Mohou být vyměněny za akcie
Opční	<ul style="list-style-type: none"> • Kupujícími jsou banky, zajišťují si tím právo na odběr akcií
Rizikové	<ul style="list-style-type: none"> • Emitace v době špatné finanční situace podniku, pro rizikovost není zájem
Prioritní	<ul style="list-style-type: none"> • Majitelé obligací mají přednostní právo na majetek
Nulové	<ul style="list-style-type: none"> • Úrok je vyplacen až při splátce obligací

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 6: Objem úvěrů domácností 1990 – 1999

Rok	Objem úvěrů domácností v mil. Kč	Index úvěrů
1990	31 756,3	107,7
1991	63 008,6	198,4
1992	72 978,5	115,8
1993	92 781,1	127,1
1994	107 836,9	116,2
1995	101 789,4	94,4
1996	103 395,3	101,6
1997	104 369,6	100,9
1998	103 602,9	99,3
1999	108 807,8	105,0

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Tabulka 8: Objem úvěrů domácností 2000 – 2009

Rok	Objem úvěrů domácností v mil. Kč	Index úvěrů
2000	120 209,0	110,5
2001	145 968,3	113,9
2002	177 365,3	129,5
2003	234 301,5	132,1
2004	310 793,8	132,6
2005	411 758,0	132,5
2006	529 925,3	128,7
2007	707 036,5	133,4
2008	850 678,3	120,3
2009	939 520,9	110,5

Zdroj: *ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA* [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Tabulka 12: Objem vkladů domácností 1990 – 1999

Rok	Objem vkladů domácností v mil. Kč	Index vkladů
1990	183 986	98,0
1991	220 718	120,0
1992	260 172	117,9
1993	314 048,1	120,7
1994	375 928,4	119,7
1995	454 949,0	121,0
1996	521 173,9	114,6
1997	626 873,5	120,3
1998	693 543,6	110,6
1999	699 225,0	100,8

Zdroj: *ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA* [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Tabulka 13: Objem vkladů domácností 2000 – 2009

Rok	Objem vkladů domácností v mil. Kč	Index vkladů
2000	743 575,5	106,3
2001	825 793,6	111,1
2002	837 795,9	101,5
2003	884 830,0	105,6
2004	951 042,8	107,5
2005	1 010 935,9	106,3
2006	1 113 202,6	110,1
2007	1 231 080,6	110,6
2008	1 373 830,1	111,6
2009	1 484 130,3	108,9

Zdroj: *ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA* [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Tabulka 14: Objem vkladů domácností 2010 – 2016

Rok	Objem vkladů domácností v mil. Kč
2010	1 579 615,9
2011	1 651 346,5
2012	1 709 926,5
2013	1 750 669,8
2014	1 848 476,8
2015	1 950 307,1
2016	2 048 706,2

Zdroj: *ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA* [online]. [cit. 2016-11-17], vlastní zpracování

Tabulka 21: Vaše pohlaví

Dosažené vzdělání	26. Vaše pohlaví?	
	Muž	Žena
Vysoká škola	35	39
Střední škola s maturitou	39	49
Střední odborné učiliště	7	15

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 22: Kolik Vám je let dle vzdělání

Dosažené vzdělání	25. Kolik Vám je let?		
	18 -30	31 – 45	46 a více
Vysoká škola	34	29	11
Střední škola s maturitou	39	24	25
Střední odborné učiliště	7	8	7

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 23: Sociální status dle vzdělání

Dosažené vzdělání	27. Jaký je Váš současný status?			
	Zaměstnaný	Podnikatel, OSVČ	Nezaměstnaný	Důchodce
Vysoká škola	60	7	5	2
Střední škola s maturitou	55	7	21	5
Střední odborné učiliště	14	5	2	1

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 27: Platba závazků dle vzdělání

Dosažené vzdělání	5. Platíte své závazky včas?	
	Ano	Ne
Vysoká škola	70	4
Střední škola s maturitou	82	6
Střední odborné učiliště	14	8

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 40: Volba účelu úvěru dle vzdělání

Dosažené vzdělání	20. Na co byste si sjednal(a) úvěr (půjčku, hypotéku...)?				
	Bydlení	Automobil	Vybavení domácnosti	Dovolená	Podnikání
Vysoká škola	8		2		1
Střední škola s maturitou	11		2		1
Střední odborné učiliště	1				

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 41: Výše úvěru dle vzdělání

Dosažené vzdělání	21. Jak velkou částku byste si půjčil(a) (v Kč)?				
	Méně než 50 000,-	50 001 – 100 000,-	100 001 – 500 000,-	500 001 – 1 500 000,-	Více než 1 500 001,-
Vysoká škola				2	9
Střední škola s maturitou		1	3	7	3
Střední odborné učiliště		1			

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 42: Měsíční splátka dle vzdělání

Dosažené vzdělání	22. Kolik byste byl(a) ochotna měsíčně splácet?			
	Méně než 5 000,-	5 001 – 10 000,-	10 001 – 15 000,-	Více než 15 001,-
Vysoká škola		2	9	
Střední škola s maturitou	7	5	2	
Střední odborné učiliště	1			

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 43: Délka zadlužení dle vzdělání

Dosažené vzdělání	23. Kolik let byste byl(a) ochoten(a) úvěr splácet?				
	Do 1 roku	1 – 5 let	6 – 10 let	11 -20 let	21 a více let
Vysoká škola		1	2	7	1
Střední škola s maturitou		2	7	5	
Střední odborné učiliště		1			

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 44: Volba kritéria dle vzdělání

Dosažené vzdělání	24. Jaké kritérium by pro Vás bylo nejdůležitější při výběru úvěru?					
	Úrok	Reference známých	RPSN	Důvěryhodnost poskytovatele	Brožury, letáčky, časopisy, reklama	Výše měsíční splátky
Vysoká škola	7	3	6	2		4
Střední škola s maturitou	10	3	5	3	3	8
Střední odborné učiliště	1					1

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Tabulka 45: Podkladová data k ekonometrickému modelu

Roky	Celkový objem hypotečních úvěrů v mld. Kč	Celkový objem úvěrů ze stavebního spoření v mld. Kč	Inflace %	Průměrná hrubá měsíční mzda v tisících Kč	Vývoj HDP meziročně %	Míra nezaměstnanosti %	Hypoteční úroková sazba % p. a.	Vyplacená státní podpora k stavebnímu spoření v mld. Kč	Státní podpora vyplacená k hypotečním úvěrům v mil. Kč.	Stavební spoř. - úroková sazba % p. a. k úvěru	Roční deflovaný průměrný index cen bytových nemovitostí (2010=100)
	y1	y2	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10
2000	8,200	5,500	3,900	13,219	4,200	8,800	8,790	7,719	274,430	5,630	64,320
2001	11,500	5,200	4,700	14,378	3,100	8,900	7,970	9,313	384,249	6,020	68,020
2002	22,532	22,000	1,800	15,524	2,100	9,800	8,180	11,059	463,905	6,930	75,560
2003	36,212	33,000	0,100	16,430	3,800	10,300	6,540	13,261	496,424	6,540	83,150
2004	51,960	40,000	2,800	17,466	4,700	9,500	5,790	15,337	472,454	6,230	80,990
2005	72,000	43,000	1,900	18,344	6,800	8,900	5,000	16,086	343,585	5,790	81,990
2006	100,800	51,600	2,500	19,546	7,000	7,700	4,680	15,772	174,393	5,450	85,970
2007	142,300	72,500	2,800	20,957	5,700	6,000	4,750	14,976	76,660	5,170	99,640
2008	120,090	73,600	6,300	22,592	3,100	5,400	5,180	14,220	24,024	5,110	107,400
2009	73,851	65,700	1,000	23,344	-4,500	7,500	5,220	13,262	9,492	5,370	102,320
2010	84,800	57,700	1,500	23,864	2,500	7,000	5,170	11,743	18,117	5,360	100,000
2011	119,100	47,000	1,900	24,455	1,700	6,600	4,870	10,729	23,351	5,350	98,670
2012	121,700	43,100	3,300	25,067	-1,200	7,200	4,460	5,290	19,974	5,350	95,390
2013	155,796	44,700	1,400	25,035	-0,900	6,800	3,930	4,953	15,704	5,360	94,390
2014	149,656	40,200	0,400	25,768	2,000	5,900	3,550	4,761	9,142	5,400	96,120
2015	190,420	45,800	0,300	26,467	4,300	4,500	3,080	4,562	4,219	5,410	99,880

Zdroj: ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2016-11-17], ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. [cit. 2016-11-18], Eurostat [online]. [cit. 2016-11-15], Stavebky.cz [online]. [cit. 2016-11-18], Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [online]. [cit. 2017-03-23], vlastní zpracování 2016

Tabulka 46: Korelační matice

	y1	y2	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8	x9	x10
y1	1	0,6345587	-0,2579645	0,894917127	-0,1047693	-0,886442	-0,927303	-0,361793	-0,7953196	-0,697562	0,7961202
y2	0,6345587	1	-0,0504515	0,656051494	-0,1198177	-0,605625	-0,688939	0,3601209	-0,6187858	-0,6123002	0,8965519
x2	-0,2579645	-0,0504515	1	-0,33099552	0,15801955	-0,009455	0,3843903	0,2138382	0,05804413	-0,1778642	-0,176391
x3	0,8949171	0,65605149	-0,3309955	1	-0,4293947	-0,824217	-0,898155	-0,4008074	-0,8786807	-0,6946292	0,8888676
x4	-0,1047693	-0,1198177	0,1580196	-0,42939465	1	0,1366709	0,1082948	0,4310007	0,42329337	0,16715204	-0,34964
x5	-0,8864418	-0,6056246	-0,0094545	-0,82421737	0,13667093	1	0,7426847	0,3667895	0,89874312	0,83338669	-0,784736
x6	-0,9273028	-0,6889393	0,3843903	-0,89815518	0,10829479	0,7426847	1	0,1983126	0,71016711	0,64095376	-0,801804
x7	-0,361793	0,36012093	0,2138382	-0,40080744	0,4310007	0,3667895	0,1983126	1	0,39412276	0,18197711	-0,03329
x8	-0,7953196	-0,6187858	0,0580441	-0,87868067	0,42329337	0,8987431	0,7101671	0,3941228	1	0,9021233	-0,807605
x9	-0,697562	-0,6123002	-0,1778642	-0,69462922	0,16715204	0,8333867	0,6409538	0,1819771	0,9021233	1	-0,677076
x10	0,7961202	0,89655188	-0,1763914	0,888867643	-0,3496405	-0,784736	-0,801804	-0,0332903	-0,8076048	-0,6770764	1

Zdroj: vlastní zpracování 2016

Příloha 5 – Vývoj bankovního sektoru

Vývoj bankovního sektoru od roku 1990 – 1999

K 1. 1. 1990 byly vytvořeny Komerční banka a Všeobecná úvěrová banka, které po listopadu 1989 převzaly aktivity SBČS. Došlo tak ke vzniku dvojstupňového bankovního systému, který vytvořil podmínky k rozvoji bankovníctví a rozšíření bankovních služeb a produktů.

Výchozí podmínky pro rozvoj bankovního sektoru a vytvoření bankovního dohledu znamenaly v době transformace ekonomiky, problém. Banky byly silně podkapitalizované a zatížené špatnými úvěry bez odpovídajícího zdrojového krytí. Banky nedisponovaly odpovídajícím technickým vybavením, řídicí a rozhodovací procesy byly vytvářeny postupně, počet pracovníků byl poddimenzován a zaměstnancům chyběly potřebné znalosti a zkušenosti. Vznikem nových podnikatelských subjektů znamenal pro bankovní sektor prudký nárůst požadavků jak na jednotlivé banky, tak i na bankovní sektor celkem. Došlo k výraznému nárůstu poptávky po bankovních službách, k zřizování účtů, platebního a zúčtovacího styku (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Tento rozmach měl za následek rozvoj obchodní sítě a produktů existujících bank, a zároveň zájem vstoupit nově vzniklých subjektů vstoupit na finanční trh. Vynucenou reakcí na rostoucí poptávku byl vznik nových bank s českým kapitálem. Vstup zahraničního kapitálu, vázl, neboť zahraniční banky přistupovaly k tomuto novému prostředí velmi obezřetně a své obchody soustředily na vybrané a bonitní klienty (Smrčka, 2010).

Rostoucí poptávka po bankovních službách při neexistenci kapitálového trhu znamenala stále větší orientaci na úvěrové obchody. Posuzování ekonomické situace žadatelů o úvěr bylo velmi ztížené. Důvodem byla mizivá historie nového klienta nebo velmi nízká vypovídací schopnost údajů stávajících klientů. Další příčinou, která zbrzdila rozvoj bankovního trhu, byl nárůst finanční kriminality. Banky upřednostňovaly obezřetné chování, aby si zaručilo dlouhodobou existenci bez nutnosti masivní státní pomoci (Smrčka, 2010).

Tvorba zákonů a přizpůsobení se požadavkům tržní ekonomiky je náročný proces vyžadující mnoho času. Právě bankovní legislativa patřila v době transformačního procesu k nejzaostalejším a tím neposkytovala právní zázemí pro seriózní a obezřetné bankovníctví (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Chyběly další významné právní normy upravující obchodní vztahy mezi věřiteli a dlužníky, účetní a daňové zákony, podmínky pro vznik, existenci a zánik podnikatelských subjektů, zákony upravující činnost auditorů, apod. (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Vznik dvouступňového bankovního systému 1. ledna 1990 související s přijetím zákona č. 130/1989 Sb., o Státní bance československé, byl základem pro bankovní legislativu. SBČS prováděla dohled zaměřený na oblast vydávání, oběhu, výměnu a stahování peněz, pokladní operace a směnářenskou činnost. Je tedy zřejmé, že toto pojetí nezahrnovalo typické úkoly bankovního dohledu. Zároveň zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách účinný k stejnému datu umožnil existenci bank ve formě státního ústavu, akciové společnosti, družstva nebo společného podniku a účast zahraničních osob. Povolení vydávala SBČS v dohodě s Federálním ministerstvem financí (FMF), přičemž dozorovalo činnosti bank. Pod Ministerstvo financí (MF) republiky podle sídla banky, jí podléhalo činnost spořitelen (Revenda, 2008).

Dozor spočíval v kontrole plnění jejich závazků, dodržování předpisů, a v kontrole nad účetní závěrkou. SBČS vytvořila první soustavu požadavků, mezi které patřilo stanovení minimální výše jmění 50 mil. Kč na založení a předložení zakládajících dokumentů. Z uvedeného vyplývá, že SBČS v období platnosti zákonů výše uvedených nebyla pověřena výkonem dohledu nad obezřetným podnikáním bank a spořitelen. Za těchto podmínek vedle 5 státních bank bylo v tomto období založeno 13 nových bank, z toho 9 bank s českým kapitálem a 4 banky se zahraniční majetkovou účastí (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 1991 založila SBČS nové, samostatné oddělení s úkolem dohledu nad bankami, přičemž SBČS, s ohledem na existenci Československé federace, byla rozdělena pro Českou a Slovenskou republiku, jež si zřídila „své“ bankovní dohledy. Byla zpracována analýza aspektů bankovní regulace, otázka specializace bank, působení poboček zahraničních bank, majetková účast a připravena sada obezřetnostních opatření vůči rizikovosti hospodaření bank. FMF posléze stanovilo hranici pro tvorbu rezerv z nákladů bank ve výši 1,5 %. V průběhu roku působilo v ČR 6 nových bank s českým kapitálem, 1 banka státní a 6 bank se zahraniční majetkovou účastí (Revenda, 2008).

Od 1. února 1992 nabyly účinnost nové „bankovní zákony“. Zákon č. 22/1992 Sb., o SBČS a zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, které prošly významnou změnou v právním zakotvení i pojetí funkce bankovního dohledu vycházející z německého vzoru a ze směrnic Evropské komise. Bankovní radou SBČS byla postupně schválena opatření kapitálové přiměřenosti, úvěrové angažovanosti, likviditě, navýšení základního jmění na 300 mil Kčs a to i stávajícím bankám. Byly schváleny zásady tvorby rezerv do výše 2 % jejich aktiv a výši oprávek k rizikovým aktivům. Úsilí bankovního dohledu bylo nasměrováno i na osvětovou činnost. Stálým problémem byl nedostatek pracovníků vybavených potřebnými znalostmi a zkušenostmi. V průběhu roku bylo povoleno 17 nových bank, z toho 6 poboček zahraničních bank, 6 bank se zahraniční majetkovou účastí a 5 bank s českým kapitálem (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 1993 došlo k rozdělení Československé federativní republiky (ČSFR), což se projevilo i v delimitaci bankovních dohledů ČR a SR. Toto rozdělení vyústilo ke sjednocení ústředí SBČS, resp. ČNB s republikovým útvarem bankovního dohledu. Bankovní rada ČNB novelizovala obezřetnostní opatření o kapitálové přiměřenosti, úvěrové angažovanosti a pravidla likvidity a určila minimální požadavky obsahu zprávy o hospodaření bank. Bankovní dohled se podílel na přípravě právních norem k zahájení stavebního spoření a hypotečního bankovníctví, které by měly provádět specializované banky. Přestože zákon nebyl v navrhované podobě přijat, byly profilové pasáže převzaty do zákona o dluhopisech. V bankovním sektoru se projeví první významné obtíže, zejména v Kreditní a průmyslové bance což vedlo k zavedení nucené správy. V tomto roce došlo k útlumu ve vydávání povolení a zakládání nových tuzemských univerzálních bank. Mezi povolené banky patřily 4 stavební spořitelny, 4 pobočky zahraničních bank a 2 banky se zahraniční účastí (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Zjevné mezery v legislativě při odstraňování nedostatků bank se ukázaly v roce 1994, na což bylo reagováno novelou zákona o bankách a nově bylo zavedeno pojištění vkladů fyzických osob. Došlo k úpravě základního jmění na minimálních 500 mil. Kč a podstatného zpřísnění a omezení vstupu do sektoru. ČNB vydalo opatření týkající se zákazu poskytování některých druhů úvěrů a provádění některých investic, klasifikaci pohledávek z úvěrů a způsob tvorby rezervy. Mimo jiné se věnovala připravovanému zákonu o zvýhodněném financování exportu a založení České exportní banky (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

ČNB zorganizovala krátkodobé kontroly vybraných okruhů bank vztahující se k jejich zdraví, kvalitě portfolia, řízení úvěrových procesů, likviditě a kvalitě managementu a informačního systému. V důsledku podvodných finančních transakcí Banky Bohemia bylo rozhodnuto o zavedení nucené správy a následně o ukončení činnosti. Z důvodu neexistence pojištění vkladů převzala veškeré závazky s příslibem státu uhrazení ztráty a nákladů s tím spojených ČSOB. V roce 1994 byly založeny dvě stavební spořitelny. Počet bank kulminoval a dosáhl 55 bank, z toho 32 s českým kapitálem, 15 s převahou zahraničního kapitálu a 8 poboček zahraničních bank (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Od srpna 1995 nabyla účinnost novela zákona o rezervách pro zajištění základu daně z příjmu, která definovala opravné položky a limity jejich tvorby. V tomto roce bylo provedenou zhodnocení spolupráce bankovního dohledu s auditory bank. Bankovní dohled stanovil kritéria a procedurální stánky pro udělování povolení k emisím hypotečních zástavních listů. ČNB zintenzivnila kontrolní činnost bankovního dohledu. Provedla 15 komplexních a dílčích kontrol a 17 informačních návštěv. Současně pokračovalo vzdělávání pracovníků bankovního dohledu zejména v USA a zemích EU formou stáží. Počet bank v roce 1995 byl zakonzervován a bylo vydáno pouze jedno povolení a to České exportní bance na základě zvláštního zákona. Bankovní rada ČNB odňala Kreditní a průmyslové bance, AB Bance a České bance, na základě dlouhodobě přetrvávajících závažných nedostatků, povolení působit jako banka (Revenda, 2008).

V roce 1996 pokračoval bankovní dohled ČNB. Bylo vydáno zcela nové opatření o zásadách obezřetného podnikání bank a angažovanosti bank, kde byly definovány pojmy dlužník, úvěrová angažovanost a kapitálová přiměřenost bank. Novelizace byla provedena také v případě opatření o pravidlech likvidity bank. V rámci konsolidačního programu bylo odněti licence nebo zavedení nucené správy u 9 bank. Z důvodu poklesu důvěry veřejnosti v bankovní sektor přijala vláda „Program posílení stability bankovního sektoru ČR“, který byl určen pro 13 dosud existujících malých bank. Česká finanční, s. r. o. odkupovala nebonitní pohledávky od bank a to na bázi návratnosti, kdy banky povinně tvořily rezervy na splacení tohoto závazku. Bankovní rada ČNB odsouhlasila vytvoření týmu se zaměřením na finanční kriminalitu v bankovníctví, který navázal spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Tým podával trestní oznámení v souvislosti s podvodnými praktikami bank. Došlo k odněti povolení působit jako banka První slezské bance a Kreditní bance Plzeň (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V nucené správě byly Realitbance, Velkomoravské bance, Agrobance a Ekoakrobance. Byla vydána licence společnosti West Deutsche Landesbank (CZ), a. s., a pobočce Midland Bank, plc. Bayerische Vereinsbank byla transformována na dceřinou společnost Vereinsbank (CZ) (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 1997 bankovní dohled zahájil novelizací zákona o bankách z důvodů nedostatků v bankovní legislativě a z hlediska příčin kolapsů bank v uplynulém období. Významný byl proces realizace Stabilizačního programu, o který projevil zájem Banka Haná, Zemská banka (následně Expandia banka), Pragobanka, Moravia banka, Universal banka, Foresbank. V průběhu roku 1997 bylo odňato povolení působit jako banka Realitbance, Bankovnímu domu Skala, Ekoagrobance a Evrobance, jejíž činnosti přebrala Union banka (Revenda, 2008).

Počátkem roku 1998 byla schválena Koncepce dalšího rozvoje bankovního dohledu ČNB. Došlo ke zpřísnění licenčních podmínek, omezení propojení bank s podnikovou sférou, zpřísnění nápravných opatření pro banku, zdokonalení systému pojištění vkladů. Nabyla účinnosti novela zákona o rezervách, klasifikace pohledávek z úvěrů a tvorby opravných položek k nim. Počet bank se oproti minulému roku snížil o 5. Povolení působit jako banka bylo odňato COOP bance, Velkomoravské bance, Agrobance, Pragobance, Bank Austria, HYPO Bank, West Deutsche Landesbank (CZ). Nově získala povolení GE Capital Bank, která převzala Agrobanku. Koncem roku převzala aktiva a pasiva Banky Haná Investiční a Poštovní banka (IPB). Následně byla dokončena privatizace IPB prodejem podílu japonské Nomuře a současně bylo rozhodnuto o privatizaci ČSOB, KB, ČS.

Rok 1999 znamenal přípravu harmonizace novely zákona o bankách a zákona o ČNB s právem EU. Byl zahájen program Twinning. V rámci tohoto programu je zemím usilujícím o vstup do EU přidělena „patronská“ země, která má pomáhat s přípravou vstupu. České republice bylo přiděleno Německo. Značný důraz byl kladen na bezproblémový přechod na rok 2000, tzv. problém Y2Y. Počet bank se dále snížil. Bankovní činnost ukončila Universal banka, Foresbank a Moravia banka. Přetrvávající hospodářský pokles a tím zhoršující ekonomická situace dlužníků nepříznivě ovlivňovaly výsledky hospodaření bank. Nedostatky právního prostředí neumožňovaly bankám efektivně vymáhat pohledávky za dlužníky. Pro vývoj bankovního sektoru byla důležitá privatizace velkých bank. Belgická KBC Bank se stala majoritním vlastníkem ČSOB a v případě České spořitelny rakouská Erste Bank. Svoji činnost zahájilo sdružení SOLUS evidující údaje o FO a PO (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Vývoj bankovního sektoru od 2000 – 2009

Pokračující proces roku 2000 privatizace a koncentrace bankovního sektoru vedl k převaze bank kontrované zahraničním kapitálem. Proto se přistoupilo k dělení bank do skupin podle velikosti bilanční sumy. Bankovní dohled se zaměřil zejména na dokončení úkolů ve střednědobé koncepci a především dopracování legislativní základny bankovního dohledu se souladem s direktivami Evropské komise. Z hlediska transparentnosti podnikání bank byla provedena novelizace opatření o zveřejňování informací bankami, stanovení obsahu účetní uzávěrky, zveřejnění informací ve výročních zprávách bank a požadavky na vedení, rozsah a průkaznost účetnictví. Účetnictví bank se do značné míry přiblížilo k mezinárodním účetním standardům. Úvěrové riziko patří mezi nejvýznamnější rizika bankovního podnikání a vzhledem k převažujícím aktivitám bank a dosud plně nerozvinutého tržního prostředí je riziko významné a proto je omezení rizika velmi důležité. Jednou z možností je zvýšení informovanosti bank o úvěrovém zatížení potencionálních klientů. Proto se ČNB rozhodla provozovat centrální registr úvěrů (CRÚ). Počet bank byl tvořen 40 bankami a pobočkami zahraničních bank (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 2001 byl dokončen proces privatizace a tím se bankovní sektor stabilizoval. Zásadně se změnila struktura českého bankovního sektoru – kdy převažuje zahraniční vlastnictví bank, dále jsou postupně zaváděny nové finanční produkty např. – elektronické bankovníctví, nové metody měření a řízení rizik, úvěrové deriváty, tuzemská legislativa prochází permanentními změnami, klade se velký důraz na boj proti praní špinavých peněz, zvyšuje se intenzita spolupráce na mezinárodním poli. V září tohoto roku byla přijata novela o pojištění vkladu, který se zvýšil na hranici 25 000 EUR. Z přijaté legislativy je třeba zmínit nový zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Nově se zavádí povinnost informovanost o tzv. roční procentní sazbě nákladů na spotřebitelský úvěr, aby byla alespoň částečně eliminována ekonomická převaha profesionála. Dále pokračoval dohled na dálku i na místě. V souvislosti s tragickou událostí 11. září 2001 v USA bankovní dohled ČNB zajišťoval koordinaci mezi MF, MZV, bankami a pobočkami zahraničních bank a opatření k identifikaci účtů a finančních transakcí podezřelých osob, vydaných k boji proti terorismu. Počet bank klesl na 38 z původních 63 v roce 1989. Nejpočetnější skupinou z hlediska bilanční sumy byly střední banky. Tuto skupinu nejvíce drželi zahraniční vlastníci (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 2002 nabyla účinnost novela zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, jejím cílem bylo dosažení kompatibility s právem Evropského společenství a dalšími mezinárodními standardy bankovní regulace. Byl definován pojem bankovní licence, rozšíření dohledu a skutečností, které banky musí být ověřeny auditorem. Byl zahájen ostrý provoz Centrálního registru úvěrů (CRÚ). Od června je v provozu Bankovní registr klientských informací (BRKI) vlastněný pěti bankami a zaměřený na FO podnikatele i nepodnikatele. Tento registr získává data o 18 bank. Jedná se o neúplný registr na rozdíl o CRÚ. V důsledku rychlého vývoje finančních trhů a s cílem zvýšení bezpečnosti a stability finančních systémů byla schválena Nová basilejská kapitálová dohoda (NBCA). Nový koncept je založen na třech pilířích. V prvním pilíři jde především o nové metody měření rizik a stanovení požadavků pro úvěrové a operační riziko. Druhý pilíř se zaměřuje na hodnocení dostatečnosti kapitálu banky. Třetí pilíř řeší problematiku transparentnosti a zveřejňování informací bankou. Stále se rozvíjí spolupráce ČNB s Českou bankovní asociací a Komorou auditorů ČR. Pokračuje rozvoj přímého bankovníctví. Bankovní sektor byl tvořen 37 bankami a pobočkami zahraničních bank. Po dvou letech skončila nucená správa a tím i činnost IP banky (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 2003 byla podepsána novela o spolupráci ČNB, která dohlíží nad bankami, s Komisí pro cenné papíry, která reguluje trh s cennými papíry a s MF, které dohlíží nad pojišťovnami a penzijními fondy. Nové postupy a technologie, které zavedli zahraniční vlastníci, znamenaly velký rozmach úvěrů domácnostem. Na vývoji se rovněž podílelo mírné oživení ekonomiky. Po prvním roku provozu CRÚ se ukázalo, že je pro banky skutečně významným informačním kanálem. Většího využití se mu dostane pro analytické a výzkumné práce, které je plánované ve II. etapě rozvoje. Od 1. 1. 2003 působí v ČR finanční arbitr, jeho funkce je na ČNB nezávislá. Řeší spory vzniklé mezi institucemi a jejich klienty při realizaci tuzemského a tzv. příhraničního platebního styku a zúčtování operací s platebními kartami na vrub účtů jejich držitelů. Ke konci roku tvořil bankovní sektor 35 bank a poboček zahraničních bank (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Vstup ČR do EU roku 2004 neměl na tuzemské banky žádný bezprostřední dopad, neboť integrace probíhala postupně již v minulých letech. Došlo pouze k omezení kompetencí ČNB vůči pobočkám zahraničních bank podnikajících v ČR. Dohled nad nimi nese regulátor země původu. Ke dni vstupu do EU nabyla účinnost novela zákona o bankách, o podnikání na kapitálovém trhu, o dluhopisech, o kolektivním investování, harmonizační novela o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

Vstupem do EU se rozšířila činnost pracovníků ČNB ve výborech a pracovních skupinách Evropské komise a Evropské centrální banky. Zároveň nedošlo ke krachu žádné banky, nebyla zavedena a ani neprobíhala nucená správa (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

ČNB se od roku 2005 orientuje na úkoly stanovené střednědobou koncepcí bankovního dohledu a regulace na rok 2005 – 2010. Výkon bankovního dohledu byl zaměřen na posilování kvality dohledu na dálku a na místě a těsnou spoluprací se zahraničními orgány a dalšími regulátory. ČNB věnuje značnou část svých kapacit na legislativní a faktickou přípravu institucionálního sjednocení dohledu nad finančním trhem ČR. Vstupem ČR do EU se otevřel tuzemský bankovní trh, kdy 45 dalších institucí ze zemí EU oznámilo záměr podnikat v ČR. Od června je v provozu Nebankovní registr klientských informací provozovaný zájmovým sdružením právnických osob. Cílem je informovanost osmi subjektů působících v oblasti leasingu a splátkového prodeje. V tomto roce řešil finanční arbitr 537 podnětů. Bankovní sektor tvořilo celkem 36 bank a poboček zahraničních bank (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Počínaje dubnem 2006 převzala Česká národní banka dohled nad celým finančním trhem ČR, vykonává dohled nad subjekty působícími na finančním trhu. Přebírá dohled nad bankovním sektorem a sektorem družstevních záložen, nad pojišťovny, nad kapitálovým trhem. Stejně jako v předchozích letech probíhal praktický dohled na dálku a na místě.

V roce 2007 byl vývoj na světových trzích ovlivněn krizí na americkém trhu hypoték. Finanční trhy v ČR se zatím ukázaly vůči těmto problémům odolné. ČNB nezaznamenala přímé dopady na český finanční systém. Z hlediska počtu bank se bankovní sektor již několik let nemění. Bankovní sektor podstupuje rizika jako v předcházejícím roce. Hlavním rizikem nadále zůstává úvěrové riziko (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 2008 pokračovala globální krize. Z monitoringu České národní banky se ukázaly finanční trhy ČR vůči těmto problémům velmi odolné. Sledování byla zaměřena na vývoj likvidity a objemu depozit. Přesto se finanční systém v ČR nevyhnul určitým problémům. V druhé polovině roku se potýkal s přechodným snížením likvidity a na konci roku se začal zvyšovat růst nesplacených úvěrů, který souvisel s hospodářským poklesem. Regulace finančního trhu byla v tomto roce velice živá. Závěr roku přinesl mimořádné aktivity jako vyhlášení novely zákona o bankách, kterým se zvýšilo pojištění vkladu na 100 % nejvýše, však 50 000 eur (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Tato změna byla reakcí na probíhající krizi na finančních trzích. Tím se podařili uklidnit vkladatelé. Další aktivitou byla změna požadavků na změnu oceňování dluhopisů u penzijních fondů a pojišťoven. Důležitá byla také novela zákona o ochraně spotřebitele. Významným tématem se stává podpora finanční gramotnosti obyvatelstva. V této souvislosti byl v ČNB zřízen Samostatný odbor ochrany spotřebitele. V roce 2008 dochází ke sloučení Raiffeisen stavební spořitelny a HYPO stavební spořitelny (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

V roce 2009 ČNB přijímala opatření v rámci dohledu nad finančním trhem v kontextu s probíhající finanční a hospodářskou krizí, která postihla i Českou republiku. Avšak situace na domácím trhu byla ve srovnání s jinými evropskými trhy relativně stabilizovaná. Přesto se ČNB podílela na přípravě novely zákona o bankách představující doplnění nástrojů pro řešení případného negativního vývoje v budoucnu. Výrazný růst byl zaznamenán v oblasti poskytování úvěrů obyvatelstvu. V druhé polovině roku a na konci roku se uskutečnilo zátěžového testování úvěrových portfolií bank simulující vývoj ekonomiky v základním scénáři a v nepříznivém scénáři. Agregované výsledky ukázaly poměrně dobrou odolnost tuzemských bank vůči nepříznivému ekonomickému vývoji a nepříznivému makroekonomickému šoku. Dohled nad ochranou spotřebitele má reaktivní charakter, tedy na základě obdržených podání, který řeší odbor ochrany spotřebitele ČNB. V rámci ochrany spotřebitele se považuje za nejdůležitější finanční vzdělávání. ČNB spolupracuje s Ministerstvem financí a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy na finančním vzdělávání. ČNB připravil Národní strategii finančního vzdělávání. Prvním krokem naplnění je měření finanční gramotnosti, druhým krokem je vytvoření programů seminářů pro učitele pro výuku finanční gramotnosti (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Vývoj bankovního sektoru od roku 2010 do 2015

Po předchozích projevech světové finanční krize došlo v České republice roku 2010 k ekonomickému růstu. Nepříznivý vývoj předchozího období ještě částečně ovlivňoval schopnost podnikatelských subjektů i fyzických osob splácet své závazky. Krize finanční se tím přeměnila v krizi dluhovou. K oživení ekonomiky došlo prostřednictvím zlepšení exportních možností (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Česká národní banka snížila v květnu základní úrokové sazby v návaznosti na ekonomický vývoj. Mimo jiné věnovala pozornost kvalitě úvěrových portfolií bank a prováděla jejich zátěžové testování. V polovině roku ČNB zaměřila pozornost na stavební spořitelny v souvislosti se změnou podmínek o uzavření stavebního spoření (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Bankovní sektor tvořil k 31. 12. 2011 celkem 44 finančních institucí. I nadále převažuje v bankách zahraniční kapitál. Zadlužování obyvatelstva ČR se pravidelně zvyšuje. Významným stimulem bylo poskytování dotací v rámci programu Zelená úsporám, umožňující čerpání úvěrů. Došlo k mírnému zlepšení kvality úvěrového portfolia, kterou tvořily úvěry bez selhání z 94,8 %. Růst ekonomiky nadále pokračuje. Došlo ke zlepšení exportních možností a postupnému vymaňování světového obchodu z recese. Dochází ke snižování průměrné míry registrované nezaměstnanosti. ČNB ponechala základní úrokové sazby na úrovni z předešlého roku s přihlédnutím očekávaného vývoje ekonomiky.

V roce 2012 mírně narostla nezaměstnanost a reálné mzdy poklesly. ČNB snížila základní úrokovou sazbu až k technicky nulové úrovni na 0,05 % s tím, že budou drženy dokud, nedojde k výraznému nárůstu inflačních tlaků. Od tohoto roku ČR procházela vleklou ekonomickou recesí způsobenou slabou zahraniční a zejména domácí poptávkou. Ekonomika se dostala do záporných čísel a hrozila deflace (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Ekonomika České republiky v roce 2013 procházela obdobím poklesu, který se v průběhu zmírňoval. Došlo k vykázání reálného poklesu HDP o 0,9 %, což bylo způsobeno propadem hrubé tvorby fixního kapitálu. Inflace se v porovnání s předchozím rokem výrazně snížila. Průměrná nezaměstnanost se zvýšila, nominální mzda stagnovala a průměrná reálná mzda se za rok 2013 snížila (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

ČNB již neměla prostor v oblasti úrokových sazeb na protiinflační vývoj ekonomiky, proto je ponechala na úrovni téměř nulové a intervencemi na devizovém trhu zabránila přílišnému posílení koruny pod úroveň 27 CZK/EUR, zatímco slabší stranu nechala volně pohybovat (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

Česká ekonomika v roce 2014 zrychlila svůj růst. Inflace se přiblížila na začátku roku téměř k nule, příčinou byl vývoj a pokles světových cen ropy. V závěru roku se dočasně mírně zvýšila. Riziko deflace v souvislosti s propadem domácí poptávky bylo zažehnáno. Došlo k oslabení koruny.

Úrokové sazby jsou nadále na tzv. technické nule. Tahounem ekonomiky se postupně stává domácí poptávka v podobě oživení spotřeby domácností, ale i soukromých investic. Podstatně se zvýšila ziskovost firem, což se začalo promítat do růstu zaměstnanosti. Díky tomu domácnosti začaly více utrácet a méně spořit. Díky vyhlášení kurzového závazku s intervencí ČNB v roce 2013 došlo k oslabení kurzu, což se příznivě promítlo do vývoje české ekonomiky. Podpořilo to růst vývozu a domácích investic a spotřeba. Oživení ekonomiky se projevilo v růstu zaměstnanosti a obnovení růstu mezd (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).

ČNB se v roce 2015 podílela na implementaci rychle se měnících pravidel Evropské unie v oblasti finančního trhu a na přípravě zákonů upravujících podnikání finančních institucí jako je zákon o ozdravných postupech a řešení krizí, novela zákona o bankách, novela zákona o pojišťovnictví a zprostředkovatelích, zákon o spotřebitelském úvěru, novela zákona o opatření proti praní peněz, zákon o centrální evidenci účtů, zákon o auditorech. Významnou součástí dohledu je oblast ochrany spotřebitele, která přispěla k ochraně klientů finančních institucí a rozvoji finanční gramotnosti. Kvalita úvěrového portfolia tuzemských bank zůstává vysoká. Hospodaření a úvěrová portfolia družstevních záložen se zlepšily. V reakci na skutečný a očekávaný vývoj inflace na počátku roku ČNB prodloužila platnost jednostranného kurzovního závazku na hladinu 27 CZK/EUR. Byl vykázán růst DPH, k čemuž přispěla spotřeba domácností zvyšujícími se mzdy a platy. Inflace setrvala na mimořádně nízkých hodnotách. Činila 0,3 %. Nezaměstnanost se snížila. ČNB nadále ponechala úrokové sazby na technické nule (ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. [cit. 2017-01-02]).